

2. H

166

Grammatyka Niemiecka

dla

P o l a k ó w ,

podług najnowszych spostrzeżeń niemieckich
badaczów języka, z zastosowaniem szczególnie
do Angielsko-niemieckiej grammatyki
Schölera, wypracowana

przez

Tit. C. 32.

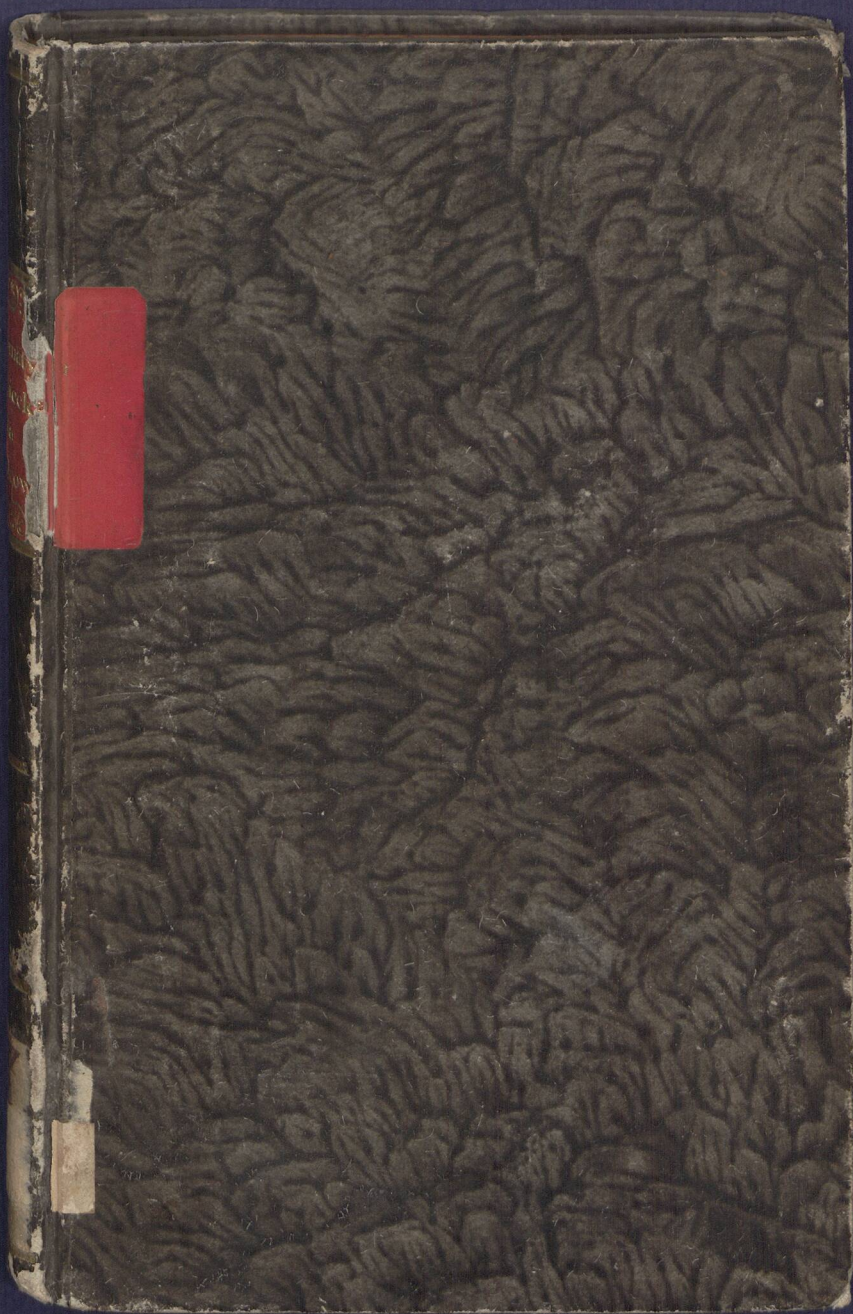
dwóch nauczycieli Gimnazjum
Leszczyńskiego.

*Im Königl. Pfullener - Gymnasium
zu Pfullen*

Leszno, 1835.

Nakładem i drukiem Ernesta Güntera.

11. 12. 1835

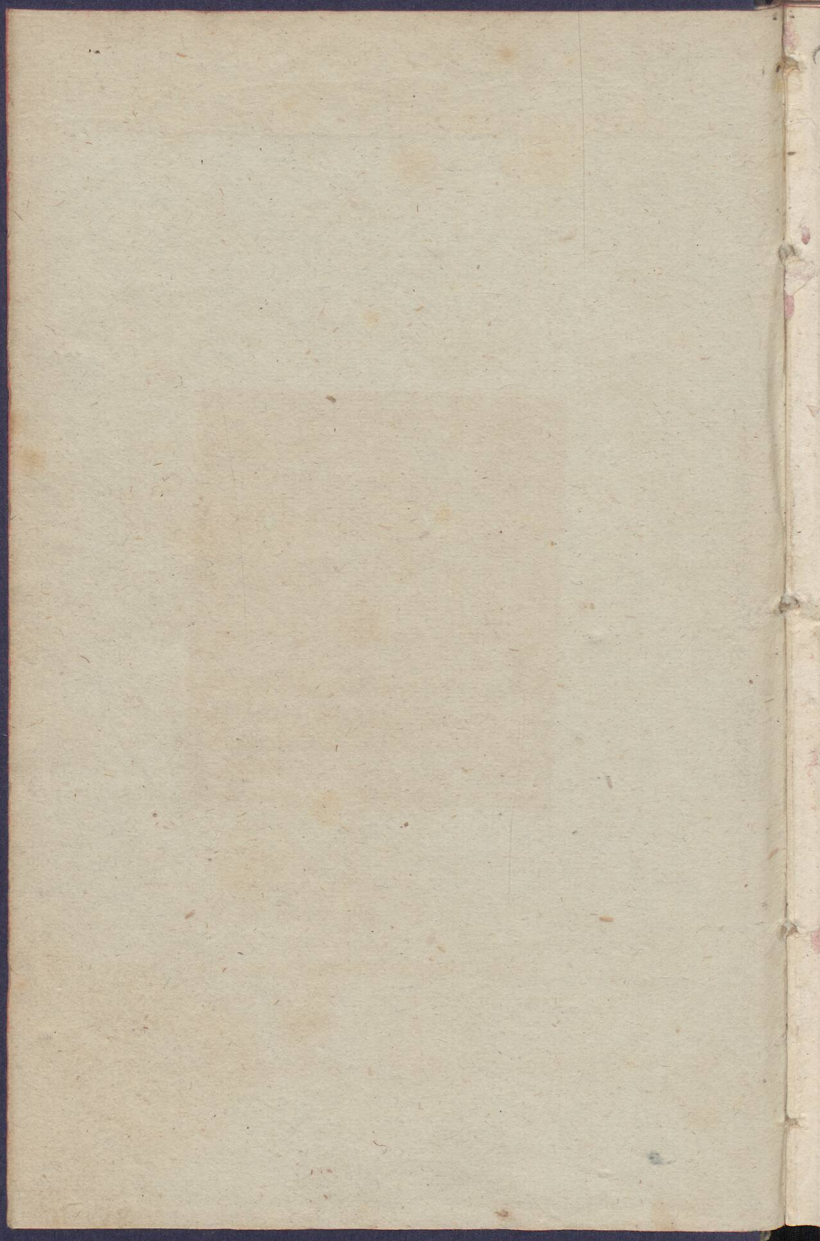

IV C 126

III 8 57

2. 71

Tit. 166

Grammatyka Niemiecka

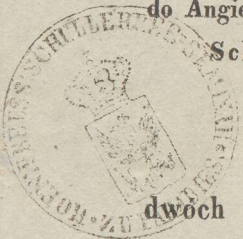
dla

P o l a k ó w,

podług najnowszych spostrzeżeń niemieckich
badaczy języka, z zastosowaniem szczególnie
do Angielsko-niemieckiej grammatyki
Schölera, wypracowana

przez

Tit. C. 32.

dwóch nauczycieli Gimnazyum
Leszczyńskiego.

*Im Königl. Pfüllfuer - Bureau
zu Pommern Pzaföniq*

Leszno, 1835.

Nakładem i drukiem Ernesta Güntera.

Leszno 11. 12. 1835

ak 1944

265221 I

III 9 57

1950.Da. 3940

W s t ę p.

1. Grammatyka rozbierając mowę ludzką na części, i podając nam prawidła, podług których formują się wyrazy i zdania, uczy ojczystego lub obcego języka.

2. Każdy wyraz składa się z jednej lub więcej sylab; sylaba zaś z jednej lub więcej głosek, czyli liter.

3. Wyrazy, z których się mowa ludzka składa, dzielą się na następujące klasy (partes orationis):

a) Rzeczowniki (substantiva) znaczące rzeczy i osoby, lub też przymioty, ale za rzeczy uważane: zwierzę, człowiek, Cezar, Bóg, piękność, cnota i t. d.

b) Przymiotniki (adjectiva) należące do rzeczowników, dla oznaczenia ich wewnętrznych lub zewnętrznych przymiotów i własności: dobry, wielki, piękny, czarny, prędkie i t. d. dobry człowiek, wielkie drzewo i t. d.

c) Zaimki (pronomina) zastępujące miejsce imion, dla uniknienia częstego onychże powtarzania: ja, ty, on, który? kto?

d) Słowa (verba) oznaczające stan, w jakim się rzecz jaka znajdowała, znajduje lub znajdować będzie: biję, biłem, będę bił.

e) Przysłówki (adverbia) wyrażające okoliczności jakie, miejsca i czasu lub przymiotu: np. bardzo dobry człowiek — nigdy nie biją.

- f. Przyimki (praepositiones) które służą dla wyrażenia względu lub stósunku jednej rzeczy do drugiej: umarł za nas — idzie z domu.
- g. Spójniki (conjunctiones) łączące pojedyncze wyrazy i całe zdania pomiędzy sobą: i, gdy, ponieważ, więc.
- h. Wykrzykniki (interjectiones) to jest króciuchne słówka, albo raczej naturalne głosy, służące do wydania różnego uczucia i afektu: ach! o! ha! nu!
- 4) Grammatyka dzieli się na dwie części:
- a) naukę o pochodzeniu i formowaniu wyrazów.
 - b) na składnię (syntaxis) pokazującą nam, jak z tych wyrazów pojedyncze tworzą się zdania, a z tych ciąga składa się mowa.
-

Nauka o pochodzeniu i formowaniu wyrazów. (Etymologia.)

§. 1.

Al f a b e t.

Q, a — a	—	a	D, o — o	—	o **)
B, b — b	—	b*)	P, p — p	—	p
C, c — c	—	c	Q, q — q	—	jak ku
D, d — d	—	d	R, r — r	—	r
E, e — e	—	e	S, s — s	—	jak z al-
F, f — f	—	f			bos
G, g — g	—	g	T, t — t	—	t
H, h — h	—	h	U, u — u	—	u
I, i — i	—	i	V, v — v	—	jak fau
J, j — j	—	j	W, w — w	—	jak w
K, k — k	—	k	X, x — x	—	x
L, l — l	—	jak l	Y, y — y	—	ypsylon
M, m — m	—	m	Z, z — z	—	cet
N, n — n	—	n			

Dwugłoski:

Qe, ā — ae; Qeu, āu — āu; ai — ai;
 au — au; ei — ei; eu — eu; ey — ey;
 ee — ee; oi — oi; Qe, ū — ue; aa — aa;
 ō — oe; oo — oo;

*) Samogłoska e brzmiąca po spółgłosce b,
 nie wymawia się otwartymi ustami i pełnem gardłem
 jak w polskiem, ale ściśnionem gardłem prawie jak ei;
 (franc. é) toż samo rozumie się o wszystkich następnych:

**) Ściśnionemi ustami.

Spółgłoski podwójne, i
złożone.

ch, ch — cĥ, ck — dt, dt — ff, ff — ph, ph
— pf, pf — sch, sch — ff, ss — sp, sp —
st, st — ß, sz — th, th.

Wymawianie.

A. Samogłoski:

a wymawiaj jak w polskim a.
aa jak w polskim a, ale długo: Haar włosy,
Saat zasiew.

e jeżeli jest długie, wymawia się prawie jak ei
(franc. é): lecz w pierwszych sylabach na-
stępujących słów, jak polskie e: beten pro-
sić, treten stapać, Feder pióro, steblen
kraść, Leder skóra, geben dać, fehlen
braknąć, Mehl mąka. — e ściśnione wy-
mawia się krótko, prawie jak polskie e:
das Bett łóżko, das Feld pole, das Geld
pieniądze.

Połyka się e w sylabach ostatnich, krótko
wymawianych: haben mieć, tragen nieść,
również i na początku, kiedy akcent na osta-
tniej spoczywa: Besuch wizyta, Verzug
zwłoka. Również po i połyka się prawie
zawsze, przedłużając sylabę: Sieb prze-
tak, Dieb złodziej; lecz w słowach Romo-
die, Historie, Glorie i w niektórych innych
słychać je trochę. —

ee wymawia się prawie jak ei (franc. é) prze-
dłużając sylabę: See morze, Thee herbata.

i wymawia się jak w polskim.

oo wymawia się długo, ściskając usta: Moos
mech, Loos los.

- u wymawia się, jak w polskim: Muth od-
waga, Hut kapelusz.
ŋ † jak polskie i die ŷyra lira.

B) Dwugłoski.

- Ńe, ă wymawiaj jak polskie e Schäfer owczarz
ai *) wymawia się razem, ale tak, aby obie
głoski słychać było: der Kaiser cesarz, der
Mai maj.
au *) wymawia się razem, tak, aby obie głoski
słychać było: der Bau budowa, das Auge
oko.
Ńeu, ău *) wymawiaj prawie jak aj, ale ści-
śnionemi ustami: die Bäume drzewa, die
Bäume płoty.
ei *) brzmi prawie jak w polskim aj, lubo
niektórzy także jak ej wymawiają: die Feige
figa, mein mój, dein twój, sein swój.
eu *) wymawia się razem, nie osobno każda li-
tera: das Feuer ogień, theuer drogi.
De, ô *) brzmi prawie jak e, ale trzeba ści-
śnać usta: ôde pusty, rôthen rumienić.
Ńe, ů *) zupełnie jak w francuzkiem u:
das Uebel nieszczęście, ůber nad.

C) Spółgłoski.

- c przed a, u, au, o tudzież przed innemi
samogłoskami wymawia się jak k; lecz przed
ă, ei, e, i, ô, ŋ, jak c polskie: Căsar Cezar,
Ceilon cejlon, Centner centnar, Citrone cy-
tryna, Călestin, Cymbel cymbały.

†) Niektórzy pisarze nie używają wcale téj gło-
ski, tylko w słowach greckich.

*) Wymawiania tego dyftongu ze słuchu nau-
czyć się trzeba.

dt, jak t: todt zmarły, przedłużając poprzedzającą samogłoskę.

g wymawia się najlepiej jak polskie g, Gold złoto, Geld pieniądze; tylko w końcowej syllabie ig brzmi jak polskie ich: bergig (bergich) górzysty.

h bez aspiracyi, nie tak jak w polskim, zwłaszcza na początku sylaby: Hund pies, Hand ręka; na końcu zaś słowa nie wymawia się wcale: Schuh trzewik, Kuh krowa.

ch przed a, o, u, albo przed spółgłoską, brzmi jak k: Charakter charakter, Chor chór, Chur elektorstwo, Christ chrześcjanin i t. d. Przed ä, e, ei, i, ö brzmi prawie jak jot niemieckie: Chärona, Chemie, Chiluś, Chörriluś (ale plur. od Chor — Chöre brzmi Röre.) Po a, au, o, u, przybiera brzmienie gardłowe, jak w polskim ach, och, uch: der Bach strumyk, der Bauch brzuch, das Buch książka, das Loch dziura. — Po ä, äu, e, ei, eu, i, ö, ü tudzież po l oraz r (Dolch, durch) ma brzmienie głoski niemieckiej j: die Bäche strumyki, die Bäuche brzuchy, der Becher puchar, die Eiche dąb, feucht wilgotny, ich ja, die Köchin kucharka, die Bücher książki. — Gdy zaś po głosce tej następuje s, ś brzmi jak x: sechs sześć, Sachsen Saxonia.

i jak polskie ch (w sylabach ich, ych): ja! tak jest, Jahr rok, Troja Troja, jeder każdy, Jude żyd.

k, brzmi jak k, i używa się tylko po krótkich samogłoskach: der Kock kij, das Kuck kawal.

- pf wymawiaj pf każdą literę osobno: Pferd koń, hüpfen skakać.
- qu brzmi jak kw: die Quelle źródło, die Quaal męka.
- f brmi prawie jak z: süß słodki, sein swój, Sorge troska. Położone na początku słowa przed p tudzież t, brzmi prawie jak sz: der Spiegel zwierciadło, der Stuhl krzesło, mów szpigel, sztul.
- ß końcowe, kładzie się tylko na końcu słowa lub sylaby: rechts wprawo, Weisheit mądrość.
- ß głoska ta kładzie się tylko na końcu sylaby lub słowa; wymawia się jak polskie s: reißen rozdzierać, das Faß beczka, der Fluß rzeka.
- sch jak sz: der Fisch ryba, das Schiff okręt.
- st na końcu sylaby jak st. (zob. głoskę S.) Fürst książę.
- t jak w polskim; tylko w słowach cudzoziemskich przed ia, ie, io, iu wymawiaj jak polskie c: Venetianer, Patient, Station, Horatiuß.
- v brzmi jak f, viel wiele, Vogel ptak.
- w jak w polskim w: Wein wino, Wagen wóz.
- z brzmi jak w polskim c (po włosku z — zampa) Zahl liczba, zehn dziesięć.
- ß brzmi na końcu sylaby z krótkim akcentem wymawianej jak c, (po włosku zz: gazza): der Schatz skarb, die Raße kot.

U w a g a. Wiele słów francuzkich, angielskich i włoskich zachowują pierwotne i właściwe sobie wymawianie: Charlatan, Marseille, Shawl, Cello i t. d.

§. 2.

O I l o c z a s i e.

I. Syllaby akcentowane mają w niemieckim języku albo długi akcent jak np. Scham wstyd, Rath rada; albo też krótki: Haß nie-nawiść, Mann mąż.

II. Jednozgłoskowe wyrazy kończące się już to na samogłoskę, dwugłoskę, już to na spółgłoskę pojedynczą albo na dt. rh przedkują się: ja tak jest, blau niebieski, mir mnie, Rath rada, todt zmarły; wyjmują się od tego pravidła następujące słowa, wymawiające się krótko: an na, ob czy, daß (przedimek), was co, esz ono, in w, von od, um około, man on oni, weg precz!

III. Jednozgłoskowe wyrazy kończące się na dwie spółgłoski, skracać się zwykły: der Kopf głowa, der Rand brzeg:

Wyjmują się od tego pravidła następujące wyrazy: zart delikatny, Bart broda, Brodt chleb, Herd ognisko, Pferd koń, Schwert miecz, Krebs rak, Papst papież, Probst proboszcz, Trost nadzieja, Vogt włódarz, Jagd polowanie, Obst owoc, Mond księżyc, Magd dziewczka. — Uważajmy tutaj, że w słowach skrócone formy zawsze zachowują iloczasy trybu bezokolicznego: loben, lobet, lobt, — rufen, rufet, ruft, — sagen, saeet, sagt, — fügen, füaet, fűgt.

IV. W słowach kilkozgłoskowych niezłożonych, akcent kładzie się zwyczajnie na pierwotnej syllabie słowa. *) Inne zaś sylaby na

*) Pierwotną sylabą słowa, jest ta, od której pochodzą różne formy wyrazu, i słowa pochodnie, np: Gut, Gutes, Güte; — Kind, kindlich; — Lob, loben, löblich, löblicher; — Trag, tragen, Träger.

początku lub na końcu *) wyrazu, wymawiają się bez akcentu: die Männer mężowie, die Häuser domy, verschiedentlich rozmaicie, der Gebieter pan, die Kinderchen dzieci i t. d. (pierwotnymi sylabami tych wyrazów są: Mann, Haus, schied, biet, Kind.)

Atoli wyrazy zakończone na lei, rei wyjmują się od tego pravidła: die Kinderei dzieciństwo, die Heuchelei obłuda, nadto słowo: lebe dich do osobnego także należy wyjątku.

V. W rzeczownikach, przymiotnikach, słowach i przysłówkach złożonych, kładzie się zwykle akcent na pierwszej sylabie pierwotnej, np: der Hausfreund przyjaciel domu, der Großvater dziadek, der Abschied pożegnanie, der Rosenstock krzak róż i t. d. — Następujące przysłówki złożone, wyjmują się od tego pravidła, mające akcent na końcowej sylabie: bergab z góry, berauf do góry, bergein w góry, woraus z ką, worin w czym, woran przyczem, wofür za co, vielleicht zapewne, ohngefähr niemal, obgleich lubo, indeß tymczasem, für wahr zaprawdę.

VI. Słowa pochodzące z greckiego, łacińskiego lub francuzkiego języka, skracając ostatnią sylabę, jeżeli się kończą na at, et, it, ot, ut, and, end, ind, ond, und, ant, ent, int, ont, unt, ar, er, ir, or, ur, ie, iz, ist, ost, if etc. mają akcent na końcowej sylabie: Candidat, Poet, Israhelit, Patriot, Statut, Examinand, Bagabond, Labyrinth, Student, Trapezunt, Husar, Offizier, Major, Präsektur, Genie, Justiz, Podagriff, Gymnast, Musik etc.

*) Takie sylaby końcowe są: de, den, e, end, el, em, eln, en, er, es, est, et, ich, icht, ig, ing, isch, lich, ling, ner, niß, rich, sal.

VII. Początkowe sylaby słów: be, ent, emp, er, ge, ver, zer *) bez akcentu się wymawiają: Bealeiter towarzysz, Empfang przyjęcie, Erguß wylanie, Gefangener jeniec, Verrath zdrada, zerreißen rozedrzeć.

VIII. Zakończenia rzeczowników i przymiotników niemieckich am, sal, ung, heit, feit, bar, inn (in) lein, haft, schaft nie mają głównego akcentu, ale tylko słabszy: langsam, Schicksal, Handlung, Freiheit, Seligkeit, Freiheit, Rönigin, Kindein, Freundschaft, lebhaft.

IX. Słowa zaczynające się od ant, miß, un, ur wymawiają się z akcentem na pierwszej sylabie: Antwort odpowiedź, Mißgunst niełaska, ungleich nierówny, Ursache przyczyna — wymują się: unsäglich, unmöglich, unaussprechlich, unbeschreiblich.

§. 3.

O Rodzaju rzeczowników.

I. Niemcy trzy mają rodzaje, to jest: męzki, żeński i nijaki.

II. Rodzaju męzkiego są:

- a) imiona ludzi i zwierząt płci męskiej: Jupiter, Vater ojciec, Schneider krawiec, Hengst ogier, Eber dzik.
- b) imiona wiatrów: der Nord, Süd, Ost, Westwind.
- c) imiona miesięcy i dni w tygodniu: der Januar, Februar, März, April, Mai, Juni, Juli, August, September, Oktober, Novem-

*) §. 18 uwaga.

ber, Dezember; der Montag, Dienstag, Mittwoch, (także żeńskiego) Donnerstag, Freitag, Sonnabend, Sonntag.

- d) Po większej części imiona gór: der Rigi, der Brocken, der Jura, der Splügen etc.
- e) Po większej części rzeczowniki kończące się na: el, en, er: der Himmel niebo, der Wagen wóz, der Hammer młot.
- f) wszystkie zakończone na ing i ling: der Hering śledź, der Hänfling makolągwa.

III. Rodzaju żeńskiego:

- a) Imiona ludzi i zwierząt płci żeńskiej: Juno, Diana, Mutter matka, die Kuh krowa, die Köchin kucharka;
- b) wszystkie rzeczowniki zakończone na ei, heit, schaft, inn (in), ung: die Betrügerei oszustwo, die Freiheit wolność, die Freundschaft przyjaźń, die Königin królowa, die Hoffnung nadzieja.

IV. Rodzaju nijakiego są:

- a) nazwiska kruszców: das Gold złoto, das Silber srebro, das Kupfer miedź, das Eisen żelazo, (wyjawszy der Stahl stal, der Tombak tombak, der Zink cynk).
- b) imiona własne krajów, miast i wsi: das Paris, das London, das Hamburg, das Italien; wyjawszy: die Pfalz, palatynat, die Mark marchia, die Schweiz Szwajcarya, die Türkei Turcja.
- c) Wszystkie zdrobniałe na chen albo lein, tudzież, wszystkie infinitywy rzeczownie wzięte: das Mädchen dziewczę, das Kind, lein dzieciątko, das Hören słyszenie, das Sehen widzenie.

- d) Wiele rzeczowników zakończonych na thum: das Herzogthum księstwo, das Heiliathum święte miejsce (ale się mówi: der Irrthum błąd, der Reichthum bogactwo.)

V. Rzeczowniki pochodzące z greckiego, łacińskiego lub francuzkiego języka, zachowują zwyczajnie pierwotny rodzaj: das Museum, der Gallicismus, die Pierát, die Phantasie, das Problem, die Musik (ale mówią: der Altar, der Tempel, das Pulver, das Labyrinth, das Fieber, der Punkt, das Katheder, der Tempel, die Narzisse, das Echo.

VI. Imiona złożone z dwóch lub więcej rzeczowników, mają rodzaj ostatniego rzeczownika w złożeniu: der Hausvater ojciec rodziny, die Hauptstadt stolica; ale się mówi: die Unmuth, wdzięk, die Demuth pokora, die Großmuth wspaniałość, die Langmuth cierpliwość, die Sanftmuth łagodność, die Schwermuth melancholia, die Wehmuth smutek, die Antwort odpowiedź, der Abscheu odraza; lubo wyraz Muth odwaga jest rodzaju męskiego, Wort słowo, niejakiemu, a Scheu odraza, żeńskiego rodzaju..

VII. Rzeczowniki, które z rodzajem zmieniają znaczenie:

das Band, wstążka,	der Band, tom,
der Erbe, dziedzic,	das Erbe, dziedzictwo,
der Geißel, zakładnik,	die Geißel, bicz,
der Heide, poganin,	die Heide, błonie,
die Kunde, wieść,	der Kunde, gość, znajomy
der Leiter, przewodnik,	die Leiter, drabina,
der Mast, maszt,	die Mast, karm,
der Mensch, człowiek,	das Mensch, kobieta,
	mówiąc z pogardą.

der See, jezioro,	die See, morze,
der Schild, tarcz,	das Schild, godło,
der Stift, gwóźdźnik,	das Stift, klasztor.
der Thor, głupiec,	das Thor, brama,
der Verdienst, zarobek,	das Verdienst, zasługa,

VIII. Nazwiska męskie ludzi i zwierząt, formują częstokroć rodzaj żeński przez dodanie końcowej sylaby inn (in); lecz wtedy poprzedzające samogłoski o, o, u, au, zamieniają się na ä, ö, ü, äu, jeżeli są jednozgłoskowe wyrazy, lub jeżeli się kończą na er lub e.

der Hund, pies,	die Hündinn, suka,
der Wolf, wilk,	die Wölfinn, wilczyca,
der Koch, kucharz,	die Köchin, kucharka,
der Haase, zając,	die Häsin, zając samica,
der Bauer, chłop,	die Bäuerinn, chłopka,
der König, król,	die Königin, królowa,
der Comödiant, aktor,	die Comödiantinn, ak- torka.
der Kaiser, cesarz,	die Kaiserinn, cesarzowa

IX. Wszystkie rzeczowniki jakiegokolwiek bądź rodzaju, przez dodanie sylab chen albo lein, zamienione na zdrobniałe (diminutiva) przechodzą do rodzaju nijakiego. I w tym razie samogłoski a, o, u, au, zamieniają się także w akcentowanej sylabie na ä, ö, ü, äu.

der Mann, mąż,	das Männchen, Männ- lein, mężulek,
das Haus, dom,	das Häuschen, domek,
der Kopf, głowa,	das Köpfchen, główka,
der Fuß, noga,	das Füßchen, nóżka,
der Knabe, chłopiec,	das Knäblein, chłopczyk
der Candidat, kandydat,	das Candidätchen, kan- dydacik.

der Wagen, wóz,	das Wägelchen, wózek;
die Kugel, kula,	das Kugelchen, kulka,
das Buch, książka,	das Büchelchen, książeczka,
der Kuchen, placek,	das Küchelchen, placeczek.

O Przypadkowaniu.

§. 4.

A. Artykuł pewny.

Liczba pojedyncza.

Ród.	męzki.		żeński.		nijaki.
Nom.	der	—	die	—	das
Gen.	des	—	der	—	des
Dat.	dem	—	der	—	dem
Acc.	den	—	die	—	das

Liczba mnoga.

męzki. — żeński. — nijaki.

Nom.	die
Gen.	der
Dat.	den
Acc.	die.

B. Artykuł niepewny.

Liczba pojedyncza.

	męzki.		żeński.		nijaki.
Nom.	ein	—	eine	—	ein
Gen.	eines	—	einer	—	eines
Dat.	einem	—	einer	—	einem
Acc.	einen	—	eine	—	ein

§. 5.

Formy rzeczowników.

Przyjmujemy w tej grammatyce trzy deklinacye, czyli formy, stósownie do trzech rodzajów, tudzież stósownie do trojakiiego zakończenia w drugim przypadku.

Forma I.	Forma II.	Forma III.
Liczba pojedyncza.		
Nom. — —	— — —	(e)
Gen. eś albo ś	jak Nominat.	en (n)
Dat. e albo jak Nominat.	jak Nominat.	en (n)
Accus. jak Nom.	jak Nominat.	en (n)
Liczba mnoga.		
Nom. e, er, en, albo jak Nom. sing.	en (n)	en (n)
Gen. jak Nom. plur.	jak Nom. Plur.	en (n)
Dat. en (n)	en (n)	en (n)
Accus. jak Nom. Plur.	jak Nom. Plur.	en (n)
(męzk. i nijakie.)	(żeńskie.)	(męzkie.)

§. 6.

Forma I.

Do tej formy należą, a) wszystkie rzeczowniki rodzaju nijakiego; b) prawie wszystkie jednozgłoskowe rodzaju męskiego z małemi wyjątkami; c) nakoniec wszystkie męzkie, nie należące do formy III^{ej} (porównaj formę III^{cią}.)

Liczba pojedyncza.

Nominativ. Imię w swój pierwotnej formie; nie ma zatem szczególnego zakończenia.

Genitiv. Kończy się na *eß*: ale imiona zakończone na: *el, er, or, em, en, end* mają tylko *ß*, właściwe innym także rzeczownikom, jeżeli ztąd nie wynika przykre brzmienie: *der Mann, deß Manneß — der Schneis der, deß Schneiders* krawiec.

Dativ. Zwyczajnie kończy się na *e*; ale rzeczowniki przybierające w Genitywie *ß*, wyrzucają tę samogłoskę: *dem Manne, mężowi, dem Schneider* krawcowi.

Accusativ. Zawsze tak jak **Nominativ**: *den Mann, den Schneider*.

Liczba mnoga.

- 1) Rzeczowniki jednozgłoskowe rodzaju męskiego, formują zwyczajnie liczbę mnogą, dodając do liczby pojedynczej zakończenie *e* zamieniając oraz samogłoski *a, (au), o, u*, na *ä, (äu), ö, ü*:

der Hahn,	kogut,	—	die Hähne,
der Baum	drzewo	—	die Bäume,
der Saum	wędzidło	—	die Säume,
der Sohn	syn	—	die Söhne,
der Ton	głos	—	die Töne,
der Fuchs	lis	—	die Füchse,
der Fuß	noga	—	die Füße,
der Herd	ognisko	—	die Herde,
der Wind	wiatr	—	die Winde,
der Feind	wróg	—	die Feinde,
der Freund	przyjaciel	—	die Freunde,

Wyjawszy następujące, które nie zamieniają samogłosek:

der Aal,	węgorz,	—	die Aale,
der Aar,	orzeł	—	die Aare,
der Arm	ręka	—	die Arme,
der Akt	akt	—	die Akte.

der Barsch, okni,	—	die Barsche.
der Bau, budowa,	—	die Baue,
der Bord, pokład,	—	die Borde,
der Dachs, jamik,	—	die Dächse, (Dächse),
der Dolch, sztylet,	—	die Dolche,
der Dorsch, dorsz,	—	die Dorsche,
der Dorn, cierni,	—	die Dorne,

Druck, druk, Drucke,	Vort, port, Porte,
Docht, knót, Dochte,	Puls, puls, Pulse,
Dom, tum, Dome,	Punkt, punkt, Punkte,
Forst, szczyt, Forste,	Kost, ruszt, Roste,
Grad, stopień, Grade,	Mord, zabójstwo, Morde,
Halim, żdźbło, Halme,	Schacht, szyba, (w górach),
Hauch, dech, Hauche,	Schachte.
Hort, skała, Horte,	Schall, flut, Schalke,
Huf, kopyto, Hufe,	Spalt, szpara, Spalte,
Hund, pies, Hunde,	Schust, hultaj, Schuste,
Laut, głos, Laute,	Schuh, trzewik, Schuhe,
Lachs, łosoś, Lachse,	Spund, szpunt, Spunde,
Molch, jaszczurka, Molche,	Sund, cieśnina, Sunde,
Mond, księżyc, Monde,	Staar, szpak, Staare,
Mord, północ, Morde,	Stoff, materya, Stoffe,
Pfad, ścieżka, Pfade,	Tag, dzień, Tage,
Plan, plan, Plane, (Pläne)	Zoll, cal, Zolle,
Pol, biegun, Pole,	

Następujące imiona przybierają w liczbie mnogiej er:

der Geist, duch,	—	die Geister,
der Gott, bóg,	—	die Götter,
der Leib, ciało,	—	die Leiber,
der Ort, miejsce,	—	die Oerter,
der Mann, mąż,	—	die Männer,
der Rand, brzeg,	—	die Ränder,
der Strauch, krzak,	—	die Sträucher,
der Wald, bór,	—	die Wälder,
der Wurm, robak,	—	die Würmer,

Następujące imiona przybierają sylabę en:

der Reif, obręcz,	—	die Reifen,
der Staat, państwo,	—	die Staaten,
der Strahl, promień,	—	die Strahlen,

der Mast, maszt,	—	die Masten,
der See, jezioro,	—	die Seen,
der Schmerz, boleść,	—	die Schmerzen,
der Fels, skała,	—	die Felsen, *)
der Sporn, ostroga,	—	die Sporen,
der Psalm, psalm,	—	die Psalmen.
der Zins, czynsz,	—	die Zinsen,
der Forst, bór,	—	die Forsten.

II.) Rzeczowniki jednozgłoskowe rodzaju nijakiego przybierają pospolicie zakończenie er, zamieniając oraz a, au, o, u na ä, äu, ö, ü.

das Kalb, cielę,	—	die Kälber,
das Rad, koło,	—	die Räder,
das Haus, dom,	—	die Häuser,
das Maul, pysk,	—	die Mäuler,
das Loch, dziura,	—	die Löcher,
das Korn, ziarno,	—	die Körner,
das Buch, książka,	—	die Bücher,
das Tuch, sukno,	—	die Tücher,
das Feld, pole,	—	die Felder,
das Bild, obraz,	—	die Bilder,
das Ei, jaje,	—	die Eier ic.

Wyjąwszy następujące imiona, które e przybierają bez zmiany samogłosek:

das Band, więzy,	—	die Bande,
das Bein, noga,	—	die Beine,
das Boot, bat, (łódz),	—	die Boote, także Böte,
das Bier, piwo,	—	die Biere,
das Beil, topór,	—	die Beile,
das Erz, kruszec,	—	die Erze,
das Brot, chleb,	—	die Brote,
das Beet, zagon,	—	die Beete,
das Bund, wiązka, pakiet,	—	die Bunde,
das Ding, rzecz,	—	die Dinge,
das Fest, święto,	—	die Feste,
das Fell, skóra,	—	die Felle,

*) Mówi się także der Felsen, des Felsens.

das Floß, tratwa,	—	die Flosse, (także Flöße)
das Garn, nić,	—	die Garne,
das Joch, jarzmo,	—	die Joche,
das Jahr, rok,	—	die Jahre,
das Gift, trucizna,	—	die Gifte,
das Heer, wojsko,	—	die Heere,
das Haar, włos,	—	die Haare.

Podobnież formują liczbę mnogą następujące:

Haft, rękojeść,	Necht, prawo,
Harz, żywica,	Nest, jasełka,
Knie, kolano,	Nist, hak w morzu,
Kreuz, krzyż,	Rohr, trzcina, (także Röhre)
Licht, świeca,	Ros, rumak,
Loos, los,	Salz, sól,
Loth, lut,	Schiff, okręt,
Mal, raz,	Seil, lina,
Maas, miara,	Sieb, przetak,
Meer, morze,	Spiel, gra,
Moos, mech,	Schaaf, owca,
Netz, sieć,	Stück, kawał,
Pferd, koń,	Tau, lina okrętowa,
Pfund, funt,	Thier, zwierzę,
Paar, para,	Schock, kopa,
Reich, państwo,	Schwein, świnia,
Reh, sarna,	Zelt, namiot.

Uważajmy jednak, iż das Chor, chór, ma Chöre, (ponieważ ten wyraz może być także rodzaju męskiego) i że następujące imiona, które w pierwszym przypadku liczby pojedynczej kończyły się dawniej na e (zob. V.): das Ohr, ucho, das Bett, łóżko, das Hemd, koszula, das Herz, serce, przybierają w liczbie mnogiej en: Ohren, Betten, Herzen, Hemden.

III. Imiona dwu- i więcej zgłoskowe rodzaju męskiego i nijakiego, niezłożone i nieza-kończone na e, el, en, er, lein, thum, formują zwyczajnie liczbę mnogą dodając e:

der Abend, wieczór,	—	die Abende,
der Herold, woźny,	—	die Herolde,

der Jüngling, młodzieniec,	—	die Jünglinge,
der Bräutigam, narzeczony,	—	die Bräutigame,
der Amboss, kowadło,	—	die Ambosse,
das Hinderniß, przeszkoda,	—	die Hindernisse,
das Labsal, posiłek,	—	die Labsale,
das Dickicht, gęsta krzewina,	—	die Dickichte,
das Kleinod, klejnot,	—	die Kleinode,
der General, generał,	—	die Generale,
der Postillion, postylion,	—	die Postillione,
der Courier, goniec,	—	die Couriere,
das Institut, instytut,	—	die Institute,
das Resultat, rezultat,	—	die Resultate,
der Instinkt, instynkt,	—	die Instinkte etc.

Następujące imiona zmieniają nadto samogłoski końcowej sylaby:

der Beschluß, postanowienie,	—	die Beschlüsse,
der Bestand, pozostałość,	—	die Bestände,
der Bezug, wzgląd,	—	die Bezüge,
der Entschluß, przedsięwzięcie,	—	die Entschlüsse,
der Entwurf, projekt,	—	die Entwürfe,
der Erguß, wylanie,	—	die Ergüsse,
der Gebrauch, zwyczaj,	—	die Gebräuche,
der Genuß, używanie,	—	die Genüsse,
der Gesang, śpiew,	—	die Gesänge,
der Vertrag, ugoda,	—	die Verträge,
das Arsenal, arsenał,	—	die Arsenale, (Arsenale)
der Bischof, biskup,	—	die Bischöfe,
der Altar, ołtarz,	—	die Altäre,
der Herzog, książę,	—	die Herzöge, (Herzoge)
der Marschall, marszałek,	—	die Marschälle,
der Morast, bagnisko,	—	die Moräste,
der Pallast, pałac,	—	die Palläste,
das Tribunal, trybunał,	—	die Tribunale,
der Choral, chorał,	—	die Choräle.

Jest atoli kilkanaście imion, odstępujących zupełnie od téj analogii, przebijając w liczbie mnogiej er, podobnie jak imiona jednozgłoskowe rodzaju nijakiego:

das Gemach, pokój,	—	die Gemächer,
das Gewand, odzież,	—	die Gewänder,
das Gesträuch, krzak,	—	die Gesträucher, (Gesträuche)
das Gespenst, straszydło,	—	die Gespenster,
das Gesicht, twarz,	—	die Gesichter,
das Geschlecht, rodzaj, płeć,	—	die Geschlechter,
das Hospital, (Spital) szpital,	—	die Hospitäler,
das Regiment, pułk,	—	die Regimenter.

Podobnież odstepują także:

der Aspect, wróżba,	—	die Aspecten,
das Insekt, owad,	—	die Insekten,
der Affekt, uczucie,	—	die Affekten (e),
der Zierath, ozdoba,	—	die Zierathen.

IV. Rzeczowniki męskie i nijakie, zakończone na el, en, er, lein, i podobnież nijakie, zachynające się od syllaby Ge, a kończące się na e (Gemälde) zachowują w liczbie mnogiej formę liczby pojedynczej:

der Engel, anioł,	—	die Engel,
der Wagen, wóz,	—	die Wagen,

podobnież:

das Fenster, okno,	—	die Fenster,
das Polster, materacyk,	—	die Polster,
der Salamander, salamandra,	—	die Salamander,
das Kindlein, dziecina,	—	die Kindlein,
das Knäblein, pachole,	—	die Knäblein,
das Gebäude, budynek,	—	die Gebäude,
das Gemälde, obraz,	—	die Gemälde.

Od téj reguły odstepują tylko następujące imiona, zamieniające samogłoski syllab pierwotnych:

der Acker, pole,	—	die Aecker,
der Boden, grunt,	—	die Böden,
der Bruder, brat,	—	die Brüder,
der Faden, nić,	—	die Fäden
der Garten, ogród,	—	die Gärten,
der Graben, rów,	—	die Gräben,
der Hafen, port,	—	die Häfen,

der Hammel, baran,	—	die Hämmer,
der Hammer, młot,	—	die Hämmer,
der Handel, handel,	—	die Händel, kłomia,
der Schaden, szkoda,	—	die Schäden.
das Kloster, klasztor,	—	die Klöster,
der Laden, sklep, kram,	—	die Läden,
der Mantel, płaszcz,	—	die Mäntel,
der Nagel, gwóźdź,	—	die Nägel,
der Ofen, piec,	—	die Ofen,
der Sattel, siodło,	—	die Sättel,
der Schaden, szkoda,	—	die Schäden,
der Schwager, szwagier,	—	die Schwäger,
der Schnabel, dziób,	—	die Schnäbel,
der Vater, ojciec,	—	die Väter,
der Vogel, ptak,	—	die Vögel,

Następujące imiona odstepują zupełnie od tej analogii, przybierając w liczbie mnogiej n:

der Bauer, chłop,	—	die Bauern,
der Lorber, (Lorbeer) wieniec,	—	die Lorbern,
der Stiefel, *) bót,	—	die Stiefeln,
der Better, krewny,	—	die Bettern,
der Pantoffel *) pantofel,	—	die Pantoffeln,
der Muskel, *) muszkuł,	—	die Muskeln,
der Gevatter, kmotr,	—	die Gevattern,
der Geisel *) zakładnik,	—	die Geiseln.
(der Charakter, *) charakter,	—	die Charaktere).

V. Rzeczowniki zakończone w liczbie pojedynczej na e, jeżeli nie zaczynają się od sylaby Ge, przybierają w liczbie mnogiej en (n):

das Auge, oko,	—	die Augen,
das Ende, koniec,	—	die Enden,
der Funke, iskra,	—	die Funken,
der Schatte, cień,	—	die Schatten,
das Herz, (Herz) serce,	—	die Herzen,
das Hemde, koszula,	—	die Hemden,

*) Niektórzy pisarze niemieccy formują te imiona regularnie: Stiefel, Pantoffel, Charakter, Geisel.

das Bette (Bett) łóżko, — die Betten,
ale, der Kåse, ser, ma w liczbie mnogiej die Kåse.

VI. Rzeczowniki męskie lub nijakie, zakoń-
czone na thum (u Anglików dom: Chri-
stendom) przybierają w liczbie mnogiej
thümer: *)

der Irrthum, błąd, — die Irrthümer.
das Fürstenthum, księstwo, — die Fürstenthümer.
das Heiligthum, święte miejsce die Heiligthümer.

Uważajmy jeszcze, że słowa greckie i łacińskie, zachowujące w pierwszym przypadku liczby pojedynczej pierwotne swe zakończenie, przybierają w liczbie mnogiej en (n) der Professor, — Professoren; der Triumphir — Triumphiren; der Heroß, — Heroen; der Gallicismus — Gallicismen; das Drama — Dramen; der Genius — Genien; der Augur — Auguren; das Verbum — Verben; das Museum — Museen; niektóre atoli imiona formują liczbę mnogą bezpośrednio od łacińskiej liczby mnogiej (Missionar — Missionarien, Annalen, Akten, Paktten, Regalien, Marginalien, Repressalien, Ingredienzen, Capitalien; (Missionarii, annales, acta, pacta, regalia etc.)

Nominativus, Genitivus tudzież Accusativus liczby mnogiej jednakowo się kończą; Dativus zaś przybierają n; lecz gdy Nominativ już się kończy na tę spółgłoskę, natenczas Dativus w niczem się od Nominativu nie różni: die Wagen wozy — den Wagen; die Knåblein chłopcy — den Knåblein.

*) Imiona te uważają się, jak gdyby były złożone z nieużywanem teraz wyrazem rodz. nijak. das Thum, (czynienie) die Thümer.

Oto są imiona, których liczbę mnogą baczenie
rozróżniać trzeba:

der Band, tom,
das Band, wstążka,
das Band, związka,
das Ding, rzecz,
das Ding, drobnostka,
der Dorn, I cień,
der Dorn, I

das Gesicht, twarz,
das Gesicht, widziadło,
das Horn, I róg,
das Horn, I
das Licht, światło,
das Licht, świeca,
das Juwel, I klejnot,
das Kleinod, I
das Land, kraj,

der Mann, mąż,
das Tuch, sukno,
der Ort, miejsce,

das Schild, tarcz,
das Schild, godło,
das Wort, słowo,

der Zoll, cal,
der Zoll, cło,

die Bände, tomy,
die Bänder, wstążki,
die Bände, więzy,
die Dinge, rzeczy,
die Dinger, drobnostki,
die Dorne,
die Dornen, w sensie zbiorowym,

die Gesichter, twarze,
die Gesichte, widziadła,
die Hörner, rogi,
die Horne, gatunki rogów,
die Lichter, światła,
die Lichte, świece,
die Juwelen, klejnoty,
die Kleinode, *)

die Länder, kraje,
die Lande, wszystkie kraje
razem,

die Männer, mężowie,
die Mannen, wazale,
die Tücher, sukna,
die Tuche, gatunki sukna,
die Dörter, miejsca,
die Orte, miejsca w sensie zbiorowym,

die Schilde, tarcze,
die Schilder, godła,
die Wörter, słowa,
die Worte, słowa w ciągłej mowie,

die Zolle, cale,
die Zölle, cła.

*) Juwelen und Kleinodien znaczy drogic kamienie w sensie zbiorowym.

Forma Pierwsza

(Rzeczowniki jednozgłoskowe.)

1) Rodzaju męskiego:

Liczba pojedyncza.

N. der Freund, przyjaciel,	der Baum, drzewo,
G. des Freundes, przyja-
ciela,	des Baumes, drzewa,
D. dem Freunde, przyja-
cielowi,	dem Baume, drzewu,
A. den Freund, przyjaciela,	den Baum, drzewo.

Liczba mnoga.

N. die Freunde, przyjaciele,	die Bäume, drzewa,
G. der Freunde, przyjaciół,	der Bäume, drzew,
D. den Freunden, przyja-
cielom,	den Bäumen, drzewom,
A. die Freunde, przyjaciół,	die Bäume, drzewa,

2) Rodzaju nijakiego:

Liczba pojedyncza.

N. das Kind, dziecko,	das Buch, książka,
G. des Kindes, dziecka,	des Buches, książki,
D. dem Kinde, dziecku,	dem Buche, książce,
A. das Kind, dziecko.	das Buch, książkę.

Liczba mnoga.

N. die Kinder, dzieci,	die Bücher, książki,
G. der Kinder, dzieci,	der Bücher, książek,
D. den Kindern, dzieciom,	den Büchern, książkom,
A. die Kinder, dzieci,	die Bücher, książki.

Rzeczowniki wielozgłoskowe.

Liczba pojedyncza.

N. der Abend, wieczór,	der Bischof, biskup,
G. des Abends, wieczora,	des Bischofs, biskupa,
D. dem Abend, wieczo-
rowi,	dem Bischof, biskupowi,
A. den Abend, wieczór,	den Bischof, biskupa.

Liczba mnoga.

N. die Abende, wieczory,	die Bischöfe, biskupi,
G. der Abende, wieczorów,	der Bischöfe, biskupów,
D. den Abenden, wieczorom.	den Bischöfen, biskupom,
A. die Abende, wieczory.	die Bischöfe, biskupów.

Liczba pojedynczy.

Aniół.	wóz.	krawiec.	obraz.
N. der Engel,	der Wagen,	der Schneider,	das Gemälde,
G. des Engels,	des Wagens,	des Schneiders,	des Gemäldes
D. dem Engel,	dem Wagen,	dem Schneider	dem Gemälde
A. den Engel,	den Wagen,	den Schneider,	das Gemälde.

Liczba mnoga.

N. die Engel,	die Wagen,	die Schneider,	die Gemälde,
G. der Engel,	der Wagen,	der Schneider,	der Gemälde,
D. den Engeln,	den Wagen,	den Schneidern,	den Gemälden
A. die Engel.	die Wagen,	die Schneider,	die Gemälde.

Uwaga. Następujące imiona: der Friede, pokój, der Funke iskra, der Glaube wiara, der Buchstabe litera, der Gedanke myśl, der Fußstapfe ślad, der Haufe kupa, der Name imię, der Saame nasienie, der Schade (plur. die Schäden) szkoda, der Schatte cień, der Wille wola formują przypadki liczby pojedynczej i mnogiej, stosownie do zakonczenia mniej używanego na en: Frieden, Funken etc.

Liczba pojedyncza.

N. der Funke (Funken), iskra,	der Friede (Frieden), pokój,
G. des Funkens, iskry,	des Friedens, pokoju,
D. den Funken, iskrze,	dem Frieden, pokojowi,
A. den Funken, iskrę.	der Friede, pokój.

Liczba mnoga.

N. die Funken, iskry,	die Frieden, pokoje,
G. der Funken, iskier,	der Frieden, pokojów,
D. den Funken, iskrom,	den Frieden, pokojom,
A. die Funken, iskry.	die Frieden, pokoje.

zbliża się także do tej formy, mianowicie w Genitywie i Datywie liczby pojedynczej: das Herz (serce), des Herzens, dem Herzen, Acc. das Herz. Plur. die Herzen, der Herzen, den Herzen, die Herzen.

§. 7.

Forma Druga.

- I. Tu należą wszystkie rzeczowniki rodzaju żeńskiego.
- II. Genitiv, Dativ i Accusativ liczby pojedynczej nie różnią się w niczem od Nominativu téj że liczby.
- III. Nominat. plur. formuje się zwykle na en; przeciwnie na samo n, jeżeli imię w Nominativ sing. zakończone jest na e, el, er:

die Zeit czas, Zeiten.	die Eichel żołędz, Eicheln.
die Zahl liczba, Zahlen.	die Mauer, mur, Mauern.
die Ente, kaczka, Enten.	die Leier, lira, Leiern.

Tylko następujące imiona odstępując od tego prawidła, formują liczbę mnogą podobnie jak jednozgłoskowe męskie:

die Art siekiera, Aerte,	die Kuh, krowa, Kühe,
die Angst, strach, Ängste,	die Kunst sztuka, Künste,
die Bank, ławka, Bänke,	die Laus wesz, Läuse,
die Brunst, chuć, Brünste,	die Lust powietrze, Lüfte,
die Braut, narzeczona, Bräute,	die Lust ochota, rozkosz, Lüfte;
die Brust, piers, Brüste,	die Macht moc potęga, Mächte, *)
die Frucht owoc, Früchte,	die Magd dziewczka, Mägde,
die Hand ręka, Hände,	die Maus mysz, Mäuse,
die Haut skóra, Häute,	die Nacht noc, Nächte, *)
die Gans geś, Gänse,	die Noth potrzeba, Nöthe,
die Gruft grób, Gräfte,	die Ruß orzech, Rüsse,
die Kraft moc, Kräfte,	die Raht szew, Rächte,
die Klust szczelina otchłań, die Klüfte;	die Sau swinia, Säue, (Sauen).

*) Ale się mówi: die Ohnmacht, — die Ohnmachten mdłość. Die Weihnachten, Plur. Boże narodzenie.

die Stadt miasto, Städte.	die Ausflucht, wybieg, Aus-
die Wand ściana, Wände.	fluchte.
die Wurst kiszka, Würste.	die Einkunft dochód, Ein-
die Zunft cech, Zünfte.	künfte.

Ale Mutter matka, ma w plur. Mütter, die Tochter — Tochter córka, die Kenntniß — Kenntnisse wiadomość, jak wszystkie zakończone na niß.

Wzory Formy Drugiej.

Liczba pojedyncza.

N. die Zeit, czas,	die Feder, pióro,
G. der Zeit, czasu,	der Feder, pióra,
D. der Zeit, czasowi,	der Feder, pióru,
A. die Zeit, czas,	die Feder, pióro.

Liczba mnoga.

N. die Zeiten, czasy,	die Federn, pióra,
G. der Zeiten, czasów,	der Federn, piór,
D. den Zeiten, czasom,	den Federn, piórom,
A. die Zeiten, czasy.	die Federn, pióra.

Wyjāti.

Liczba pojedyncza.

N. die Braut, narzeczona,	die Mutter, matka,
G. der Braut, narzeczonej,	der Mutter, matki,
D. der Braut, narzeczonej,	der Mutter, matce,
A. die Braut, narzeczona,	die Mutter, makkę.

Liczba mnoga.

N. die Bräute, narzeczone,	die Mütter, matki,
G. der Bräute, narzeczo-	der Mütter, matek,
nich,	
D. den Bräuten, narzeczo-	den Müttern, matkom,
nym,	
A. die Bräute, narzeczone.	die Mütter, matki.

Uwaga. Wiele imion należących teraz do tej formy, kończyły się dawniej w Genytywie i Datywie

sing. na en i należały do formy trzeciej. Dotychczas znajdujemy ślady tej formy w niektórych sposobach mówienia np. in Gnaden przychylny, auf Erden na ziemi, meiner Frauen Bruder brat żony.

§, 8.

Forma III.

I. Do formy tej należą tylko niektóre imiona osób i zwierząt rodzaju męskiego, jak: der Bote posłaniec, der Affe małpa, der Russe, rossyanin.

II. Rzeczowniki niemieckiego pochodzenia należące do tej formy, kończą się zwyczajnie na e: der Bube chłopak, der Kabe kruk, der Preuße prusak, der Franzose Francuz, der Jude żyd, der Geselle czeladnik. Przeciwnie zaś cudzoziemskie kończą się zwykle na: af, ef, if, of, uf, and, end, ind, ond, ent, ant, ont, at, et, it, ot, ut, ast, ist, arch, ect, og i t. d. Der Examinand, der Vagabond, der Student, der Laborant, der Archont, Candidat, Poet, Israelit, Patriot, Substitut, Podaagrif, Gymnasiast, Monarch, Architect, Präsekt, Theolog, Biograph, Philosoph, Misanthrop, Janitschar, Mameluk, Husar, Lakai, Papagei, Katholik.

III. Następujące imiona, kończące się dawniej powiększej części na e, mieszczą się teraz w tej formie jako jednozgłoskowe: Für niedźwiedź, Fürst książę, Geck trzpiot, Graf hrabia, Herr pan, Mensch człowiek, Mohr murzyn, Mond księżyc, Christ chrześcjanin, Held bohater, Greif gryf, Pfau paw, Schatz skarb, Schulz (Schultzeiße) sołtys, Schranz dworak, Narr błazen, Prinz królewicz książę, Thor głupiec, Bursch chłopak, Strauß struś.

IV. Podług téj formy odmieniają się także następujące imiona: Unterthan poddany, Vorfahr przodek, Nachbar sąsiad, Diamant diament, Leu lew, Vater bawarczyk, Pommer Pomerਾਂczyk, Bauer chłop. Pamiętajmy jednak, że te rzeczowniki odmieniają się zwyczajnie w liczbie pojedynczej podług formy pierwszej.

V. Prócz Nominatywu sing. wszystkie inne przypadki téj formy kończą się w obu liczbach na en (n).

Wzory Formy Trzeciěj.

Liczba pojedyncza.

N. der Knabe, chłopiec,	der Student, uczeń,
G. des Knaben, chłopca,	des Studenten, ucznia,
D. dem Knaben, chłopcu,	dem Studenten, uczniowi,
A. den Knaben, chłopca.	den Studenten, ucznia.

Liczba mnoga.

N. die Knaben, chłopcy,	die Studenten, uczniowie,
G. der Knaben. chłopców,	der Studenten, uczniów,
D. den Knaben, chłopcom,	den Studenten, uczniom,
A. die Knaben, chłopców.	die Studenten, uczniów.

§. 9.

Forma rzeczowników złożonych.

I. Pod wyrazem imion złożonych rozumiemy nie tylko imiona złożone z dwóch rzeczowników; lecz także takie, które złożone zostały z innych części mowy, a niekiedy tylko z samej sylaby pierwotnej na początku lub na końcu słowa: der Hausvater, die Großmutter, der Ausgang, das Schreibzeug, die Einsalt, der Vorswand, die Singschule, der Anwalt, der Wiedehopf.

II. Deklinacya i rodzaj rzeczowników złożonych stósuje się zwyczajnie do deklinacyi i rodzaju ostatniego rzeczownika w złożeniu: der Jagohund odmienia się jak Hund, die Hausherre jak Herr, das Lesebuch jak Buch, der Oberpräsident jak Präsident. Atoli prawidło to nie jest bez wyjątków, jak np. die Weihnachten Boże narodzenie, die Ohnmacht plur. en, mdłość, die Vollmacht plur. en, pełnomocnictwo, der Bösewicht — die Bösewichter złoczyńca, der Vormund — die Vormünder opiekun.

III. Imiona męskie i nijakie, których ostatnia część jest rzeczownikiem, albo mniej znanym lub używanym wyrazem, lub nakoniec tylko sylabą pierwotną, odmieniają się jak rzeczowniki wielozgłoskowe niezłożone, to jest, nie zmieniając samogłoski: der Biedehopf — Biedehopfe dudek, der Trunkenbold — Trunkenbolde pijanica, der Taugenichts — Taugenichtse ladaco, der Naseweis — Naseweise weibski, der Störenfried — Störenfriede człek niespokojny, der Anwalt — Anwalte adwokat. Uważajmy jednak, że der Ablass — Ablässe odpust, der Vortrag — Vorträge wykład, der Vorwand — Vorwände pozor, odmieniają się regularnie według formy rzeczowników jednozgłoskowych męskich, lubo jednozgłoskowe formy der Wand, der Trag, der Last nieużywane.

§. 10.

Deklinacya imion własnych.

I. Tutaj należą nazwiska osób, krajów, rzek, gór, miesięcy miast, wsi i t. d.

II. Liczba pojedyncza imion własnych nie odmienia się wcale, jeżeli ją poprzedza artykuł pewny lub niepewny.

N. der albo ein Göthe,	die Corinna, — ein Cato.
G. des — eines Göthe,	der Corinna, — eines Cato.
D. dem — einem Göthe,	der Corinna, — einem Cato.
A. den — einen Göthe,	die Corinna, — einen Cato.

Ale imię własne położone bez artykułu, przybiera w Genytywie s (albo en s, jeżeli się kończy na e albo na dwie spółgłoski); w Datywie i Akkuzatywie na en (n); jednak często ostatnie te przypadki kończą się tak, jak pierwszy:

N. Göthe,	Luiſe — Cato — Franz.
G. Göthes albo Göthens,	Luiſens — Catos — Franzens.
D. Göthe — Göthen,	Luiſen — Cato — Franz albo Franz.
A. Göthe — Göthen,	Luiſen — Cato — Franz albo Franz.

III. Imiona osob mezkich kończą się zwykle w liczbie mnogiej na e: *) die Heinriche, die Leibnize, die Bosse, die Wolfe. Lecz gdy liczba pojedyncza kończy się na el, en, er, natenczas liczba mnoga nie różni się od pojedynczej: die Herschel, die Degen, die Herder. Imiona własne rodzaju żeńskiego zawsze mają zakończenie na en: die Luifen, die Johannen, die Marien, die Sophien, die Corinnen.

N.B. Niektórzy nowatorowie mówią i piszą w plur. die Cato, die Napoleon, die Saphir, die Cicero, die Leibniz, die Klopstock etc, czego jednak naśladować nie należy.

*) Bez zmiany samogłosek.

§. II.

O Przymiotniku.

1.) Przymiotnik w niemieckim języku dwójako się używa:

a) oznacza przymiot jaki czyli własność rzeczownika, z którym bezpośrednio jest połączony: der gute Mann, dobry mąż, die gute Frau dobra kobieta; das gute Kind dobre dziecko.

b) łączy się ze swoim rzeczownikiem za pomocą kopuły czyli słowa, i wtedy używa się przysłówkowo, to jest uważa się za nieodmienną część mowy: der Mann ist gut, die Frau ist gut, das Kind ist gut; die Männer sind gut, ich finde den Mann gut, ich nenne die Frau gut.

II. Trojakim sposobem łączy się przymiotnik z rzeczownikiem:

- a) za pomocą artykułu pewnego,
- b) za pomocą artykułu niepewnego,
- c) bez artykułu.

Wzory deklinacyi przymiotników, połączonych bezpośrednio z rzeczownikami. *)

A. Przymiotnik z rzeczownikiem za pomocą artykułu pewnego połączony.

Liczba pojedyncza.

Rodzaj męski.

Rodzaj żeński.

N. der gute (Mann) dobry die gute (Frau) dobra (kobieta).

G. des guten (Mannes) dobrego (męża), der guten (Frau), dobrej (kobiety),

*) Przymiotniki uważane rzeczownie zachowują jednakże formę przymiotników jak pod A. B. C. der

- D. dem guten (Manne) do- der guten Frau, dobrėj
bremu (mężowi), (kobiecie.)
A. den guten (Mann) do- die gute (Frau) dobrą (ko-
brego (męża). biete).

Liczba pojedyncza.

Nijaki.

- N. daß gute (Kind) dobre (dziecko),
G. des guten (Kindes) dobrego (dziecka),
D. dem guten (Kinde) dobremu (dziecku),
A. daß gute (Kind) dobre (dziecko).

Liczba mnoga.

męzki. żeński. nijaki.

- N. die gut e n (Männer, Frauen, Kinder) dobrzy, dobre,
G. der gut e n — — — dobrych,
D. den gut e n (Männern, Frauen, Kindern) добрым,
A. die gut e n (Männer, Frauen, Kinder) добрых, dobre.

B. Przymiotnik połączony z rzeczownikiem przez Artykuł niepewny.

Rodzaj męzki.

- N. ein guter (Mann) dobry (mąż),
G. eines guten (Mannes) dobrego (męża),
D. einem guten (Manne) dobremu (mężowi),
A. einen guten (Mann) dobrego (męża).

Rodzaj żeński.

- N. eine gute (Frau) dobra (kobieta),
G. einer guten (Frau) dobrėj (kobiety),
D. einer guten (Frau) dobrėj (kobiecie),
A. eine gute (Frau) dobrą (kobietę).

Rodzaj nijaki.

- N. ein gutes *) (Kind) dobre (dziecko),
G. eines guten (Kindes) dobrego (dziecka),

Weise mędrzec, ein Weiser; der Gelehrte uczony, ein Gelehrter.

*) Zakończenie eś skraca się niekiedy w stylu poetyckim: ein gut Gewissen, ein göttlich Antlitz, ein zweischneidig Schwert.

- D. einem guten (Kinde) dobremu dziecku,
A. ein guter (Kind) dobre dziecko.

C. Przymiotnik połączony z rzeczownikiem bez artykułu:

Rodzaj męzki.

Liczba pojedyncza.

- N. guter (Wein) dobre (wino),
G. guter (guten) (Weines) dobrego (wina),
D. gutem (Weine) dobremu (winu),
A. guten (Wein) dobre (wino).

Rodzaj żeński.

- N. gute (Suppe) dobra (zupa),
G. guter (Suppe) dobrej (zupy),
D. guter (Suppe) dobrej (zupie),
A. gute (Suppe) dobrą (zupę).

Rodzaj nijaki.

- N. guter (Brot) dobry (chleb),
G. guter (guten) (Brote) dobrego (chleba),
D. gutem (Brote) dobremu (chlebu),
A. guter (Brot) dobry (chleb),

Liczba mnoga.

- N. gute (Weine, Suppen, Brote) dobre (wina, zupy,
chleby),
G. guter (Weine, Suppen, Brote) dobrych (win etc.)
D. guten (Weinen, Suppen, Broten) dobrym,
A. gute (Weine, Suppen, Brote) dobre.

N.B. Jeżeli kilka przymiotników stoi przed rzeczownikiem, natenczas zakończenie istotne przypadku drugiego lub trzeciego, pierwszemu się tylko daje np.

guter alten rothen Weines,

gutem alten rothen Weine,

Plur. gute alte rothe Weine.

O Stopniowaniu.

I. Stopień wyższy formuje się, dodając do stopnia równego *er* albo *r*; stopień zaś najwyższy czyli *superlativus*, dodając *st* albo *est*; zamieniając oraz samogłoski *a*, *o*, *u*, na *ä*, *ö*, *ü*, jeżeli stopień równy jedną tylko ma zgłoskę: *groß* wielki, *größer* większy, *größest* (*größt*) największy, *arm* ubogi, *ärmer* uboższy, *ärmst* najuboższy, *kurz* krótki, *kürzer* krótszy, *kürzest* najkrótszy, *klein* mały, *kleiner* mniejszy, *kleinst* najmniejszy, *langsam* wolny, *langsamer* wolniejszy, *langsamst* najwolniejszy, *mächtig* potężny, *mächtiger* potężniejszy, *mächtigst* najpotężniejszy, *eitel* próżny, *eitler* próźniejszy, *eitelst* najpróżniejszy, *bitter* gorzki, *bitterer* albo *bitterer* *) gorzciejszy, *bitterst* najgorzciejszy.

II. Następujące jednozgłoskowe przymiotniki nie zmieniają samogłosek ani w stopniu wyższym ani w najwyższym: *bunt* pstry, *faul* leniwy, *blau* niebieski, *falsch* fałszywy, *fahl* płowy, *froh* wesół, *bohl* wydrażony, *heiß* miły, *kahl* łysy, *fang* skąpy, *klar* jasny, *rund* okrągły, *matt* słaby, *lahm* kulawy, *roh* surowy, *sauft* łagodny, *stolz* pyszny, *toll* szalony, *stupid* głupi, *satt* syty, *los* lózny, *nackt* nagi, *platt* płaski, *voll* pełny.

III. Niektóre przymiotniki formują wyższe stopnie nieregularnie:

*) Jeżeli stopień równy kończy się na *el* albo *er* zwykle wyrzuca się *e* przed *l* albo *r*.

Pos.		Comp.		Superlat.
gut, dobry,	—	besser, lepszy,	—	best, najlepszy,
hoch, wysoki,	—	höher, wyższy,	—	höchst, najwyższy,
nahe, blizki,	—	näher, bliższy,	—	nächst, najbliższy,
wiel, wiele,	—	mehr, więcej,	—	meist, mehest, najwięcej,
wenig, mało,	—	weniger albo	—	wenigst albo
	—	minder mniej	—	mindest, najmniej.

IV. Stopnie wyższe i najwyższe przymiotników, mają też samą deklinacyą, co i stopnie równe: N. der bessere Mann, die bessere Frau, das bessere Kind. G. des besseren Mannes, der besseren Frau, des besseren Kindes, — ein besserer Mann, eine bessere Frau, ein besseres Kind, — besserer Wein, bessere Suppe, besseres Brot, — der beste Mann, die beste Frau, das beste Kind etc.

V. Zamiast zwyczajnego zakończenia stopnia najwyższego st albo est; używamy także sylaby am (an dem) z Datywem liczby pojedynczej przymiotnika odmiennego: er ist am schönsten (albo der schönste) on jest najpiękniejszy; sie ist am jüngsten (albo die jüngste) ona jest najmłodsza; die Pferde meines Bruders sind am besten (albo die besten) konie mego brata są najlepsze.

§. 13.

O imieniu liczbowem.

Rozróżniamy imiona główne, i imiona porządkowe.

A. Imiona główne:

Masc.		Fem.		Neutr.
N. ein	—	eine	—	ein jeden,
G. eines	—	einer	—	eines,

D. einem — einer — einem

A. einen — eine — ein.

ein guter Mann, eine gute Frau, ein gutes Kind; odmienia się tak jak artykuł niepewny.

Liczba pojedyncza.

N. der eine, die eine, das eine,

G. des einen, der einen, des einen,

D. dem einen, der einen, dem einen,

A. den einen, die eine, das eine.

Liczba mnoga.

die einen jedni etc.

der eine Mann, die eine Frau, das eine Kind;

odmienia się jak przymiotnik z artykułem pewnym.

Masc. Fem. Neutr.

N. einer, eine, eines albo eins,

G. eines, einer, eines,

D. einem, einer, einem,

A. einen, eine, eines — eins;

używa się, kiedy artykuł pewny nie poprzedza.

Wie viel sind es? ile ich jest?

Es ist nur einer, nur eine, nur eins.

N. zwei, dwa,

G. zweier,

D. zweien,

A. zwei,

Uwaga. Liczba ta wtedy się tylko odmienia, gdy jej przedimek nie poprzedza: die Früchte zweier Bäume owoce dwóch drzew; ale się mówi: die Früchte der zwei Bäume.

N. beide,

G. beider,

D. beiden,

A. beide,

} oba — oboje, beide Männer,
beide Frauen, beide Kinder etc.

N.	drei,	}	trzy, zob. powyższą uwagę.
G.	dreier,		
D.	dreien,		
A.	drei,		

die Früchte dreier Bäume, die Früchte der drei Bäume
 vier cztery, fünf pięć, sechs sześć, sieben siedm,
 acht ośm, neun dziewięć, zehn dziesięć, elf albo
 eilf jedenaście, zwölf dwanaście, dreizehn trzy-
 naście, vierzehn czternaście, funfzehn piętnaście,
 sechzehn szesnaście, siebzehn albo siebenzehn sied-
 mnaście, achtzehn osmnaście, neunzehn dziewię-
 tnaście, zwanzig *) dwadzieścia, ein und zwanzig
 dwadzieścia jeden etc., dreißig trzydzieści, ein
 und dreißig trzydzieści jeden etc., vierzig czter-
 dzieści, funfzig pięćdziesiąt, sechzig sześćdziesiąt,
 siebzig albo siebenzig siedmdziesiąt, achtzig ośm-
 dziesiąt, neunzig dziewięćdziesiąt, hundert sto,
 hundert und eins, zwei, drei — Tausend tysiąc,
 Million.

Uwaga. Liczby: vier, fünf, sechs, sieben, acht,
 neun, zehn, elf, zwölf, znajdujemy także niekiedy za-
 kończone na e, ale tylko wtedy, kiedy same stoją
 bez rzeczownika: Wie viel Elemente giebt es? viere;
 Ile jest żywiołów? cztery. W podobnym razie do-
 dajemy Datywowi niektórych liczb głównych za-
 kończenie en: mit sechsen fahren jechać szóstką; da lie-
 gen sie zu Tausenden leżą tysiącami.

B. Imiona porządkowe.

Der erste pierwszy (der erstere pierwszy z
 dwóch łac. prior), der zweite drugi, der dritte
 trzeci, der vierte czwarty, der fünfte piąty, der
 sechste szósty, der siebente siódmy, der achte ósmy

*) Ein Zwanziger, Neunziger — dwudziestoletni,
 dziewięćdziesiętletni.

der neunnte dziewiąty, der zehnte dziesiąty, der
elfte jedenasty, der zwölfté dwunasty, der drei-
zehnte trzynasty, der vierzehnte czternasty, der
funfzehnte piętnasty, der sechzehnte szesnasty,
der siebzehnte siedmnasty, der achtzehnte ósmnasty,
der neunzehnte dziewiętnasty, der zwanzigste dwu-
dziesty, der ein und zwanzigste dwudziesty pier-
wszy etc., der dreißigste trzydziesty, der vierzigste
czterdziesty, der funfzigste pięćdziesiąty, der sech-
zigste sześćdziesiąty, der siebzigste siedmdziesiąty,
der achtzigste óśmdziesiąty, der neunzigste dzie-
więćdziesiąty, der hundertste setny, der hundert und
erste setny pierwszy, der Tausendste tysiączny etc.

Uwaga. Imiona porządkowe odmieniają się jak
przymiotniki: Nom. der erste Mann, die zweite Frau,
das dritte Kind. Gen. des zweiten Mannes, der zwei-
ten Frau, des dritten Kindes. Ein sechster Mann, eine
siebente Frau, ein achtes Kind etc.

Imiona ułamkowe są nieodmienne: anderthalb
półtora, drittehalb półtrzecia, fünftehalb półpięta:
anderthalb Thaler półtora talara, zehntehalb El-
len półdziesiąta łokcia..

Następujące wyrazy, których znaczenie
ma wiele podobieństwa z imionami liczbowymi,
kładą się pomiędzy liczbami nieoznaczonemi:
viel *) wiele, mehrere kilka, wenig mało, man-
cher nie jeden, einiger niektóry, etlicher kilka,
jeder, jedweder, jeglicher każdy, aller wszystek,
kein *) żaden, etwas trochę, ganz *) wszystek,
sämtlicher wszystek, samt und sonders wszyscy
bez wyjątku, theils-theils częścią-częścią, halb-

*) Wyrazy te odmieniają się jak przymiotniki:
der viele Wein, der wenige Wein, vieler Wein, weniger
Wein, der ganze Tag, ein ganzer Tag; jednakże viel i
wenig używają się jako przysłowki: viel Wein.

halb pól-pól, einfach pojedynczy, zweifach podwojny, dreifach potrojny, selbander samowtor, selbdritter samotrzeć.

§, 14.

Deklinacya Zaimków.

Zaimki dzielą się na następujące klasy:

I. Zaimki osobiste:

Liczba pojedyncza.

N. ich, ja,
G. meiner, (mein) mnie,
D. mir, mnie (mi),
A. mich, mnie (mnie),

Liczba mnoga.

N. wir, my,
G. unser, nas,
D. uns, nam,
A. uns, nas.

N. du, ty,
G. deiner, (dein) ciebie,
D. dir, tobie (ci),
A. dich, ciebie (cię.)

N. ihr, wy,
G. euer, was,
D. euch, wam,
A. euch, was.

Liczba pojedyncza.

męzki.

żeński.

nijaki.

N. er, on, (franc. il.) — sie ona, — es, ono,
G. seiner, (sein) onego, — ihrer onej, — seiner, (sein) onego,
D. ihm, onemu, — ihr onej, — ihm onemu,
A. ihn, onego, — sie, ja, — es, ono.

Liczba mnoga.

męzki. — żeński. — nijaki.

N. sie, oni, one,
G. ihrer, onych,
D. ihnen, onym,
A. sie, onych, one.

ich armer Mann, — du arme Frau, — du armes Kind,
wir armen Männer, — ihr armen Frauen, — sie armen Kinder.

II. Zaimek zwrotny.

L. P. L. M.

Dat. sich, sobie,

Acc. sich, siebie (się).

Er lobt sich, sie lobt sich, es lobt sich on, ona, ono się chwali; sie (die Männer, die Frauen, die Kinder) loben sich. Er giebt sich Mühe stara się, sie lieben sich kochają się, sie geben sich Mühe.

III. Zaimek dzierzawczy.

Liczba pojedyncza.

męzki.	żeński.	nijaki.
N. mein, moj,	meine, moja,	mein, moje,
G. meines, mego,	meiner, mój,	meines, mego,
D. meinem memu,	meiner, mój,	meinem, memu,
A. meinen, mego	meine, moje,	mein, moje.
mój,		

Liczba mnoga.

N. meine, moi,
G. meiner, moich,
D. meinen, moim,
A. meine, moich, moje.

Podobnie odmieniają się:

męzki.	żeński.	nijaki.
dein, twój,	deine, twoja,	dein, twoje,
sein, jego,	seine, jego,	sein, jego, (mówiąc o mężczyźnie),
ihr, jój,	ihre, jój,	ihr, jój, (mówiąc o kobiecie),
unser, nasz,	unsere, nasza,	unser, nasze,
euer, wasz,	eure, wasza,	euer, wasze,
ihr, ich.	ihre, ich,	ihr, ich (w liczbie mnogiej mężczy i żeński.)

Mein (guter) Vater, meine (gute) Mutter, sein (gutes) Kind; unsere (guten) Väter, eure (guten) Mütter; ihre (guten) Kinder etc.

Położone po rzeczowniku, do którego należą jako predykat zdania, nie odmieniają się wcale: *der Vater ist mein, das Kind ist mein, die Kinder sind mein etc.*

Zaimki dzierzawcze, kiedy się odnoszą do rzeczowników, których się tylko domyślamy, przybierają zakończenie przymiotnika spadkowego bez artykułu *er, e, es*. *Wessen Hut ist dieser?* czyj to kapelusz? *es ist meiner mój; mein Garten ist schöner als seiner, mój ogród piękniejszy jak jego. Hier hast du deine Uhr, gib mir meine, oto jest twój zegarek, daj mi mój.*

IV. Zaimki dzierzawcze z artykułem:

der, die, das meinige, (albo meine) mój, moja, moje,
der, die, das deinige, (deine) twój, twoja, twoje,
der, die, das ihrige, (ihre), jój (o kobiecie),
der, die, das seinige, (seine) jego (o mężczyźnie),
der, die, das unsrige, (unsere) nasz, nasza, nasze,
der, die, das eurige, (eure) wasz, wasza, wasze,
der, die, das ihrige, (ihre), ich.

(*Franc. le mien, le tien, le sien.*)

Zaimki te odmieniają się jako przymiotniki z artykułem pewnym.

V. Zaimki wskazujące:

Liczba pojedyncza.

męzki.	żeński.	niżaki.
N. <i>dieser, ten,</i>	<i>diese, ta,</i>	<i>dieses, to,</i>
G. <i>dieses, tego,</i>	<i>dieser, tej,</i>	<i>dieses, tego,</i>
D. <i>diesem, temu,</i>	<i>dieser, tej,</i>	<i>diesem, temu,</i>
A. <i>diesen, tego,</i>	<i>diese, tę,</i>	<i>dieses, *) to.</i>
(<i>ten.</i>)		

*) Zwykle skraca się na: *dieß* albo *dies*.

Liczba mnoga.

mężki, — żeński, — nijaki.

N. diese, ci, te,
 G. dieser, tych,
 D. diesen, tym,
 A. diese, tych, te.

dieser (gute) Mann, diese (gute) Frau, dieses (gute) Kind,

Liczba pojedyncza.

mężki.	żeński.	nijaki.
N. jener, ów,	jene, owa,	jenes, owo,
G. jenes, owego,	jener, owój,	jenes, owego,
D. jenem, owemu,	jener, owój,	jenem, owemu,
A. jenen, owego,	jene, owę,	jenes, owo.

Liczba mnoga.

mężki, — żeński, — nijaki.

N. jene, owi, owe,
 G. jener, owych,
 D. jenen, owym,
 A. jene, owych, owe.

jener (gute) Mann, jene (gute) Frau, jenes (gute) Kind.

Uwaga. Dieser odnosi się do rzeczownika najbliższego osoby, która mówi: jener zaś do rzeczownika odleglejszego: dieser Mann da, ten człowiek, jenes Pferd dort, ów koń. Jeżeli po tych zaimkach następuje przymiotnik jaki, tenże odmienia się tak, jak gdyby artykuł poprzedzał: dieser gute Vater, diese gute Mutter, dieses gute Kind etc.

VI. Zaimek określony.

Liczba pojedyncza.

mężki.	żeński.	nijaki.
N. derjenige ten (który),	diejenigen, ta (która),	dasjenige, to (które),
G. desjenigen, tego,	derjenigen, téj,	desjenigen, tego,
D. demjenigen, temu,	derjenigen, téj,	demjenigen, temu,
A. denjenigen, tego,	diejenige, tę,	dasjenige, to.

Liczba mnoga.

mężki. żeński. nijaki.

N. diejenigen, ci, (którzy)

G. derjenigen, tych,

D. denjenigen, tym,

A. diejenigen, tych, te.

Podobnież odmienia się derselbe ten sam, dieselbe, daselbe:

Derjenige, welchen sie kennen, ten którego znasz
Diejenigen, welche zugegen waren, ci którzy byli przytomni. Ich habe es demselben Manne gegeben, dałem temuż samemu człowiekowi.

VII. Zaimek względny.

Liczba pojedyncza.

mężki.

żeński.

nijaki.

N. welcher, który, welche, która, welches, które,

G. welches, które-
go, welcher, której, welches, którego,

D. welchem, któremu, welcher, której. welchem, które-
mu,

A. welchen, którego, welche, którą, welches, które.

Liczba mnoga.

mężki. — żeński. — nijaki.

N. welche, którzy, które,

G. welcher, których,

D. welchen, którym,

A. welche, których, które.

Welcher (gute) Mann, welche (gute) Frau, welches (gute) Kind! der Mann, welchen sie kennen, którego znasz.

Zamiast zaimków: derjenige, diejenige, dasjenige; dieser, diese, dieses; welcher, welche, welches; używa się częstokroć:

Liczba pojedyncza.

	męzki.	żeński.	nijaki.
N.	der,	die,	das,
G.	dessen,	deren,	dessen,
D.	dem,	der,	dem,
A.	den,	die,	das,

Liczba mnoga.

męzki. — żeński. — nijaki.

N.	die,
G.	deren,
D.	denen,
A.	die,

Przykłady: der, welcher es gesagt hat, ten który to powiedział; der Mann hier ist mein Freund, ten człowiek jest moim przyjacielem; ein Pferd, das ich gut kenne, konia, którego znam.

VIII. Zaimek pytający.

	męzki.	żeński.	nijaki.
N.	Wer, kto?		was, co?
G.	Wessen, (wesz), czyj?		wessen, (wesz) czego?
D.	Wem, komu?		
A.	Wen, kogo?		was, co?

Przykłady. Wer hat es gesagt? Kto to powiedział? — Wem haben Sie es gegeben? Komuś to dał? — Wessen Sohn ist er? Czyj to syn? — Wen haben Sie gesehen? Kogoś widział? — Was sagten Sie? Coś powiedział?

Deklinacja następujących wyrazów, bardzo jest podobna do powyższych: nazywają się one zaimkami nieoznaczonemi, lubo ze względu na znaczenie możnaby je do innej klasy części mowy policzyć:

- 1.) jeder, jede, jedes, albo jedweder, jedwede, jedes, każdy.
- 2.) mancher, manche, manches, nie jeden.
- 3.) solcher, solche, solches, taki.

- 4.) einiger, einige, einiges, niektóry.
 5.) aller, alle, alles, wszystek.
 6.) selbiger, selbige, selbiges, ten sam.

Przypadki tych wyrazów mają następujące zakończenia:

Liczba pojedyncza.

N. er — e — es
 G. es — er — es
 D. em — er — em
 A. en — e — es

Liczba mnoga.

N. e
 G. er
 D. en
 A. e.

- 7.) Man (franc. on): man sagt, mówią (on dit.)

Liczba pojedyncza.

8.)	męzki.	żeński.	nijaki.
N.	fein, żaden,	feine, żadna,	fein, żadne,
G.	feines,	feiner,	feines,
D.	feinem,	feiner,	feinem,
A.	feinen,	feine,	fein.

Liczba mnoga.

(na wszystkie rodzaje.)

N. feine,
 G. feiner,
 D. feinen,
 A. feine.

fein (guter) Mann, — feine (gute) Frau, — fein (gutes) Kind, — feine (guten) Männer, Frauen, Kinder.

W téj formie używa się ten zaimek położony razem z rzeczownikiem, lecz kiedy sam tylko stoi, tak, iż jego rzeczownika domyślać się tylko trzeba, odmienia się następującym sposobem:

Liczba pojedyncza.

	męzki.	żeński.	nijaki.
N.	feiner,	feine,	feines,
G.	feines,	feiner,	feines,
D.	feinem,	feiner,	feinem,
A.	feinen,	feine,	feines.

Liczba mnoga.

męzki. — żeński. — nijaki.

N.	keine,
G.	keiner,
D.	keinen,
A.	keine,

Haben Sie einen Hut? Czy masz kapelusz? Ich habe keinen, nie mam. Ist dieses ein Pferd? Czy to koń? es ist keins, nie.

Uwaga: Zaimki nieoznaczone: jeder, jedweder, jeglicher, solcher, formują się także częstokroć z artykułem niepewnym, tak:

Liczba pojedyncza.

	męzki.	żeński.	nijaki.
N.	ein jeder,	eine jede,	ein jedes, każdy, każda, każde,
G.	eines jeden,	einer jeden,	eines jeden,
D.	einem jeden,	einer jeden,	einem jeden,
A.	einen jeden,	eine jede,	ein jedes.

Zamiast ein solcher, można także mówić, jak następuje:

Liczba pojedyncza.

	męzki.	żeński.	nijaki.
N.	solch ein,	solch eine,	solch ein,
G.	solch eines,	solch einer,	solch eines,
D.	solch einem,	solch einer,	solch einent,
A.	solch einen,	solch eine,	solch ein.

Podobnież skraca się mancher, jeżeli stoi przed przymiotnikiem, należącym do rzeczownika: manch großer Mann, manch große Frau, manch großes Kind.

Aller tylko przed zaimkiem dzierzawczym tym sposobem skracać się może: all unser Wein, all unser Bitten, all unser Geld.

Selbst sam, nie odmienia się wcale, ich selbst ja sam, wir selbst my sami, unser selbst nas samych.

§. 15.

Czasowanie czyli Konjugacya.

A. Czasowanie słów posiłkowych (sein być, haben mieć, werden stać się.)

I.

sein (seyn) być.

Tryb oznajmujący, — Łączący.

Czas teraźniejszy,

ich bin, jestem,	ich sei, że jestem (żem był),
du bist, jesteś,	du seist, że jesteś,
er ist, jest,	er sei, że jest,
wir sind, jesteśmy,	wir seien, że jesteśmy,
ihr seid (seit), jesteście,	ihr seid (seiet), że jesteście,
sie sind są.	sie seien, że są.

Czas przeszły niedokonany.

ich war, byłem, byłam,	ich wäre, żem był (był-
byłom,	bym),
du warst, byłeś,	du wärest, żeś był,
er war, był,	er wäre, że był,
wir waren, byliśmy,	wir wären, żeśmy byli,
ihr wäret, byliście,	ihr wäret, żeście byli,
sie waren, byli.	sie wären, że byli.

Czas przeszły dokonany.

ich bin gewesen, byłem,	ich sei gewesen, żem był,
du bist gewesen, byłeś,	du seist gewesen, żeś był,
er ist gewesen, był,	er sei gewesen, że był,
wir sind gewesen, byliśmy,	wir seien gewesen, żeśmy
	byli,
ihr seid gewesen, byliście,	ihr seid gewesen, żeście byli,
sie sind gewesen, byli.	sie seien gewesen, że byli.

Czas zaprzeszy.

ich war gewesen, byłem był,	ich wäre gewesen, zem byłbył,
du warst gewesen, byłeś był,	du wärest gewesen, zes byl był,
er war gewesen, był był,	er wäre gewesen, ze był był,
wir waren gewesen, bylismy	wir wären gewesen, zesmy
byli,	byli byli,
ihr waret gewesen, byliście	ihr wäret gewesen, zescie
byli,	byli byli,
sie waren gewesen, byli byli.	sie wären gewesen, ze byli
	byli.

Czas przyszy.

ich werde sein, będę,
 du wirst sein, będziesz,
 er wird sein, będzie,
 wir werden sein, będziemy,
 ihr werdet sein, będziecie,
 sie werden sein, będą.

Warunkowy.

ich würde sein, byłbym,
 du würdest sein, byłbyś,
 er würde sein, byłby,
 wir würden sein, bylibyśmy,
 ihr würdet sein, bylibyście,
 sie würden sein, byliby.

Czas zaprzyszy.

ich werde gewesen sein, będę,
 du wirst gewesen sein, będziesz,
 er wird gewesen sein, będzie,
 wir werden gewesen sein, będziemy,
 ihr werdet gewesen sein, będziecie,
 sie werden gewesen sein, będą.

Warunkowy przeszy.

ich würde gewesen sein, byłbym był,
 du würdest gewesen sein, byłbyś był,
 er würde gewesen sein, byłby był,
 wir würden gewesen sein, bylibyśmy byli,
 ihr würdet gewesen sein, bylibyście byli,
 sie würden gewesen sein, byliby byli.

Tryb rozkazujący.

sei du, bądź, seid ihr bądźcie,
sei er, niech będzie, sein sie niech będą,

Tryb bezokoliczny.

Teraźniejszy	}	sein, być, —	}	gewesen sein,
		— Przeszły		być było,
		zu sein, —		gewesen zu sein

(franc. *d'être, à être.*)

Imiesłów.

Teraźniejszy czynny: *seiend, będący.*Przeszły: *gewesen, były.*

II.

haben, mieć.

Oznajmujący. — Łączący.

Czas teraźniejszy.

ich habe, mam,	ich habe, że mam,
du hast, masz,	du habest, że masz,
er hat, ma,	er habe, że ma,
wir haben, mamy,	wir haben, że mamy,
ihr habet, macie,	ihr habet, że macie.
sie haben, mają.	sie haben, że mają.

Przeszły niedokonany.

ich hatte, miałem,	ich hätte, zem miał,
du hattest, miałeś,	du hättest, żeś miał,
er hatte, miał,	er hätte, że miał,
wir hatten, mieliśmy,	wir hätten, żeśmy mieli,
ihr hättet, mieliście,	ihr hättet, żeście mieli,
sie hatten, mieli.	sie hätten, że mieli,

Przeszły dokonany.

ich habe gehabt, miałem,	ich habe gehabt, zem miał,
du hast gehabt, miałeś,	du habest gehabt, żeś miał,
er hat gehabt, miał,	er habe gehabt, że miał,
wir haben gehabt, mieliśmy,	wir haben gehabt, żeśmy mieli
ihr habet gehabt, mieliście,	ihr habet gehabt, żeście mieli,
sie haben gehabt, mieli.	sie haben gehabt, że mieli.

Zaprzeszły.

ich hatte gehabt, miałem był,	ich hätte gehabt, żem miał był,
du hättest gehabt, miałeś był,	du hättest gehabt, żeś miał był,
er hatte gehabt, miał był,	er hätte gehabt, że miał był,
wir hatten gehabt, mieliśmy byli,	wir hätten gehabt, żeśmy mieli byli,
ihr hättet gehabt, mieliście byli,	ihr hättet gehabt, żeście mieli byli,
sie hatten gehabt, mieli byli,	sie hätten gehabt, że mieli byli.

Przyszły.

ich werde haben, będę miał,
 du wirst haben, będziesz miał,
 er wird haben, będzie miał,
 wir werden haben, będziemy mieli,
 ihr werdet haben, będziecie mieli,
 sie werden haben, będą mieli.

Warunkowy.

ich würde haben, miałbym,
 du würdest haben, miałbyś,
 er würde haben, miałby,
 wir würden haben, mielibyśmy,
 ihr würdet haben, mielibyście,
 sie würden haben, mieliby.

Zaprzyszły.

ich werde gehabt haben, będę miał,
 du wirst gehabt haben, będziesz miał,
 er wird gehabt haben, będzie miał,
 wir werden gehabt haben, będziemy mieli,
 ihr werdet gehabt haben, będziecie mieli,
 sie werden gehabt haben, będą mieli.

Warunkowy przeszły.

ich würde gehabt haben, miałbym był,
 du würdest gehabt haben, miałbyś był,
 er würde gehabt haben, miałby był,
 wir würden gehabt haben, mielibyśmy byli,
 ihr würdet gehabt haben, mielibyście byli,
 sie würden gehabt haben, mieliby byli.

Rozkazujący.

habe du, miej, — haben wir, miejmy,
 habe er, niech ma, — habet ihr, miejcie,
 haben sie, niech mają.

Bezokoliczny.

Teraźniejszy: haben, zu haben, mieć.
 Przeszły: gehabt haben, gehabt zu haben, mieć było.

Imiesłów.

Teraźniejszy: habend, mając,
 Przeszły: gehabt, mianiy.

III.

werden, stać się.

Oznajmujący. — Łączący.

Teraźniejszy.

ich werde, staję się,	ich werde, że się staję,
du wirst, stajesz się,	du werdest, że się stajesz,
er wird, staje się,	er werde, że się staje,
wir werden, stajemy się,	wir werden, że się stajemy,
ihr werdet, stajecie się,	ihr werdet, że się stajecie,
sie werden, stają się.	sie werden, że się stają.

Przeszły niedokonany.

ich wurde, (ward), stałem się,	ich würde, zem się stał,
du wurdest, (wardst) stałeś się,	du würdest, żeś się stał,
er wurde (ward), stał się,	er würde, że się stał,
wir wurden, staliśmy się,	wir würden, żeśmy się stali,
ihr wurdet, staliście się,	ihr würdet, żeście się stali,
sie wurden, stali się.	sie würden, że się stali.

Przeszły dokonany.

ich bin geworden, stałem się,	ich sei geworden, zem się stał,
du bist geworden, stałeś się,	du seist geworden, żeś się stał,
er ist geworden, stał się,	er sei geworden, że się stał,

wir sind geworden,	staliśmy się,	wir seien geworden,	żeśmy się stali,
ihr seid geworden,	staliście się,	ihr seid geworden,	żeście się stali,
sie sind geworden,	stali są.	sie seien geworden,	że się stali.

Zaprzeszły.

ich war geworden,	stałem się był,	ich wäre geworden,	żem się stał był,
du warst geworden,	stałeś się był,	du wärest geworden,	žeś się stał był,
er war geworden,	stał się był,	er wäre geworden,	že się stał był,
wir waren geworden,	staliśmy się byli,	wir wären geworden,	żeśmy się stali byli,
ihr waret geworden,	staliście się byli,	ihr wäret geworden,	žeście się stali byli.
sie waren geworden,	stali się byli.	sie wären geworden,	že się stali byli.

Czas przyszły.

ich werde werden, stanę się,
 du wirst werden, staniesz się,
 er wird werden, stanie się.
 wir werden werden, staniemy się,
 ihr werdet werden, staniecie się,
 sie werden werden, staną się.

Warunkowy.

ich würde werden, stałbym się,
 du würdest werden, stałbyś się,
 er würde werden, stałby się,
 wir würden werden, staliibyśmy się,
 ihr würdet werden, staliibyście się,
 sie würden werden, staliiby się.

Zaprzyszły.

ich werde geworden sein, stanę się,
 du wirst geworden sein, staniesz się,
 er wird geworden sein, stanie się,

wir werden geworden sein, staniemy się,
ihr werdet geworden sein, staniecie się,
sie werden geworden sein, staną się.

Warunkowy przeszły.

ich würde geworden sein, stałbym się był,
du würdest geworden sein, stałbys się był,
er würde geworden sein, stałby się był,
wir würden geworden sein, stalibyśmy się byli,
ihr würdet geworden sein, stalibyście się byli,
sie würden geworden sein, staliby się byli.

Rozkazujący.

werde du, stań się, werden wir, stańmy się,
werde er, niech się stanie, werdet ihr, stańcie się,
werden sie, niech się staną.

Bezokoliczny.

Teraźniejszy: werden, zu werden, *) stać się.
Przeszły: geworden sein, geworden zu sein, stać się było.

Imiesłowy.

Teraźniejszy: werdend, stając się.
Przeszły: geworden, co się stał.

B. Czasowanie słów foremnych:

loben, chwalić.

Forma czynna.

Oznajmujący.

Łączący.

Teraźniejszy.

ich lobe, chwale,	ich lobe, że chwale,
du lobst, (lobest) chwalisz,	du lobest, że chwalisz,
er lobt, (lobet) chwali,	er lobe, że chwali,
wir loben, chwalimy,	wir loben, że chwalimy,
ihr lobet, chwalicie,	ihr lobet, że chwalicie,
sie loben, chwala,	sie loben, że chwala.

*) Franc. devenir, de devenir.

Przeszły niedokonany.

ich lobte (lobete), chwa- liłem,	ich lobete (lobte), żem chwa- lił,
du lobtest (lobetest), chwa- liłeś,	du lobetest, (lobtest), żeś chwalił,
er lobte (lobete), chwalił,	er lobete (lobte), że chwalił,
wir lobten (lobeten), chwa- liliśmy,	wir lobeten (lobten), żeśmy chwalili,
ihr lobtet (lobetet), chwa- liliście,	ihr lobetet (lobtet), żeście chwalili,
sie lobten (lobeten), chwa- lili.	sie lobeten (lobten), że chwa- lili.

Przeszły dokonany.

ich habe gelobt, pochwali- łem,	ich habe gelobt, żem po- chwalił,
du hast gelobt, pochwaliłeś,	du habest gelobt, żeś po- chwalił,
er hat gelobt, pochwalił,	er habe gelobt, że pochwalił,
wir haben gelobt, pochwali- liśmy,	wir haben gelobt, żeśmy po- chwalili,
ihr habet gelobt, pochwali- liście,	ihr habet gelobt, żeście po- chwalili,
sie haben gelobt, pochwalili.	sie haben gelobt, że pochwa- lili.

Zaprzeczony.

ich hatte gelobt, pochwali- łem był,	ich hätte gelobt, żem po- chwalił był,
du hattest gelobt, pochwa- liłeś był,	du hättest gelobt, żeś po- chwalił był,
er hatte gelobt, pochwalił był,	er hätte gelobt, że pochwa- lił był,
wir hatten gelobt, pochwa- liliśmy byli,	wir hätten gelobt, żeśmy po- chwalili byli,
ihr hättet gelobt, pochwali- liście byli,	ihr hättet gelobt, żeście po- chwalili byli,
sie hatten gelobt, pochwalili byli.	sie hätten gelobt, że po- chwalili byli.

Przyszły.

ich werde loben, będę chwalił,
 du wirst loben, będziesz chwalił,
 er wird loben, będzie chwalił,
 wir werden loben, będziemy chwailili,
 ihr werdet loben, będziecie chwailili,
 sie werden loben, będą chwailili.

Warunkowy.

ich würde loben, chwaliłbym,
 du würdest loben, chwaliłbyś,
 er würde loben, chwaliłby,
 wir würden loben, chwailibyśmy,
 ihr würdet loben, chwailibyscie,
 sie würden loben, chwaililiby.

Zaprzeszły.

ich werde gelobt haben, będę chwalił,
 du wirst gelobt haben, będziesz chwalił,
 er wird gelobt haben, będzie chwalił,
 wir werden gelobt haben, będziemy chwailili,
 ihr werdet gelobt haben, będziecie chwailili,
 sie werden gelobt haben, będą chwailili.

Warunkowy przeszły.

ich würde gelobt haben, chwaliłbym był,
 du würdest gelobt haben, chwaliłbyś był,
 er würde gelobt haben, chwailiby był,
 wir würden gelobt haben, chwaililibyśmy byli,
 ihr würdet gelobt haben, chwailibyscie byli,
 sie würden gelobt haben, chwaililiby byli.

Tryb rozkazujący.

lobe du, chwal, — lobe er, niech chwali,
 lobet ihr, chwalcie, — loben sie, niech chwala,
 loben wir, chwalmy.

Tryb bezokoliczny.

Teraźniejszy: loben, *) zu loben, chwalić,
 Przeszły: gelobt haben, gelobt zu haben, chwalić było.

Słowa kończące tryb bezokoliczne na eln, albo
 ern, (lächeln, fächeln, füttern, wittern), co powstały ze

Imiesłów.

Teraźniejszy: lobend, chwaląc,
Przyszły: zu lobend, mający być chwalony, (part. gerund.)

Uwaga. Wszystkie Imiesłowy formują się jak przymiotniki: der lobende Mann, die lobende Frau, das lobende Kind; ein lobender Mann, eine lobende Frau, ein lobendes Kind; der zu lobende Mann etc. (ale się nie mówi: der Mann ist zu lobend, pochwały godzien).

Forma Bierna

gelobt werden, być chwalonym.

Teraźniejszy.

Oznajmujący.

Łączący.

ich werde gelobt, jestem chwalony,	ich werde gelobt, że jestem chwalony,
du wirst gelobt, jesteś chwa- lony,	du werdest gelobt, że jesteś chwalony.
er wird gelobt, jest chwa- lony,	er werde gelobt, że jest chwalony,
wir werden gelobt, jesteście chwaleni,	wir werden gelobt, że jesteście chwaleni,
ihr werdet gelobt, jesteście chwaleni,	ihr werdet gelobt, że jesteście chwaleni,
sie werden gelobt, są chwa- leni.	sie werden gelobt, że są chwaleni.

skrocenia zakończeń elen, eren, skracają się także w czasie teraźniejszym i przeszłym niedokonanym tak: Teraźniejszy: ich lächle, du lächelst, er lächelt, wir lächeln, ihr lächelt, sie lächeln. Przeszły niedokonany: ich lächelste, du lächeltest, er lächelste etc. Teraźniejszy: ich füttere (füttre), du fütterst, er füttert, wir füttern, ihr füttert, sie füttern. Przeszły niedokonany: ich fütterte, du füttertest, er fütterte etc.

Przeszły niedokonany.

ich wurde gelobt, byłem	ich würde gelobt, abym był
chwalony,	chwalony,
du wurdest gelobt, byłeś	du würdest gelobt, abys był
chwalony,	chwalony,
er wurde gelobt, był chwa-	er würde gelobt, aby był
lony,	chwalony,
wir wurden gelobt, byliśmy	wir würden gelobt, abysmy
chwaleni,	byli chwaleni,
ihr wurdet gelobt, byliście	ihr würdet gelobt, abyscie
chwaleni,	byli chwaleni,
sie wurden gelobt, byli	sie würden gelobt, aby byli
chwaleni.	chwaleni.

Przeszły dokonany.

ich bin gelobt worden, zo-	ich sei gelobt worden, zem
stałem pochwalony,	został pochwalony,
du bist gelobt worden, zo-	du seist gelobt worden, zes
stałeś pochwalony,	został pochwalony,
er ist gelobt worden, został	er sei gelobt worden, że zo-
pochwalony,	stał pochwalony,
wir sind gelobt worden, zo-	wir seien gelobt worden, zes-
staliśmy pochwaleni,	my zostali pochwaleni
ihr seid gelobt worden, zo-	ihr seiet gelobt worden, zes-
staliście pochwaleni,	cie zostali pochwaleni,
sie sind gelobt worden, zo-	sie seien gelobt worden, że
stali pochwaleni.	zostali pochwaleni.

Zaprzeczły.

ich war gelobt worden, zo-	ich wäre gelobt worden, zem
stałem był pochwalony,	został był pochwalony,
du warst gelobt worden, zo-	du wärest gelobt worden, zes
stałeś był pochwalony,	został był pochwalony,
er war gelobt worden, został	er wäre gelobt worden, że zo-
był pochwalony,	stał był pochwalony,
wir waren gelobt worden, zo-	wir wären gelobt worden, zes-
staliśmy byli pochwaleni	my zostali byli pochwaleni
ihr wäret gelobt worden, zo-	ihr wäret gelobt worden, zes-
staliście byli pochwaleni	ście zostali byli pochwaleni
sie waren gelobt worden, zo-	sie wären gelobt worden, że
stali byli pochwaleni.	zostali byli pochwaleni.

Czas przyszły.

ich werde gelobt werden, będę chwalony,
 du wirst gelobt werden, będziesz chwalony,
 er wird gelobt werden, będzie chwalony,
 wir werden gelobt werden, będziemy chwaleni,
 ihr werdet gelobt werden, będziecie chwaleni,
 sie werden gelobt werden, będą chwaleni.

Warunkowy.

ich würde gelobt werden, byłbym chwalony,
 du würdest gelobt werden, byłbyś chwalony,
 er würde gelobt werden, byłby chwalony,
 wir würden gelobt werden, byłibyśmy chwaleni,
 ihr würdet gelobt werden, byłibyscie chwaleni,
 sie würden gelobt werden, byłiby chwaleni.

Zaprzyszły.

ich werde gelobt worden sein, będę chwalony,
 du wirst gelobt worden sein, będziesz chwalony,
 er wird gelobt worden sein, będzie chwalony,
 wir werden gelobt worden sein, będziemy chwaleni,
 ihr werdet gelobt worden sein, będziecie chwaleni,
 sie werden gelobt worden sein, będą chwaleni.

Warunkowy przeszły.

ich würde gelobt worden sein, byłbym był chwalony,
 du würdest gelobt worden sein, byłbyś był chwalony,
 er würde gelobt worden sein, byłby był chwalony,
 wir würden gelobt worden sein, byłibyśmy byli chwaleni,
 ihr würdet gelobt worden sein, byłibyscie byli chwaleni,
 sie würden gelobt worden sein, byłiby byli chwaleni.

Tryb rozkazujący.

werde du gelobt, bądź chwalony,
 werde er gelobt, niech będzie chwalony,
 werden wir gelobt, bądźmy chwaleni,
 werdet ihr gelobt, bądźcie chwaleni,
 werden sie gelobt, niech będą chwaleni.

Tryb bezokoliczny.

Teraźniejszy:	gelobt werden, gelobt zu werden,	} być chwalonym,
Przeszły:	gelobt worden sein, gelobt worden zu sein,	

Imiesłów.

Teraźniejszy: gelobt (gelobet), chwalony (odmienia się jak przymiotnik): der gelobte Mann, die gelobte Frau, das gelobte Kind.

§, 16.

O formowaniu imiesłowu przeszłego.

Imiesłów czasu przeszłego formuje się niekiedy bez sylaby początkowej ge:

- a) w słowach złożonych z przyimkami lub przysłówkami nierozłącznymi *) überseßen, überseßt tłumaczyć, tłumaczony; — wiederholen, wiederholt, powtorzyć, powtorzony; — umzäunen, umzäunt, ogrodzić, ogrodzony.
- b) w słowach złożonych z sylab początkowych: be, ent, emp, er, ge, ver, zer; *) beklagen, beklagt, skarżyć się, skarżony; entrücken, entrückt, usunąć, usunięty; — erreichen, erreicht, osiągnąć, osiągnięty; — gehören, gehört, należeć, należny; — verhandeln, verhandelt, spisać (protokół) spisany; — zerspalten, zerspaltet, rozłupać, rozłupany.

*) Zob. §. 18. 13.

*) Zob. §. 18. 13. uwagę.

- c) W słowach zakończonych na *ie*, *ren* albo *iren*: *spazieren*, *spaziert*, przechadzać się; — *fungiren*, *fungirt*, urządować; — *prostituiren*, *prostituiert*, prostytuować.

§. 17.

O używaniu imiesłowa przeszłego w czasach złożonych.

II. Imiesłów przeszły połączony ze słowem *haben*, służy w ogólności do formowania czasów przeszłych słów czynnych; atoli słowa nijakie (oznaczające stan lub byt rzeczy jakiej nie przechodzący z subjektu na obiekt, ich *falle* upadam) przybierają słowo posiłkowe *sein*; a te są:

Poczet słów nijakich przybierających za słowo posiłkowe *sein*.

<i>abarten</i> (<i>ausarten</i>), wyrodzić się,	<i>abstigen</i> , zsiąść z konia,
<i>abblühen</i> , okwitnąć,	<i>abspringen</i> , odskoczyć,
<i>abdorren</i> , zeschnąć,	<i>abstehen</i> , stać daleko,
<i>abfahren</i> , odjechać,	<i>absteigen</i> , zejść,
<i>abfallen</i> , odpaść,	<i>abtreten</i> , oddalić się,
<i>abfliegen</i> , odlecieć,	<i>abweichen</i> , oddalać się,
<i>abfließen</i> , odpłynąć,	<i>abwelfen</i> , schnąć,
<i>abgehen</i> , odejść,	<i>abziehen</i> , odejść,
<i>abgleiten</i> , śliznąć się,	<i>ansliegen</i> , przylecieć,
<i>abheilen</i> , leczyć się,	<i>angehen</i> , zaczynać się,
<i>abirren</i> , zabłąkać się,	<i>anlanden</i> , wylądować,
<i>ablaufen</i> , przejść,	<i>anlangen</i> , przybyć,
<i>abprallen</i> , odbić się,	<i>anschwellen</i> , nadąć, wezbrać
<i>abschweifen</i> , zabłąkać się,	<i>aufbrechen</i> , udać się dalej,
<i>absegeln</i> , odpłynąć,	<i>auferstehen</i> zmartwychwstać
	<i>aufgehen</i> , wznieść,

- aufleben, odżyć,
 aufschließen, puścić się w
 górze,
 aufschlagen, wybuchnąć,
 aufsitzen, wsieść na koniu,
 aufstehen, wstać,
 aufsteigen, wschodźć,
 auftreten, wystąpić,
 ausarten, wyrodzić się,
 ausbleiben, nieprzybyć,
 ausdunsten, wyparować,
 ausfahren, wyjechać,
 ausfliegen, wylecieć,
 ausgehen, wyjść,
 ausgleiten, pośliznąć się,
 ausreißen, uciekać,
 ausreiten, wyjechać konno,
 aus schlagen, wyjść (złe lub
 dobrze),
 auszehren, strawić się,
 ausziehen, wyprowadzić się,
 begegnen, spotkać,
 beharren, obstawać,
 bekommen, służyć (co do
 zdrowia),
 bersten, pękać,
 bleiben, zostać,
 durchbrechen, przebić się,
 eilen, spieszyć się,
 einbrechen, wpaść,
 einschlummern, } zasnąć,
 entschlummern, }
 einschrumpfen, skurczyć się,
 eintreffen, przybyć,
 einschlafen, }
 entschlafen, } zasnąć,
 entstehen, powstać,
 erblaffen, } zblednąć,
 erbleichen, }
 erblinden, oślepnąć,
 erfolgen, nastąpić,
 ergrimmen, nasrożyć się,
 erkalten, oziębnąć,
 erkranken, zachorować,
 erlöschen, wygasnąć,
 ermüden, zmęczyć się,
 erröthen, zarumienić się,
 ertrinken, } utonąć, uo-
 ersaufen, } pić się,
 erscheinen, pokazać się,
 erschallen, odbijać się,
 erschrecken, przestraszyć się,
 erstaunen, zdziwić się,
 er stehen, powstać, kupić,
 ertönen, odbijać się głośno,
 erwachen, ocknąć się,
 erzittern, zadrzeć,
 fahren, jechać,
 fallen, upaść,
 faulen, gnić,
 fliehen, uciekać,
 fliegen, lecieć,
 fließen, płynąć,
 folgen, następować,
 gedeihen, udawać się po-
 myślnie,
 gehen, iść,
 gelangen, przybywać,
 gelingen, udać się,
 gerinnen, zsiadać się,
 geschehen, stać się,
 gleiten, slizgnąć się,
 glücken, poszczęścić się,
 hüpfen, skakać,
 klettern, wlaźć, wdzierać się,
 kommen, przyjść,
 kriechen, czołgać się,
 landen, lądować,
 laufen, biedz,
 marschiren, iść w pochód,
 misglücken, }
 misslingen, } nieudać się,
 misrathen, }
 nahen, przybliżać się,
 passiren, przejść,
 plaken, pęknąć,
 quellen, pęcznieć,
 reifen, dojrzewać,

reisen, podróżować,
 reiten, jechać konno,
 rennen, biec,
 rücken, posuwać się,
 scheiden, rozstać się,
 scheitern, rozbić się,
 schiffen, żeglować,
 schleichen, skradać się,
 schlüpfen, mknąć się,
 schmelzen, topić się,
 schreiten, postępować,
 schwimmen, pływać,
 schwinden, znikać,
 segeln, żeglować,
 sinken, upaść,
 spazieren, przechadzać się,
 springen, skakać,
 sprossen, wypuszczać,
 steigen, stapać,
 sterben, umierać,
 stolpern, potykać się,
 stranden, być rzuconym na
 brzeg,
 streichen, tłuć się, przecho-
 dzić,

streifen, dotykać, trącać,
 stürzen, upadać,
 umkehren, powrócić,
 umschlagen, odmienić się,
 veralten, zestarzeć,
 verarmen, zubożeć,
 verbleichen, zblednieć,
 verblühen, okwitnąć,
 verderben, zepsuć się,
 verdorren, uschnąć,
 veröden, spustoszyć,
 verrauschen, wyparować,
 verstreichen, upływać,
 verunglücken, wpaść w nie-
 szczęście,
 verwittern, wywietrzeć,
 verzagen, stracić odwagę,
 wachsen, rosnąć,
 wandeln, chodzić, postępo-
 wać,
 wandern, wędrować, po-
 dróżować.
 widerfahren, wydarzyć się,

Uważamy, że słowa nijakie, czasujące się ze słowem posiłkowym sein, oznaczają w ogólności przejście do jakiego stanu (aufleben, ausarten, erblaffen etc.), albo też poruszenie do jakiego celu lub okolicy pewnej (fahren, fliegen, stolpern, rennen); jednakże niektóre z nich w znaczeniu czynnym, przechodzącem ze subjektu na obiekt, lub też w znaczeniu usilności, przybierają natenczas słowo posiłkowe haben. Nie trudno zatem będzie rozróżnić następujące sposoby mówienia: ich bin nach der Stadt geeilt, spieszyłem (t. j. szedłem spiesznie) do miasta; ich habe mit dieser Arbeit geeilt, pospieszałem z tą pracą; ich bin nach Berlin geritten, jechałem konno do Berlina; ich habe ein gutes Pferd geritten, jechałem na dobrym koniu; — ich bin auf's Land gefahren, pojechałem na wieś; — ich habe den Wagen gefahren, powoziłem; — er ist mir begegnet, spotkałmnie; — er hat mir gut begegnet, dobrze się zemną obszedł; das Blut ist mir aus der Nase ge-

flossen, krew płynęła z rany; die Nöhre hat gestossen, rura wypuszczała z siebie wodę; ich bin nach Hause gegangen, poszedłem do domu; ich habe mich müde gegangen, zmęczyłem się chodzeniem; ich habe mich müde geschwommen, zmęczyłem się pływaniem; ich bin vom Pferde gefallen, spadłem z konia; ich habe mir ein Loch in den Kopf gefallen, spadając wybiłem sobie dziurę w głowie.

§. 18.

O słowach złożonych.

III. Dwa są rodzaje słów złożonych, to jest:

- a) słowa złożone rozłączne, i
- b) słowa złożone nierozłączne.

A. O słowach złożonych rozłącznych.

1.) Składają się z partykuł ab, an, auf, auß, bei, dar, ein, fort, her, hin, los, mit, nach, nieder, ob, vor, weg, wieder, zu, (do których przydać można przysłowki: zusammen, vorher, herab, heran, überein, dazu, herum): abwerfen, anfangen, aufwarten, ausgießen, beilegen, darbringen, einfallen, fortgehen, hersagen, hinfallen, loslassen, mitspielen, nachholen, niederwerfen, obsteigen, vorstellen, weggehen, wiederbringen, zuschreiben.

2.) Rozłączanie tych partykuł ma miejsce:

- a) w czasie teraźniejszym i w przeszłym niedokonanym w zdaniach niezależnych (zob. rozdział) ich werfe ab, ich warf ab.
- b) w infinitywie, jeżeli ten tryb używa się z praepozycją zu, która wtedy wsuwa się pomiędzy partykułę i tryb bezokoliczny słowa niezłożonego, abzuwerfen, anzufangen, aufzuwarten, auszugießen etc.

c) w imiesłowie przeszłym, gdzie sylłaba ge wsuwa się pomiędzy partykułę a słowo: abgeworfen, angefangen, aufgewartet, ausgegossen etc.

3) Akcent tych słów spoczywa zawsze na partykule, z którą są złożone: abwerfen, wirf ab, abzuwerfen, abwerfend, abgeworfen etc.

Konjugacya słów złożonych rozłącznych.

Czas teraźniejszy.

ich stelle vor, przedstawiam.

Przeszły niedokonany.

ich stellte vor, przedstawiałem,

Przeszły dokonany.

ich habe vorgestellt, przedstawiłem,

Zaprzeszyły.

ich hatte vorgestellt, przedstawiłem był,

Czas przyszły.

ich werde vorstellen, przedstawię,

Warunkowy.

ich würde vorstellen, przedstawiłbym,

Zaprzyszły.

ich werde vorgestellt haben, przedstawię,

Warunkowy przeszły.

ich würde vorgestellt haben, przedstawiłbym był,

Tryb rozkazujący.

stelle du vor, przedstaw,

Tryb bezokoliczny.

Teraźniejszy: vorstellen,)
vorzustellen,) przedstawić.

Przeszły: vorgestellt haben,)
vorgestellt zu haben,) przedstawiać było,

Imiesłów.

Teraźniejszy: vorstellend, przedstawiając,

Przeszły: vorgestellt, przedstawiony.

B. O słowach złożonych nierozłącznych.

1.) Słowa, których akcent spoczywa na pierwotnej syllabie źródłosłowu, złożone są zwykle z przyimków (albo przysłówków): durch, hinter, über, um, unter, wider, (wider) i z początkowych sylab: be, ent, emp, ge, er, ver, zer: durchforschen, zbadać; hintertreiben, przeszkodzić; überlegen, rozważyć; umgeben, otoczyć; unterlassen, opuścić; wiederholen, powtórzyć; beschließen, postanowić; gefallen, podobać się; ertragen, znosić; verlieren, stracić; zerstreuen, rozproszyc.

2.) Imiesłów przeszły w tych słowach formuje się bez przyrostka (Augment) ge: durchforscht, hintertrieben, überlegt, umgeben, unterlassen, wiederholt, beschlossen, gefallen, ertragen, verloren, zerstreut.

Jednakże następujące słowa wyjątkowo mają akcent na pierwszej syllabie, lubo do nierozłącznych należą: rechtfertigen, gerechtfertigt, usprawiedliwiać; antworten, geantwortet, odpowiadać; frühstücken, gefrühstückt, jeść śniadanie; liebäugeln, geliebäugelt, patrzeć na kogo miłośnie; radebrechen, geradebrecht, łamać język; brandschäßen, gebrandschäßt, nakładać kontrybucyę; rathschlagen, gerathschlagt, naradzać się; weissagen, geweissagt, prorokować; willfahren, gewillfahrt, skłaniać się do czyjej woli; muthmaßen, gemuthmaßt, domyślać się; wetterleuchten, gewetterleuchtet, błyskać się.

Konjugacya słów złożonych nierozłącznych.

Czas teraźniejszy,

ich übersehe, tłumaczę.

Czas przeszły niedokonany.

ich übersehte, tłumaczyłem.

Czas przeszły dokonany.

ich habe überseht, przetłumaczyłem.

Czas zaprzeszy.

ich hatte überseht, przetłumaczyłem był.

Czas przyszy.

ich werde übersehen, będę tłumaczył,

Warunkowy.

ich würde übersehen, przetłumaczyłbym.

Czas zaprzyszy.

ich werde überseht haben, przetłumaczę.

Warunkowy przeszły.

ich würde überseht haben, przetłumaczyłbym był.

Rozkazujący.

übersehe, tłumacz.

Bezokoliczny.

Teraźn.	übersehen,	—	Przeszł.	überseht haben,
	zu übersehen,	—		überseht zu haben.

Imiesłów.

Teraźniejszy: übersehend, tłumaczący,

Przeszły: überseht, tłumaczony.

Podług téj formy czasują się:

durchkreuzen, krzyżować; durchlöchern, przedziurawić;
 durchnässen, przemoczyć; hinterbleiben, przeżyć; hinterlassen, zostawić; hintergehen, podejść; hintertreiben, przeszkodzić; unterbleiben, nie przyjść do skutku;
 unterbrechen, przerwać; unterdrücken, przytłumić; sich unterfangen, powazyć się; untergraben, podkopać; unterhandeln, układać się; unterjochen, ujarzmić; unterlassen,

opuścić, omieszkąć; unterliegen, uleść; unternehmen, przedsiębrać; sich unterreden, rozmawiać; unterrichten, nauczać; untersagen, zakazać; unterscheiden, rozróżniać; sich verstehen, powazyć się; unterstützen, wspierać; untersuchen, dochodzić, badać; unterweisen, nauczać; unterzeichnen, podpisać; überbringen, przynieść, oddać; überdenken, zastanowić się; überführen, przekonać; übergeben, oddać, wydać; übergehen, pominąć; überbauen, obsypać; überhören, niesłyszeć, co mówią; überlassen, zdać komu; überleben, przeżyć; überlegen, zastanowić się; überliefern, wydać, przestać; übernachten, przenocować; übernehmen, przejąć; überschreiten, przekroczyć; übersenden, przestać; überwinden, pokonać; überzeugen, przekonać; umarmen, uściskać; umgeben, otoczyć; umhüllen, osłonić; vollführen, vollbringen, vollziehen, wykonać, skończyć.»

**O znaczeniu sylab początkowych,
czyli przyrostków: be, ent, er,
ge, ver, zer.**

Połączone ze słowami, rzeczownikami, przymiotnikami i przysłówkami zmieniają po części ich znaczenie:

1) be znaczy przejście czynności na obiekt: bedecken, pokryć; beschreiben, opisać; belauben, liściem okryć.

2.) ent (emp przed f), znaczy początek lub oddalenie jakiej rzeczy, entstehen, powstać, entfliehen, uciekać; empfangen, odebrać.

3.) er znaczy:

- a) poruszenie z dołu do góry,
- b) dopięcie celu,
- c) dokonanie rzeczy jakiej:

errichten, wystawić; erreichen, dosięgnąć; erwidern, rozgrzać.

4.) ge oznacza usilność lub ciągłość: gebrauchen, używać; gefrieren, marznąć.

5.) *ver* służy do wyrażenia odległości jednego miejsca od drugiego, lub stratę: *verschieben*, przesunąć, odłożyć; *verkaufen*, sprzedać.

6.) *zer* rozłączenie zjednoczonych części: *zerstreuen*, rozproszyc; *zerfließen*, rozplynać.

O słowach, których partykuły są rozłączne lub nierozłączne stosownie do ich znaczenia.

Są to słowa, zwykle złożone z przyimków: *burch*, *wieder*, *um*, *hinter*, z pomiędzy których dosyć będzie wymienić następujące:

Rozłączne.

durchfahren, przejeżdżać,
hinterbringen, wtył cofnąć,
überseßen, przeprawić się,
unterhalten, trzymać pod
czem,

überlaufen, wylać się z
brzegów,

überführen, przewieźć,

übertreten, przejść,

wiederholen, przynieść na-
powrót.

Nierozłączne.

durchfahren, przebić,
hinterbringen, donosić,
überseßen, tłumaczyć,
unterhalten, utrzymywać,

überlaufen, nachodzić,

überführen, przekonać,

übertreten, przestąpić,

wiederholen, powtórzyć.

Słowa złożone z partykułą przeczącą *miß*, (zawsze z akcentem wymawiana) jeżeli są nijakie, kładą ją zwykle przed sylabą początkową *ge*, a partykułę *zu* wśrodku: *mißglücken*, (chybić) *mißgelingen*, *mißgelingen*; — *mißarten*, (wyrodzić się), *mißarten*, *mißgeartet*; — słowa zaś czynne partykuły te na początku kładą: *mißbilligen*, (ganić), *zu mißbilligen*, *gemißbilligt*; — *mißbrauchen*, nadużywać, *zu mißbrauchen*, *gemißbraucht*. — Podobnie: *mißdeuten*, źle tłumaczyć; *mißdönnen*, zazdrościć; *mißhandeln*, poniewierać. Przytłumia się na koniec sylaba *ge* w słowach, *mißfallen*, niepodobać się, *miß-*

lingen, nieudać się; mißrathen, nieudać się; miß-
behagen, niepodobać się; mißtrauen, nieufać;
mißverstehen, źle rozumieć.

§, 19.

O słowach zwrotnych.

IV. Słowa zwrotne (czasujące się z *mir*,
dir, *sich*, *uns*, *euch*, *ihm*, *ihnen*, dla oznaczenia, że
czynność, którą oznaczają, zwraca się na subiekt)
zawsze używają słowa posilkowego *haben*:

Teraźniejszy.

ich *lobe mich*, chwale się.

Przeszły niedokonany.

ich *lobte mich*, chwaliłem się.

Przeszły dokonany.

ich *habe mich* *gelobt*, pochwaliłem się.

Zaprzeszy.

ich *hatte mich* *gelobt*, pochwaliłem się był.

Przyszły.

ich *werde mich* *loben*, będę się chwalił.

Warunkowy.

ich *würde mich* *loben*, chwaliłbym się.

Zaprzyszły.

ich *werde mich* *gelobt haben*, pochwale się.

Warunkowy przeszły.

ich *würde mich* *gelobt haben*, chwaliłbym się był.

Podług téj formy czasują się:

«*sich* *ärgern*, *sich* *geberden*, *sich* *bemächtigen*, *sich* *besinnen*,
sich *entsetzen*, *sich* *entschließen*, *sich* *entsinnen*, *sich* *erkundi-*
gen, *sich* *freuen*, *sich* *schämen*, *sich* *sehnen*, *sich* *unterstehen*,
sich *wundern*, *sich* *weigern* etc.»

§. 20.

O słowach nieosobistych.

V. Słowa nieosobiste (których bez subiekta osobistego używać można) zaczynają się zwykle od *es*, i łączą się powszechnie z słowem posiłkowem *haben*:

Teraźniejszy.

es regnet, deszcz pada,

Przeszły niedokonany.

es regnete, deszcz padał.

Przeszły dokonany.

es hat geregnet, deszcz padał,

Czas przyszły.

es wird regnen, będzie deszcz padał.

Podług tego prawidła:

es schneit, *es deucht* (mich), *es beliebt* (mir), *es verlangt* (mich), *es träumt* (mir), *es gemahnt* (mich), *es hungert* (mich), *es schwißt* (mich), *es friert* (mich), *es gereut* (mich), *es schießt* (sich), *es durstet* (mich), *es jammert* (mich), *es trägt* (sich) zu, *es begiebt* (sich),

§. 21.

Konjugacya słów nieforemnych.

I.) Można podzielić te słowa na dwie klasy:

a) Przybierające w Imperfekcie zakończenie *te* (zmieniając oraz samogłoskę sylaby pierwotnej) i kończące imiesłów przeszły na *t*:

ich brenne, *ich brannte*, *ich habe gebrannt*; — *ich bringe*, *ich brachte*, *ich habe gebracht*; — *ich denke*, *ich dachte*, *ich habe gedacht*; *ich weiß*, *ich wußte*, *ich habe gewußt*; — *ich soll*, *ich sollte*, *ich habe gesollt*.

b) są w Imperfektum jednosyllabne, a imiesłów przeszły kończą na en, zmieniając oraz samogłoskę pierwotną słowa:

ich stehe, ich stand, ich habe gestanden; — ich lasse, ich ließ, ich habe gelassen; — ich gieße, ich goß, ich habe gegossen; — ich schwöre, ich schwur, ich habe geschworen; — ich schlage, ich schlug, ich habe geschlagen.

2. Tryb Rozkazujący tych słów jest jednozgłoskowy lub dwuzgłoskowy:

sprich, mów; — hilf, pomóż; — singe, śpiewaj; — falle, upadaj.

3.) Niektóra słowa w czasie teraźniejszym zmieniają samogłoskę, jak:

graben, kopać, du gräbst, er gräbt; — fallen, upadać, du fällst, er fällt; — ich komme, przychodzę, du kommst, także kommt, er kommt (kommen); — ich frage, pytam się, du fragst, er fragt, (ale bardziej używane: du fragst, er fragt.)

4.) Trzecia osoba Imperfektum w liczbie pojedynczej, zawsze podobna jest pierwszej osobie tejże liczby:

ich schwur, — er schwur.

Następują teraz słowa nieforemne porządkiem alfabetycznym:

Bezokoliczny.	Teraźniejszy.	Niedokonany.	Rozkazujący.	Imiesłów.
bać, piec, besehlen, rozkazać, beseißen, przykładać się, beginnen, zacząć, beißen, gryźć, bergen, kryć, bersten, rozpuknąć się, besinnen, namyslać się, betrügen, oszukać, bewegen, poruszać, biegen, gnać, bieten, podać,	bączę, bączę, beseihest, beseihest, beginnest, beginnest, beistest, beistest, birgstest, birgstest, berstest, berstest, besinnest, besinnest, betrügest, betrügest, bewegest, bewegest, biegest, biegest, bietest, bietest, także (beutest, beutest), bindest, bindest, bittest, bittest, blästest, blästest, bleibest, bleibest, bleichest, bleichest, brättest, brättest, brichst, brichst,	bucę, buczę, beseiße, beseiße, beginne, beginne, beiß, beiß, barg, barge, barst (barst), barst, besinn, besinne, betrog, betröge, bewog, bewöge, bog, böge, bot, böte,	bączę, bączę, beseiße, beseiße, beginne, beginne, beiß, beiß, birg, birg, birst, birst, besinne, besinne, betrüge, betrüge, bewege, bewege, biege, biege, (beut), biete, biete,	gebąć, gebąć, besehlen, besehlen, beseißen, beseißen, beginnen, beginnen, beißen, beißen, bergen, bergen, bersten, bersten, besinnen, besinnen, betrögen, betrögen, bewogen, bewogen, gebogen, gebogen, geboten, geboten,
binden, wiązać, birten, prosić, blasen, dąć, bleiben, zostać, bleichen (Farbe verlieren), blednag, blednag, (**) braten, piec, brechen, łamać,	bączę, bączę, bindest, bindest, bittest, bittest, blästest, blästest, bleibest, bleibest, bleichest, bleichest, brättest, brättest, brichst, brichst,	bączę, bączę, binde, binde, bat, bąte, blies, bliese, blieb, bliebe, blieh, blieh, brat, brate, brach, bräche,	bączę, bączę, binde, binde, bitte, bitte, blase, blase, bleibe, bleibe, bleiche, bleiche, brate, brate, brich, brich,	gebunden, gebunden, gebeten, gebeten, geblasen, geblasen, geblieben, geblieben, gebleichen, gebleichen, gebraten, gebraten, gebrochen, gebrochen,

brennen, palić, bringen, przynieść, denken, myśleć, dingen, rozmawiać, dreschen, młócić, dringen, przenikać, dürfen, śmiać, (eben so be- dürfen), porzucować,	brennst, brennt, bringt, bringt, denkst, denst, dingst, dingt, drischst, drischt, dringst, bringst, ich darf, du darfst, er darf, wir dür- fen, ihr dürft, sie dürfen. Łaćzacy: ich dürfe.	brannte, brennete, brachte, brächte, dachte, dächte, dung, dänge, drösch, drösche, a. drasch, dräsche, drang, dränge, dürfte, dürfte,	brenne, bringe, denke, dinge, drisch, dringe, (fehlt),	gebrannt, gebracht, gedungen (gez- dingt), gedroschen, gedrungen, gedurft,
empfangen, dostać, empfehlen, polecać, empfinden, uczuć, erbleichen, zblednąć, erfüren, wybrać, (**) erlöschen, zgasać, (**)	empfangst, empfängst, empfiehlst, empfiehlt, empfindest, empfindet wie bleichen, erfürest, erfüret, erlishest, erlischet,	empfang, empfangen, empfehl, empfehle, empfindet, empfinde, erfor, erfüre, erlosch, erlösche,	empfangen, empfehlen, empfinden, erfüren, erlöschen,	empfangen, empfohlen, empfinden, erfüren, erlöschen,

Uwaga.

*) sich befleißigen, jest regularne.

**) bleichen, bielić, jest regularne.

***) lösen und auflösen, gasić, są regularne.

gebieten, rozkazać,
 gedeihen, udać się,
 gehen, iść,
 gelingen, udać się,
 gelten, ważyć, znaczyć,
 genesen, wyzdrowieć,
 genießen, używać,
 geschehen, zdarzyć się,
 gewinnen, zyskać,
 gießen, lać,
 gleichen, równać się, **)

**)

gleiten, ślizgać się,
 glimmen, tleć,
 graben, kopać,
 greifen, chwycić,
 halten, trzymać, ***)
 hangen, wisieć,
 haue, ciąć,

Uwaga.

*)

**)

***)

gebietet,	gebot,	gebiete,	gebieten,
gedeihest,	gediech,	gedeihe,	gediehen,
gehst,	ging,	gehe, (geh),	gegangen,
gilt,	galt,	gilt,	gegolten,
geneset,	genas,	gene,	genesen,
geschiehst,	geschah,	geschähe,	geschehen,
beginnen,			
gleitest,	glich,	gleiche,	geglichen,
gleitest,	glitt,	gleite,	geglitten,
glimmest,	glomm,	glimme,	geglommen,
gräbst,	grub,	grabe,	gegraben,
greifst,	griff,	greife, (greif),	gegriffen,
hält,	hielt,	halte, (halt),	gehalten,
hangelst,	hing,	hange,	gehangen,
hauest,	hieb,	haue,	gehauen,

Wszystkie od fahren, jechać, pochodne słowa, są nieregularne,
 także willfahren.

Begleiten, towarzyszyć, jest regularne.

hangen, wisieć, ist wól zu unterscheiden von dem regelmäßigen
 hängen, powieść. Eben so anhangen und anhängen.

Bezokoliczny.

heßen, podnieść,
heissen, zwać,
helfen, pomagać,
heßen, kłócić się,
kennen, znać,
klimmen, piąć się,
klingen, brząkać,
kneifen, szczypać,
kommen, przyjsć,
können, móc,
kriechen, leźć,

küren, wybrać,
laden, kłaść,
lassen, zostawić,
laufen, biegać,
leiden, cierpieć,
leihen, pożyczyć,
lesen, czytać,
liegen, leżeć,
lügen, kłamać,

Terazniejszy.

hebest, hebet,
heissest, heisset,
hilfst, hilfst,
heissest, heisset,
kennest, kennet,
klimmest, klimmet,
klingest, klinget,
(czyli kneifen),
kommest, kommet,
kann, kannst, kann,
kriechest, kriechet,
albo freuchst, freuchst,
kürtest, küret,
ladest, ladet,
läufest, läufst,
läufest, läufst,
leidest, leidet,
leibest, leibet,
liesest, lieset, (liest)
liegest, lieget,
lügest, lüget,

Niedokonany.
Oznajmuj. i. Łącząc.

hob, höbe, (habe),
hieß, hiesse, (hülfe)
half, halfte, (hülfe)
kiff, kiffe,
kannte, kennete,
klohm, klömmte,
klang, klänge,
(jak keisen),
kam, käme,
konnte, könnte,
kroch, kröche,
kor, köre,
lud, lüde,
lies, liesse,
lief, liefe,
litt, litte,
lieb, liehe,
loß, löse,
lag, läge,
log, löge,

Rozkazujący.

hebe,
heisse,
hilf,
heisse,
kenne,
klimme,
klänge,
komm,
kömme,
krieche,
küre,
lade,
laß,
laufe,
leide,
leibe,
lies,
liege,
(lung),
grlegen,

Imiesłów.

gehoben,
geheissen,
geholfen,
geheissen,
gekannt,
gekommen,
geklungen,
gekommen,
gekonnt,
gekrochen,
gekoren,
geladen,
gelassen,
gelaufen,
gelitten,
gelieben,
gelesen,
gelegen,

mahlen, młóć, in der Mühle, *)	mahlen, mabłet,	mabłte, mabłte,	mabłe,	gemahlen,
meiden, unikać,	meidest, meidet,	mied, miede,	meide,	gemieden,
messen, doić,	mestest, mestet,	moll, mólle,	melle,	gemessen,
mögen, chcieć,	jak essen,	mochte, mächte,	möge,	gemocht,
müssen, musieć,	mag, magst, mag,			
	Łączący möge),			
	muß, mußt, muß,	mußte, müßte,	(fehlst),	gemußt,
	Łączący müße),			
nehmen, brać,	nimmst, nimmst,	nabst, nähme,	nimm,	genommen,
nennen, nazywać,	nennest, nennet,	nannte, nennete,	nenne,	genannt,
pfeifen, gwizdać,	(jak greifen),			
pfeilen, chodować, (np. Freundschafft), **)	pfeigest, pfeiget,	pflög, pflöge,	pflüge,	gepflögen,
preisen, wielbić,	preisest, preisset,	pries, priesse,	preise,	gepriesen,
quellen, wytryskać,	quillst, quillst,	quoll, quölle,	quill,	gequollen,
rathen, radzić,	räthst, räth,	rieth, rieth,	rathe,	gerathen,
reiben, trzeć,	(jak bleiben),			
reisen, rwać,	reisest, reiset,	riß, riße,	reise, (reiß),	gerissen,
reiten, konno jechać,	reitest, reitet,	ritt, ritte,	reite,	geritten,

malen malować, (abmalen) jest regularne.

W innem znaczeniem jest pfeilen, zwyknać, regularne.

Uwaga. *)

**)

Bezokoliczny.	Teraźniejszy.	Niedokonany.	Rozkazujący.	Imiesłów.
rennen, biedz, szybko, rieſzen, wachać, pachnać,	(jak brennen) riecheſt, riecheſt, (reucheſt, reucheſt), (jak dringen) i entinnen ruſeſt, ruſeſt, ſaſeſt, ſaſeſt, ſauſiſt, ſauſiſt, ſauegeſt, ſauegeſt, ſchaffeſt, ſchaffeſt,	(auch schon völlig roch, röche, (jak beginnen), rieſ, rieſe, ſaſiſt, ſaſiſte, ſoſſ, ſöſſe, ſog, ſöge, ſchuf, ſchüſe,	regelmäßig, rieche, (reuch), ruſe, ſaſe, ſaueſe (ſauſ), ſaug, (ſauge), ſchaffe,	geroſchen, geruſen, geſaſen, geſoſſen, geſogen, geſchafften,
ringen, paſować się, rinnen, ciec, ruſen, wolać, ſaſzen, ſolic, ſauſen, pić, (žopac), ſaugen, ſſać, ſchaffen, ſtworzyć, (her- vorbringen), *)	ſcheideſt, ſcheidet, ſcheiñſt, ſcheint, (jak gelten), ſchereſt, ſcheret, ſchiebeſt, ſchiebet, (jak fließen), ſchindeſt, ſchindet, ſchläſſt, ſchläſſt, ſchlägt, ſchlägt, ſchleicheſt, ſchleichtet, ſchleiſeſt, ſchleiſet, jak beſeiſen,	ſchied, ſchiede, ſchien, ſchiene, ſchor, ſchöre, ſchob, ſchöbe, ſchund, ſchünde, ſchüſt, ſchüſte, ſchlug, ſchläge, ſchlich, ſchliche, ſchliff, ſchliffe, ſchleiſen,	ſchende, ſchene, ſchere, ſchiebe, ſchinde, ſchlaf, ſchlafte, ſchlage, ſchliche, ſchleiſe,	geſchieden, geſchienen, geſchoren, geſchoben, geſchunden, geſchlafen, geſchlagen, geſchlichen, geſchliſſen,
schneiden, rodzić, (her- schneiden, zdawać się, schelten, łajać, scheren, strzydz, schieben, sunać, schieben, strzelać, schinden, obalupić, schlafen, spać, **) schlagen, bić, **) schleichen, leżać, ***) schleifen, ostrzyć, schleifen, drzeźpić,				

schließen, zamykać,	wie fliegen,	schmolz,	schmilze,	geschmolzen,
schlingen, polykać,	wie dringen,	schnitt,	schnitte,	geschnitten,
schmalzen, krasieć,	wie salzen,	schrob,	schrobe,	geschroben,
schmelzen, rzucac,	wie befeigen.	schrub,	schrube,	geschruben,
schneiden, rznac,	schmilzt,	schröbe,	schröbe,	geschritten,
schrauben, srubowac,	schneidet,	schrift,	schritte,	geschritten,
schreiben, pisać,	schraubet,	schrift,	schrift,	geschrieben,
schreiben, postępowac,	schreibet,	schrift,	schrift,	geschrieben,
schreiben, krzyczeć,	schreibet,	schrift,	schrift,	geschrieben,
schwären, jairzyć się,	schreibet,	schreib,	schreib,	geschworen,
schweigen, milczeć,	schreibt,	schreib,	schreib,	geschwiegen,
schwellen, wzebrać,	schreibt,	schreib,	schreib,	geschwollen,
(Neutrum nabrzmić.)	schreibt,	schreib,	schreib,	
schwimmen, pływać,	schwimmt,	schwamm,	schwämme,	geschwommen,
schwinden, znikać,	met.	schwamm,	schwämme,	geschwommen,
schwingen, machac,	schwimmt,	schwamm,	schwämme,	geschwungen,

Uwaga. *) W innych znaczeniach schaffen regularne, jak anstalten, nabyć.

**) Rathschlagen i berathschlagen, idą regularnie.

***) W innych znaczeniach, np.: die Stadt schleifen czyli zerstören zburzyć, jest schleifen regularne.

Bezokoliczny.

schwören, przysięgać,

sehen, widzieć,
senden, posłać,
sein, być,
sieden, wrzeć,
singen, śpiewać,
sinken, upadać,
sinnen, myśleć,
sitten, siedzieć,
spalten, łupać,
speien, pić,
spinnen, prząść,
sprechen, mówić,
springen, wyrastać,
springen, skakać,
stechen, kłóć,
stehen, stać,
stehlen, kraść,
steigen, siapać,
sterben, umrzeć,
stieben, pierzchać,

Teraźniejszy.

schwörst, schwörest,

siehst, sichts,
sendest, sendet,
(sebst)
siedest, siedet,
wie dringen,
sinkest, sinket,
wie beginnen,
sichst, sitzt,
wie salzen,
wie schreien,
spinnest, spinnet,
wie brechen,
wie fliegen,
wie dringen,
wie brechen,
stehest, stehet,
wie befehlen,
wie schweigen,
stirbst, stirbt,
wie schieben,

Niedokonany.

Oznajmuj. i Łącząc.

schwör, schwöre,
także schwur i
schwüre,

sah, sähe,
sandte, sendete,
(seht)
sott, sollte,
sank, sankte,
saß, säße,
spann, spanne,

stand, stände,
stark, stärke,

Rozkazujący.

schwöre,

siehe, sieh,
sende, sei,
siede,
sinke,
siße,

spinne,

steh,

stirb,

Imiesłów.

geschworen,

gesehen,
gesandt,
(seht)
gesotten,
gesunken,
gesehen,

gesponnen,

gestanden,

gestorben,

stinken, smierdzić,	wie sinken,	stieß, stieße,	gestoß, gestrichen,
stoßen, pchnąć,	stößest, stößt,	stieß, stieße,	gestrichen,
streichen, głaskać,	streichest, streicht,	stieß, stieße,	gestrichen,
streiten, kłócić się,	streitest, streitet,	stieß, stieße,	gestrichen,
thun, czynić,	thue, thuest, thut,	stieß, stieße,	gestrichen,
tragen, nosić,	wie schlagen,	stieß, stieße,	gestrichen,
treffen, trafić,	triffst, triffst,	stieß, stieße,	gestrichen,
treten, pędzić,	wie bleiben,	stieß, stieße,	gestrichen,
triefen, siapać,	trittst, tritt,	stieß, stieße,	gestrichen,
triefen, cieć,	triefest, triefert,	stieß, stieße,	gestrichen,
trinken, pić,	takze treuſt, treuſt,	stieß, stieße,	gestrichen,
tragen, mamieć,	wie sinken,	stieß, stieße,	gestrichen,
verbleichen, wypelznąć,	trügeſt trüget,	stieß, stieße,	gestrichen,
verderben, zepsuć,	jak erbleichen,	stieß, stieße,	gestrichen,
verdrießen, gniewać,	(schlechster werden)	stieß, stieße,	gestrichen,
vergessen, zapominać,	wie fließen,	stieß, stieße,	gestrichen,
vergleichen, porównać,	vergisseſt, vergißt,	stieß, stieße,	gestrichen,
verlieren, zgubić,	vergleicheſt, ver-	stieß, stieße,	gestrichen,
waschen, rość,	gleichet,	stieß, stieße,	gestrichen,
wäſchen, myć,	verliereſt, verliert,	stieß, stieße,	gestrichen,
wägen, wazyć, (das Gewicht einer Sache untersuchen.)	wächseſt, wächset,	stieß, stieße,	gestrichen,
	wächseſt, wächset,	stieß, stieße,	gestrichen,
	wägeſt, wäget,	stieß, stieße,	gestrichen,

Bezokoliczny.	Teraźniejszy.	Niedokonany. Oznajmuj. Łącząc.	Rozkazujący. Imiesłów.
wiegn, waząć, ciężać, (ciężer sein), *) (den Ort verändern), *)	wiegest, wieget,	wog, wóge,	gewogen,
wiechen, ustąpić, *)	weichest, weichet,	wich, wiche,	gewichen,
wiechen, wskazać, jak pisać, werden, stać się,	wirfst, wendest, wendest,	wurde, würde,	werben, werbować, jak sterben.
wenden, przewrócić się jak das Blatt hat sich gewandt; lecz także das Blatt hat sich gewandt; idź das Heu gewendet, idź das Heu gewendet, idź	wirfst, wirfst, wirfst, windest, windet, weist, weist, weist, will, willst, will, ziehst, ziehet,	wurde, würde, kiedy jak Neutrum, albo też jak Reciprocum np. § Activum, np. § ich habe warf, würfe. wand, wände, wußte, wüßte, wollte, wollte, zieh, ziehe,	geworden, ich habe geworfen, gewunden, gewußt, gewollt, geziehen,
wenden, rzucić, winden, kręcić, wissen, wiedzieć, wollen, chcieć, ziehen, obwiniać, (Schuld geben)	ziehst, ziehet, zwingest, zwinget,	zog, zöge, zwang, zwänge,	gezogen, gezwungen,
ziehen, ciągnąć, zwingen, przymusić,			

Uwaga. *) In dem Sinne aber von weich werden, mięknieć, oder
weich machen, miękczyc, jest weichen regularne.

Słów złożonych z początkowemi syllabami, szukać trzeba pod pierwotnemi w po-
wyższym spisie, np. : gebieten i verbieten pod bieten; vorschreiben pod schreiben;
entwerfen, entwerfen etc. pod werfen; verzeihen pod zeihen i t. d.

§. 22.

O Przysłówkach.

1. Przysłówki powiększej części nie różnią się od pierwotnej formy przymiotników np.: *flug*, znaczy mądry i mądrze, *beredt*, wymowny i wymownie.

2. Przysłówki nie odmieniają się zwykle, chyba przez stopnie, *schön*, *schöner*, *am schönsten*, pięknie, piękniej, najpiękniej; *oft*, *öfter*, *am öftersten*, często, częściej, najczęściej.

3. Przysłówki pochodnje, przybierają zwykle zakończenie *s*, *ens*, *en*, *lich*, *lings*:

„mittels, (*mittelft*), za pomocą; *flugs*, szybko; *Nachts*, w nocy; *rechts*, wprawo; *links*, wlewo; *Sonntags*, w niedzielę; *vollends*, do reszty; *schönstens*, jak najpiękniej; *ebstens*, jak najrychlej; *erstens*, najprzód; *zweitens*, powtórę; *bisweilen*, niekiedy; *dermaßen*, w ten sposób; *außen*, zewnątrz, nadworze; *innen*, wewnątrz; *briefflich*, listownie; *höchlich*, nader, wiele; *gesließentlich*, umyślnie; *ziemlich*, dosyć; *blindlings*, ślepo.

4. Przysłówki złożone składają się zwykle z partykuł *wärts*, *hin*, *her*, *an*, *uns*, *auf*, *ein*, *unter*, *ab*:

aufwärts, w górę; *abwärts*, z góry; *nordwärts*, ku północy; *südwärts*, ku południowi; *himmelwärts*, ku niebu; *seitwärts*, na bok.

wohin? dokąd? *früherhin*, przedtem; *späterhin*, później; *weiterhin*, dalej; *dahin*, tam, (*ich gehe dahin*).

dorthier, ztamtąd; *vorher*, przedtem, *von Jugend her*, od młodości.

bergan, pod górę, obawców na górze; *von Kindheit an*, od dzieciństwa.

bergauf, na górę; *treppauf*, na schody.

jahraus, *jahre in*, corok.

5. Rzeczowniki, z których się najczęściej przysłówki składać zwykły, następujące: *Was*, rzecz; *Fall*, przypadek; *Mal*, raz; *Maas*, miara; *Ort*, miejsce; *Seite*, strona; *Theil*, część; *Weg*, droga; *Weile*, chwila; *Weise*, sposób; *Zeit*, czas.

allerdings, bezwątpienia; *neuerdings*, nie dawno; *platterdings*, koniecznie.

gleichfalls, nawzajem; *allenfalls*, jedenfalls, na każdy przypadek.

vormals, przedtem; *nochmals*, abermals, jeszcze raz; *oftmals*, częstokroć.

dermaßen, w ten sposób; *einigermassen*, niejako, *allerorten*, wszędzie.

meinerseits, z mój strony; *mehrentheils*, po większej części; *unserseits*, z naszej strony; *größtentheils*, meistentheils, powiększej części.

keinesweges, na żaden sposób; *durchweg*.

derweilen, podczas, *bißweilen*, czasem, *mittlerweile*, tymczasem.

bittweise, z prośbą; *frageweise*, pytając; *bei Zeiten*, za w czasie; *vor Zeiten*, niegdys; *alle Zeit*, każdego czasu.

6. Przyimki *zu* i *auf* używają się niekiedy dla złożenia sposobów mówienia przysłówkowych: *zuerst*, najprzód; *zum schönsten*, jak najpiękniej; *zum wenigsten*, najmniej; *auf das Beste*, jak najlepij; *auf das Sorgfältigste*, najstaranniej.

Przysłówki podzielić można na następujące klasy:

I. Przysłówki przestrzeni lub miejsca (*spatii et loci*): *hier*, tutaj; *dort*, tam; *drüben*, tam, ztamtej strony; *oben*, na górze; *unten*, na dole.

II. Przysłówki czasu: *heute*, dziś; *morgen*, jutro; *übermorgen*, pojutrze; *früh*, rano (rychło); *spät*, późno.

III. Przysłówki liczby: *viel*, wiele; *wenig*, mało; *einfach*, pojedynczo; *zweifach*, podwojnie.

IV. Przysłówki znaczące przymiot: gut, dobrze; böse, źle.

V. Przysłówki znaczące wzgląd jaki: tutaj należą wszystkie przyimki, jako przysłówki używane.

VI. Przysłówki oznaczające różne sposoby, zapomocą których myśli względem siebie się odnoszą (Adv. modalitatis).

- a) przysłówki pytające: wie? jak? wo? gdzie? warum? czemu?
- b) przysłówki twierdzące, ja, tak jest; gewiß, zapewne.
- c) przysłówki przeczące: nein, nie; niemals, nigdy.

§. 23.

O Przyimkach.

Przyimki są dwojakiego rodzaju:

- a) rządzące jednym tylko przypadkiem rzeczownika lub innego wyrazu, wziętego rzeczownie.
- b) rządzące dwoma przypadkami:

I. Następujące przyimki rządzą przypadkiem drugim:

Anstatt, (statt), zamiast; statt meiner, zamiast mnie.

Halb, halben, halber, dla, kładą się zwykle po rzeczowniku: der Freundschaft halber, dla przyjaźni; Altershalben, dla wieku.

Uważajmy, że zaimki osobiste przybierają t kiedy są połączone z tą praepozycją:

meinethalben, deinethalben, ihrethalben, dla mnie, dla ciebie, dla nich etc.

diseits, i jenseits, z téj i z tamtéj strony: disseits des Flusses, jenseits des Flusses, z téj, z tamtéj strony rzeki.

Ungeachtet, pomimo, kładzie się przed i po rzeczowniku: ungeachtet seiner Thätigkeit, albo seiner Thätigkeit ungeachtet, mimo swój czynności.

Mitteltst, albo vermitteltst, zapomocą, przez: mittelst einer Abkürzung, przez skrócenie.

Unweit, unfern, nie daleko; unweit des Schlosses, nie daleko zamku.

Um — willen, dla, z przyczyny: um deiner Mutter willen, z przyczyny twój matki.

Kraft, mocą: kraft meines Amtes, mocą mego urzędu.

Vermöge, przez, mocą.

Während, podczas: während eines Jahres, podczas roku.

Wegen, dla, kładzie się przed i po rzeczowniku, a jeżeli się łączy z zaimkami osobistemi, przybiera dla lepszego brzmienia t: meinetwegen, deinetwegen, seinetwegen, ihretwegen, unsertwegen, euertwegen.

Mówią się także: von — wegen; von Rechts wegen, z prawa; von Amtswegen, z urzędu.

Trotz, pomimo.

II. Przyimki rządzące trzecim przypadkiem:

Aus, z, aus dem Hause, z domu.

Außer, zewnątrz (z) oprócz; außer Gefahr, wyszedł z niebezpieczeństwa; außer ihren Brüdern, prócz waszych braci; ale się mówi: außer Landes, za granicą.

Bei, u, przy: bei meinem Vater, u mego ojca.

Binnen, w przeciągu: binnen einem Jahre, w przeciągu roku.

Gemäß, stósownie: ihrem Befehle gemäß, stósownie do rozkazu pańskiego.

Entgegen, wbrew, kładzie się po rzeczowniku: der Vernunft entgegen, w brew rozumowi.

Gegenüber, naprzeciw: der Kirche gegenüber, naprzeciw kościoła.

Mit,)
Nebst,)
Sammt,)
Benebst,)

z, wraz, mit mir, ze mną.

Nach, po: ich komme nach dir, przychodzę po tobie; ich reise nach Paris, jadę do Paryża; czasem kładzie się i po rzeczowniku: meiner Meinung nach, podług mego zdania.

Nächst,) najbliżej: nächst dem Hause, naj-
Zunächst,) bliżej domu.

Ob, dla; rzadzi także drugim przyp. ob deinem Verdienste, dla twojej zasługi.

Seit, od: seit diesem Tage, od tego dnia.

Von, o: ich spreche von dir, mówię o tobie.

Zu, do, w: er sprach zu der Mutter, rzekł do matki; er lebt zu Paris, żyje w Paryżu.

Zuwider, w brew, kładzie się po rzeczowniku: der Vernunft zuwider, wbrew rozumowi.

III. Przyimki rządzące czwartym przypadkiem:

Durch, przez: durch die Stadt gehen, przechodzić przez miasto; durch die Felsen, przez skały (wskroś).

Für, dla, für mich und für ihn, dla mnie i dla niego. W złożeniu was für ein, was für eine, was für ein, który, która, które, przyimek für jest tylko partykułą uzupełnienia.

Gegen,) naprzeciw: gegen die Mauer, na-
Wider,) przeciw muru, o mur.

Ohne, bez: ohne meinen Bruder, bez mego brata. Tryb bezokoliczny łączy się częstokroć z tą praepozycją: ohne zu bitten, nie prosząc. — W wyrażeniu zweifelsohne, (bez wątpienia) używa się przysłówkowo.

Um, około, za: um die Stadt, około miasta; ich kaufe es um vier Thaler, kupię za cztery talary.

Gen,) ku) używają się tylko w stylu
Sonder,) bez) urzędowym lub poetyckim.

IV. Przyimki rządzące już to trzecim już czwartym przypadkiem.

Uwaga. Rządzą przypadkiem trzecim, kiedy znaczą stan spoczynku, zostawanie na jednym miejscu; przeciwnie rządzą przypadkiem czwartym, kiedy oznaczają poruszenie lub dążność do jakiego celu;

An, u, przy: er sitzt an der Tafel, siedzi u stołu, er setzt sich an die Tafel, siada do stołu.

Auf, na: das Buch liegt auf dem Tische, książka leży na stole; ich lege das Buch auf den Tisch, kładę książkę na stół.

In, w: er ist in der großen Kirche begraben, jest pochowany w wielkim kościele; sie haben ihn in die große Kirche begraben, pochowali go w wielkim kościele.

Neben, przy, obok: er sitzt neben mir, siedzi przy mnie; er setzt sich neben mich, siada przy mnie.

Ueber, nad: er wohnt über der Stadt, mieszka nad miastem; der Vogel fliegt über die Stadt, ptak leci po nad miastem.

Unter, pod: der Hund liegt unter dem Tische, pies leży pod stołem; der Hund geht unter den Tisch, pies idzie pod stół.

Unterwegs, w drodze; unterdessen, tymczasem są wyrażenia przysłówkowe.

Vor, przed: ich sitze vor dem Thore, siedzę przed bramą; bringen Sie ihn vor das Thor, wyprowadź go za bramę. Vor Alters, niegdyś, jest sposób mówienia przysłówkowy.

Zwischen, między: ich stehe zwischen dem Vater und dem Sohne, stoję między ojcem a synem; ich stelle mich zwischen den Vater und Sohn, stawam między ojcem a synem.

Uważajmy tutaj kontrakcyą praepozycyi z artykułem pewnym:

An	powstało	przez	kontrakcyą	z	an dem,
In	—	—	—	—	in dem,
In's	—	—	—	—	in das,
Vom	—	—	—	—	von dem,
Beim,	—	—	—	—	bei dem,
Zum,	—	—	—	—	zu dem,
Durch's	—	—	—	—	durch das,
Für's,	—	—	—	—	für das,
Um's	—	—	—	—	um das,
Zur	—	—	—	—	zu der.

Praepozycye ściągają się także z przysłówkami, dla krótszego wyrażenia tego, coby wy-

padało oddać przez prepozycyą i zaimek wskazujący lub względný :

dabei	znaczy :	bei demselben, derselben, demselben,
dadurch	—	durch denselben, dieselben, dasselbe,
dafür	—	für denselben, dieselbe, dasselbe,
dagegen,	—	gegen denselben, dieselbe, dasselbe,
damit,	—	mit demselben, derselben, demselben,
daran,	—	an demselben, derselben, demselben,
darauf,	—	auf demselben, derselben, demselben,
wobei,	—	bei welchem, welcher, welchem,
woran,	—	an welchem, welcher, welchem,
worauf,	—	auf welchem, welcher, welchem,
worin,	—	in welchem, welcher, welchem,
womit,	—	mit welchem, welcher, welchem,

§. 24.

O Spojnikach.

Spojniki podzielić można na dwie klasy główne:

a) na spójniki łączące wyrazy w jedno zdanie;

b) spójniki łączące zdanie pomiędzy sobą.
Wyliczymy je wraz ze znaczeniami w porządku alfabetycznym:

Aber, ale, lecz: ich kenne ihn, aber ich spreche nicht mit ihm, znam go, ale z nim nie gadam. Cza-sem kładzie się dopiero po kilku słowach: Ich kenne ihn, ich spreche aber nicht mit ihm.

Allein, ale, lecz: ich suchte ihn, allein ich konnte ihn nicht finden, szukałem go, lecz nie mogłem go znaleźć.

Als, jak, niż, od: er ist größer als ich, on jest wyższy odemnie; er spricht als Gelehrter, mówi jako uczony. Jeżeli w pierwszym członku zdania znajduje się zu, w drugim używa się, als daß: er ist zu vernünftig, als daß er dies nicht thun sollte, ma tyle rozumu, że to uczyni.

Also, więc: also hat er gesprochen, tak więc mówił.

Auf daß, aby, auf daß er sich im Acht nehme, aby się strzegł.

Außer, prócz: niemand arbeitet, außer er allein, nikt nie pracuje, prócz niego.

Da, gdy: da er kam, war ich nicht zu Hause, gdy przyszedł, nie byłem w domu; da er mein Freund ist, tenne ich ihn, gdy jest moim przyjacielem, znam go.

Daher, ztąd, przeto: daher muß ich Ihnen gestehen, dla tego muszę Panu wyznać.

Damit, ażeby: damit Sie verstehen, was ich sage, abys Pan rozumiał, co mówię.

Dann, natenczas, potem: wenn er kommt, dann sprich mit ihm davon, jak przyjdzie, wtedy pomów z nim o tem: wenn er fleißig ist, dann kannst du ihn loben, jeżeli będzie pilnym, natenczas możesz go pochwalić.

Darum, dla tego.

Daß, że, ich weiß, daß er hier ist, wiem, że tu jest.

Denn, bo, ponieważ, znaczy wniosek w następujących zdaniach: So haben Sie es denn vergessen? jużes to więc zapomniał? kann er denn weinen? umieć on płakać?

Dennoch, jednak.

Desto, tym: meistens kladzie się po je: je größer, desto schöner, im większy, tym piękniejszy.

Doch, jednak: ich bin doch sein Freund, jednak jestem jego przyjacielem; sagen Sie mir doch, wer er ist, powiedz mi przecie, kto to jest.

Ehe, nim: ehe er nach Hause kommt, nim przyjdzie do domu.

Entweder — oder, albo — albo: entweder er lebt, oder er stirbt im Augenblicke, albo żyć będzie, albo umrze w tej chwili.

Folglich, a zatem.

Gingegen, przeciwnie.

Je, — je albo desto, im — tym: je älter er wird, desto thörigter er wird, im starszy, tym głupszy.

Je — nachdem, podług tego, — jak: je nachdem einer glücklich lebt oder nicht, podług tego, jak kto szczęśliwie żyje lub nie.

Jedoch, jednakże.

Indem, gdy, podczas: indem er abwesend war, gdy był nie przytomny; Sie müssen zu Hause sein, indem ich heute zu Ihnen kommen will, trzeba, żebyś Pan był w domu, gdyż dzisiaj przyjdę do Pana.

Indessen, indeß, tymczasem.

Within, a tak.

Nachdem, gdy: nachdem er gesehen hatte, gdy zobaczył.

Nämlich, to jest: er spricht davon in seinem Werke, nämlich im ersten Kapitel, mówi o tem w dziele swoim, to jest w rozdziale pierwszym.

Nicht allein — sondern, nie tylko, — lecz: nicht allein französisch sprach er, sondern auch deutsch, nie tylko po francuzku mówi, lecz i po niemiecku.

Noch, używa się tylko, kiedy jest mowa o wyłączeniu: er ist nicht mein Freund, noch kann er es sein, nie jest moim przyjacielem, ani nim być może.

Weder — noch, ani — ani: weder er noch sein Bruder, ani on, ani jego brat.

Nun, teraz, więc: nun kommt er, teraz idzie; wenn Sie es wissen wollen, nun so will ich es Ihnen sagen, kiedy Pan chcesz wiedzieć, więc już Panu powiem.

Nur, tylko.

Nur daß, tylko że: nur daß er, albo daß er nur kommt, żeby tylko przyszedł.

Obgleich lubo: obgleich er singt, lubo śpiewa; czasem jednak rodziła się kilku słowami; ob er gleich wieder kommt, lubo powróci.

Oder, entweder — oder, albo — albo.

So, tak: so hat Gott die Menschen geliebt, tak Bóg ludzi umiłował; najczęściej jednak służy dla oznaczenia wniosku: wenn er kommen wird, so werde ich es ihm geben, jak przyjdzie, to mu dam. So, jeżeli, używa się w stylu urzędowym: so er kommt, jeżeli przyjdzie.

Sondern, ale, lecz (po przeczeniu): mein Vater hat es nicht gesagt, sondern mein Bruder, moj ojciec tego nie powiedział, lecz brat: — nicht nur (allein), — sondern, nie tylko — lecz.

Sonst, inaczej: gieb es, sonst schlage ich dich, daj mi to, inaczej obiję cię.

Um, ju, dla, aby: er that dies, um Geld zu verdienen, zrobił to dla pieniędzy.

Und, i.

Wann, gdy.

Weder noch, ani — ani: weder der Vater noch der Sohn, ani ojciec, ani syn.

Weil, ponieważ, gdy: er thut es, weil er uns liebt, czyni to, ponieważ nas kocha; kommen Sie, weil ich noch hier bin, przybywaj, gdy tu jeszcze jestem. Różnica pomiędzy weil a da, jest ta, że pierwsza partykuła oznacza przyczynę, dla której rzecz jaka exystuje, druga zaś wzmiankuje tylko, iż rzecz exystuje.

Wenn, jeżeli.

Wie, jak: Wie befinden Sie sich? jak się Pan masz? wie ich es gesagt habe, jak powiedziałem.

Wiewohl, lubo.

Wo nicht, jeżeli nie: wo du nicht kommst, gebe ich es einem andern, jeżeli nie przyjdiesz, dam to innemu.

Wofern, — dafern, jeżeli.

Wohl (wol) jest partykułą oznaczającą zezwolenie, i odpowiada greckiemu *av*. W następujących zdaniach oznacza przypuszczenie: er wird wohl nicht kommen, zapewne nie przyjdzie; würde er dies wohl gesagt haben, czyliby on to miał powiedzieć.

Zumal, zumal da, zwłaszcza: ich sage es ihnen nicht, zumal da er mein Freund ist, nie powiem mu tego, zwłaszcza, że jest mym przyjacielem.

Zwar, wprawdzie (zwar — aber): zwar kenne ich ihn nicht, aber ich finde ihn sehr einnehmend, nie znam go wprawdzie, ale mi się zdaje być bardzo przyjemnym. Słowo *to* łączy się czasem z und dla dobitności: er ist mein Freund, und zwar mein theuerster, jest to mój przyjaciel, i wprawdzie mój najwierniejszy przyjaciel.

§. 25.

O Wykrzykniku.

Wykrzykniki podzielić można na:

a) wykrzykniki służące do wydania rozmaitych uczuć i poruszeń duszy:

- 1.) podziwienia: ach! au! ho! hum! hoho! ei!
- 2.) boleści: ach! au! ach weh! o weh!
- 3.) obrzydzenia: pfui! fi! bäh!
- 4.) strachu: hu! huhu! hui!
- 5.) radości: ha! so, so! hui! juchhei! juchheisa!
juchhe!

b) Wykrzykniki wyrażające wolę albo żądanie: Vst, heda, holla, auf! (dalej)! fort! precz!

c) Wykrzykniki naśladujące głos rzeczy słyszanej: puff! o strzelaniu; fnaß! o łamaniu się drzewa; plumpß! kiedy co wpada w wodę.

Składnia.

O Z d a n i u.

1.) Zdanie jest to połączenie słów kilku, zawierających myśl zupełną; n. p. deszcz pada, jestem chory, — Bóg jest ojcem naszym, — są dobrzy ludzie.

2.) Każde zdanie składa się z trzech części: subjektu, kopuły i predykatu. Subjektem nazywa się rzecz, o której jest mowa; kopuła oznacza byt subjektu, służąc do połączenia go z predykatem; predykat zaś jest to, co o subjeckie mówimy.

Subjekt.	Kopuła.	Predykat.
Gott	ist	gut,
Die Menschen	sind	sterblich,
Der Baum	ist	hoch.

Nie zawsze predykat osobnem oddaje się wyrazem: najczęściej w samem słowie się mieści n. p.:

Subjekt.	Kopuła i Predykat.
Der Mensch	stirbt (ist sterblich),
Der Baum	grünt (ist grün),
Der Hund	läuft (ist laufend).

3.) Wszystko, co prócz tych trzech części głównych (Subjektu, Kopuły i Predykatu) w zdaniu znajdujemy, odnosi się do którejkolwiek z nich, zawierając bliższe onéjże oznaczenie, n. p.:

Mein guter Freund und Gönner schrieb mir vor Kurzem aus Berlin einen langen Brief über meinen ältesten Bruder.

4.) Zdanie zawierające samo przez się sens jasny i zupełny, nazywa się zdaniem niezależnem; przeciwnie zaś takie, które dopiero

za pomocą dodatku zrozumiałem się staje, zowie się zdaniem zależnem:

Niezależne.

Ich liebe dich,
Ich war krank,
Er wird kommen,
Du trinkst,
Es kommt der Mann,

Zależne.

weil du gut bist,
als er mich besuchte,
wenn ich ihn rufe,
während ich esse,
welchen du kennst.

5.) Jak pojedyncze wyrazy łączą się w zdanie, tak kilka zdań w jedną całość połączonych, tworzą okres czyli peryod.

O używaniu rzeczownika w zdaniu:

I. Rzeczownik stać może w zdaniu:

1.) jako subjekt (Nomin.) 2.) jako predykat *) (Nomin. i Accusat.) 3.) jako bezpośrednie uzupełnienie jakiegokolwiek bądź przypadku (Genitiv). 4.) jako dalszy przedmiot należący do subjektu (Dativus). 5.) jako najbliższy obiekt, na który spływa działanie subjektu (Accusat.)

Przykłady: 1.) Gott ist; — der Teufel existirt nicht. 2.) Mein Bruder ist ein Schmidt. — Sie nennen mich Graf (nie Grafen; ich heiße Dich Fürst. 3.) Der Bruder des Fürsten kommt. 4.) Ich gebe meinen Kindern Brodt. — Ich schreibe dem Vater. 5.) Ich schieße den Vogel; — ich lese das Buch.

II. Bliższe oznaczenie rzeczownika w różnych przypadkach, zależy: a) od artykułu, b.) od przydanego przymiotnika (der gute Mann), c.) od przyimków (Goldes wegen, von dem Hause, in dem Hause, gegen die Geseße.)

*) Pamiętajmy, że wszystkie rzeczowniki formy trzeciej bez artykułu, w Accus. Sing. jako predykat użyte, zawsze formę Nominat. Sing. zachowują. N.p.:

Er nannte mich Graf (nie Grafen.)

O Artykule.

Gdy z liczby podobnych lub niepodobnych rzeczy, jedną lub kilka wyłączamy, i osobno uważaną mieć chcemy; natenczas w niemieckiem stoi artykuł pewny:

Der Mensch ist sterblich. — Die Stolzen sind thöricht. — Ich sehe den Himmel blau. — Der Wein ist in dem vorigen Jahre gut gerathen. — Die Schönheit und (die) Tugend dieser Frau werden gelobt. — Der König von Frankreich war zugegen. — Das Gold ist unter den Metallen das kostbarste. — Der Herr Richter, der Herr Präsident, der Herr Professor, alle waren zufrieden. — Friedrich der Große, Karl der Erste, Heinrich der Vierte sind todt.

2.) Gdy w mnóstwie rzeczy, należących do jednego gatunku (ludzi, zwierząt, drzew, roślin, kamieni, bożków, duchów etc) jedną wyłączamy, dla oznaczenia tem samem wyobrażenia gatunku; natenczas kładzie się w niemieckiem (równie jak we francuzkiem) artykuł niepewny:

Dies ist ein Pferd. — Ich bin ein Mensch. — Er trägt einen grünen Rock. — Ein Löwe und eine Schlange kämpften mit einander. — Bringe mir ein Glas Wein und ein Stück Brodt. — Ein Mann, wie dein Bruder, kann dies thun. — Sie führen ein glückliches Leben. — Italien erfreut sich eines heitern Himmels. — Ich bin ein Deutscher, er ist ein Pole.

3.) Rzeczy znaczące materyą, w których ani gatunków, ani indywiduów, ani osób, ani liczby, ani odosobnienia nie rozróżniamy, wymieniamy najczęściej bez artykułu:

Er trinkt Wein, — ich esse Brod. — du kaufst Tuch. — Tugend und Schönheit besaß er im hohen Grade. — Er ist ganz Mensch. — Sie führen über Berg und Thal. — Eine Dose von Holz. — Er hat weder Geld noch Kleider. — Macht, Reichthum, Ehre und Ruhm, waren sein Erbtheil. — Ich habe viele Länder von Europa gesehen: Portugal, Spanien, Frankreich, Italien, England,

Deutschland, Polen, Rußland; auch war ich in Schweden, in Dänemark und in Norwegen; ich verweilte in Petersburg, in Berlin, in Paris u. s. w.

Tutaj należy także używanie bez wszelkiej odmiany wyrazów znaczących materya, miarę, wagę, liczbę i mnożstwo:

Ein Glas Bier, eine Flasche Wein, ein Pfund Butter, ein Duzend Mustern, eine Pfeife Taback, ein Paar Schuhe, eine Menge Menschen.

Podobnież nazywając miasta, kraje, jeziora, rzeki, góry:

Das Land Italien, der Berg Zion, die Stadt Berlin, der Fluß Elbe.

Pr z y p a d k i.

1.) Nominativus zastępuje częstokroć w niemieckiem miejsce Wokatywu:

O Vater! Kinder, kommt her! — O ihr Thoren!

Słowa: sein, być; werden, stać się; scheinen, zdawać się; heißen, nazywać się; mają predykat zawsze w Nominatywie przy sobie:

Er ist ein Knabe. — Er scheint ein Jude. — Er heißt ein Gelehrter.

2.) Genitivus kładzie się na pytanie czyj? czyja? czyje? der Sohn des Königs ist krank.

a) Uważajmy tutaj, iż w niemieckiem często zamiast Genitywu, używamy Datywu z przyimkiem von:

α) Dla oznaczenia rodzaju i pochodzenia: ein Franzose von Geburt; eine Frau von Adel.

β) Dla oznaczenia materyi, z której się co wyrabia: eine Schüssel von Zinn; ein Rad von Eisen; także żartując z kogo: ein Narr von einem Menschen.

γ) Wymieniając wiek, ciężkość, miarę, objętość, wartość: ein Mann von sechzig Jahren; eine Last von dreißig Zentnern; ein Haus von drei Stockwerken; eine Flasche von drei Quart. Dies ist eine Sache von 3 Thälern. — Eine Frau von vielem Geist.

δ) Dla oznaczenia własności: Der König von Preußen. — Die Gedichte von Schiller.

b) Niekiedy stoi Genitivus przed innemi względniemi przypadkami, które natenczas bez Artykułu używają się, chociażby go właściwie w tym razie wymagały:

Er sprach von des Vaters Armuth. — Ich fand des Löwen Wohnung in des Waldes Tiefen.

e) Częstokroć stoi Genitivus zamiast Wo-
kattywu, wykrzykując:

O der Thörin!

d) Pomiędzy przymiotnikami następujące
rządzą przypadkiem drugim:

Bedürftig, potrzebny; beflissen, przykładający się do czego; benöthigt, potrzebny; bewußt, wiadomy; eingedenk, pomny; fähig, zdolny; froh, wesoły; gewahr, który postrzegł; gewärtig, oczekujący; gewiß, pewny; habhaft, mający; kundig, świadomy; ledig, wolny; los, odosobniony; mächtig, możny; müde, znudzony; voll, pełen; quitt, kwit; satt, syt; schuldig, winien; theilhaft, mający udział; überdrüssig, znudzony; verdächtig, podejrzany; verlustig, stracony; voll, pełen; würdig, godzien.

e) Genitivus stoi także często po słowach, n. p.:

Bedürfen, potrzebować; gedenken, pamiętać; entbehren, obejść się; entwöhnen, odzwyczaić; mangeln, brakować; erwähnen, wzmiankować; anklagen, (einer Sache) oskarżać; berauben, pozbawić; beschuldigen, oskarżać; bezichtigen, obwiniać; entladen, wyładować; ent-

lasten, zdjąć ciężar; entlassen, rozpuścić, uwolnić; entledigen, uwolnić; entsetzen, (eines Amtes), złożyć; überführen, przekonać; überheben, uwolnić; verweisen, (des Landes) wywołać; würdigen, zaszczyścić; zeihen, winować.

Następujące słowa zwrotne:

Sich (einer Sache) anmaßen, przywłaszczać sobie; annehmen, dopomódz; bedienen, używać; bestreifen, przykładać się; bemächtigen, opanować; bemeistern, opanować; entäußern, pozbyć się; i t. d.

Uważajmy sposoby mówienia:

Guter Dinge sein, gutes Muths sein, nie tracić serca; seiner Wege gehen, iść precz; des Todes sterben, umrzeć; der Ruhe pflegen, rozwalać się.

3.) Dativus stoi na pytanie komu?

Ich gebe es — dem Vater. — Es gehört mir. — Er ist abhold (nie sprzyja) dem Wein und dem Tanze.

a) W następujących przykładach, wyraża Dativus tylko przychylność i udział (Dativus patheticus):

Falle mir ja nicht in's Wasser. — Nun trinke mir die Gesundheit eines Freundes.

b) Nachahmen (naśladować) używa się lepiej z Akkusatywem rzeczy i Datywem osoby: Er ahmt dem Bruder Alles nach. Lehren (uczyć) rządzi Akkusatywem osoby i rzeczy: Er lehrte mich die Kunst zu schweigen.

c.) Często stoi Dativus przy wykrzyknikach:

Heil dem Könige! Wehe dem Frevler! (biada zbrodniarzowi).

4.) Accusativus stoi na pytanie kogo? albo co? Wen oder was?

- a) Po przymiotnikach: schuldig, wimmern, werth, wart:

Du bist mir einen Thaler schuldig. — Du bist nicht einen Heller werth.

- b) Po słowach nieosobistych:

Es ärgert (mich), gniewa mnie; es betrifft, tyczy się; es dauert, trwa; es ekelt, brzydzi się; ergötzt, bawi; es ficht an, nagabuje; freut, cieszy; friert, marznie; geht an, ujdzie; kränkt, markotno; schmerzt, boli; schauert, dreszcz przechodzi.

- c) Stoi podwojnie przy heißen, nennen, nazywać; schelten, łajać; lehren, uczyć:

Ich heiße Dich einen Dieb.

- d) Na pytanie ile? jak daleki? jak wielki? w jakim wieku? kiedy? odpowiada się czwartym przypadkiem:

Es kostet mir einen Thaler, drei Thaler. — Er ging eine Meile. — Es ist zwei Ellen hoch. — Es dauerte zwei Stunden. — Das Kind ist einen Monat alt.

Po wyrażeniu liczbami mnóstwa miary wagi, stoją imiona mnóstwa, miary i wagi bez zakończeń przypadkowych, jako nieodmienne wyrazy w liczbie pojedynczej:

Er trank zwei Fäß Wein, (nicht Fässer). Er ist beinahe drei Fuß (nicht Füße), lang. Ich kaufe sechs Pfund Kaffee und vier Paar Schuhe. Es starben tausend Mann (nicht Männer) Soldaten. Mit zwei Paar Schiffen. Ohne drei Loth Pulver.

O używaniu imion własnych.

1.) Nazywając kogo imieniem z pewną poufałością kładziemy zwykle Artykuł pewny przed nazwiskiem osoby n. p.:

Der Ludwig ist hübscher als der Fris. — Haben Sie die Hedwig nicht gesehen? — Die Louise ist recht fleißig.

2.) Nazwiska rzek, gór tudzież imiona miesięcy i pór roku, zawsze prawie Artykuł pewny mają przy sobie:

Der Rhein, die Donau, die Elbe, die Weser, der Brocken, der Speßart, der Jura sind auf der Karte nicht vergessen. — Wir gingen über den Rhein.

Podobnież imiona niektórych krajów, jako to:

Ich habe besucht die Schweiz, die Levante, die Pfalz, die Mark, die Türkei, die Wallachien, den Briesgau, den Rheingau.

3.) Gdy imieniem własnem wyobrażenie pewnego gatunku oznaczyć chcemy, kładziemy natenczas Artykuł niepewny, n. p.

Er ist ein wahrer Cicero. — Das Schicksal gab diesem unglücklichen Volke einen Nero. — Nur ein Schiller konnte einen Sophokles verstehen.

4.) Kiedy kilka imion osobowych po sobie następuje, jeżeli Artykuł na początku kładziemy, natenczas żadne z tych imion, zakończeń przypadkowych nie przybiera:

Sie sind Schüler eines Gottfried Hermann. — Das Haus gehört dem alten Heinrich Friedrich Gottlob Stahl.

5.) Gdy kilka imion własnych razem jest połączonych, podobnież kiedy tytuł przydajemy, znak genywu s ostatni tylko wyraz przybiera, n. p.:

Die Brüder König Ludwig Ferdinands sind hier. — Er lebte am Hofe Kaiser Josephs des Zweiten. — Ich lese die Gedichte Professor August Wilhelm Schlegels.

Uwaga. Nazwiska szlachty podobnież się używają, n. p.: Friedrich von Schillers Gedichte. — Ulrich von

Huttens Schriften. — Feldmarschall Schwarzenbergs herrlicher Charakter. — Wyjawszy, gdy miejsce urodzenia, wieś lub zamek rodzinny mianujemy, n. p.: die Thaten Konrads von Staufen. — Das Grab Heinrichs von Schwarzburg etc.

§. 28.

O używaniu przymiotnika.

I. Jeżeli przymiotnik służy do oznaczenia własności rzeczownika, kładzie się zwykle przed rzeczownikiem, zgadzając się z nim w rodzaju, liczbie i przypadku:

Der gute Mann, die gute Frau, das gute Kind. — Ein guter Mann, eine gute Frau, ein gutes Kind. — Das gute, fromme und liebenswürdige Kind. — Gutes, schönes Papier.

II. Gdy zaś przymiotnik jest położony jako predykat w zdaniu, nieodmienia się wcale (uważa się jako przysłówek):

Die Stadt ist schön, der Tag ist lang, das Kind ist artig. Liczba mnoga: Die Städte sind schön, die Tage sind lang, die Kinder sind artig. — Ich finde den Baum schön.

Podobnież w zdaniu:

Ein Mann, schön, gut und edel, wie er war.

III. Przymiotnik poprzedzony od zaimka wskazującego (dieser, diese, dieser, jener, jene, jenes; derjenige, diejenige, dasjenige; derselbe, dieselbe, dasselbe); od zaimka względnego (welcher, welche, welches); lub od zaimka nieozna-

czonego (aller, *) alle, alles; jeder, jede, jedes; mancher, *) manche, manches), ma także zakończenie jak gdyby Artykuł pewny poprzedzał: dieser brave Mann, Plur. diese braven Männer; jene gute Mutter, Plur. jene guten Mütter etc.

IV. Przymiotniki poprzedzone od zaimków dzierzawczych (mein, dein, sein, unser, euer ihr) od zaimków nieoznaczonych (anderer, andere, anderes; einige, einige, einiges; keiner, keine, keines: solcher, solche, solches) lub od którego z zaimków, składających się z ein, eine, ein; jak n. p. was für einer, was für eine, was für ein; solch ein etc., welch ein etc., przybierają w liczbie pojedynczej zakończenie przymiotnika, poprzedzonego od Artykułu niepewnego (ein, eine, ein):

Mein guter Vater, deine gute Mutter, sein gutes Kind; — anderer guter Wein; — einiges gutes Brodt; — keine gute Tinte; — solches gutes Fleisch; — ein solcher guter Mann; — welch ein schönes Pferd etc.

Lecz uważajmy, że przymiotniki poprzedzone od zaimków względnych, dzierzawczych lub nieoznaczonych (alle, keine) przybierają w liczbie mnogiej zakończenie en:

Diese guten Männer, — meine guten Schwestern, — alle guten Männer, keine guten Männer etc.

Inne zaimki nieoznaczone (mancher, solcher, etlicher, einiger, weniger, vieler) mają po sobie w liczbie mnogiej przymiotnik z zakończeniem e:

Manche gute Männer, solche gute Kinder, etliche gute Kinder, viele gute Männer, was für schöne Kinder?

*) Dwa te wyrazy skracać się także zwykły (w liczb. pojed.): all unser Bitten, manch großer Mann, manch kleines Kind. Bei all dem (bei allem dem) bin ich zufrieden.

V. Nazwiska mieszkańców miast, kończące się na *er*:

Der Pariser, der Londner, der Brüsseler, der Berliner; używają się często jako przymiotniki nieodmienne: der Pariser Hut, des Pariser Hutes, dem Pariser Hute, die Pariser Hüte. Die Berliner Mode u. s. w.

VI. Szczególniejszym sposobem używa się przymiotnik *voll* przed rzeczownikiem żeńskim: Er ist voller Freude, zamiast *er ist voll Freude*.

§. 29.

O składni imion liczbowych.

I. Liczby główne kładą się z Artykułem pewnym; przymiotniki zaś po nich następujące mają w liczbie mnogiej zakończenie *en*, lecz położone bez tego Artykułu, przybierają zakończenie *e*:

Die zwei guten Männer, die zwei guten Frauen, die drei guten Kinder; zwei gute Männer, zwei gute Frauen, drei gute Kinder u. s. w.

II. Licząc godziny dnia, mówi się:

Es ist ein Uhr (albo eins) zwei Uhr, drei Uhr: es ist ein Viertel auf zwei, es ist halb zwei, es ist drei Viertel auf zwei.

III. Między rzeczownikiem a zaimkiem dzierzawczym, w używaniu przymiotnika żadna nie zachodzi odmiana:

Meine zwei guten Kinder. — Unsere vier schönen Pferde.

§. 30.

O składni zaimków.

I. Przymiotniki położone po zaimkach osobistych, przypadkowane bez Artykułu, przybierają w liczbie pojedynczej zakończenie *er*, *e*, *es*:

ich armer Mann, du arme Frau, du armes Kind. W liczbie zaś mnogiej przenoszą zakończenie en: wir armen Männer, ihr armen Frauen; lecz wir, arme Männer znaczy: my, którzy jesteśmy biedni.

II.) Zaimek osobisty powtarza się, kiedy po nim następuje zaimek względny i słowo w téj saméj osobie, n.p.: ich, der ich dieses gesagt habe; du, der du dieses gesagt hast. Lecz można toż samo wyrazić takim sposobem: ich, der dieß gesagt hat; du, der dieß gesagt hat.

III. Unser einer znaczy osobę naszego stanu lub rodzaju, n.p.: unser einer könnte glücklich sein.

IV. Mówiąc do osób wyższych Niemcy używają trzeciej osoby w liczbie mnogiej: Wie befinden Sie sich, mein Herr? Przeciwnie do używają, przemawiając do Istoty najwyższej, do dzieci, sług, do osób niższych. Er und Sie (mówiąc do niewiasty) używają się ze słowem w liczbie pojedynczej, do osób niższych, sług lub rzemieślników, unikając z nimi poufałości n.p. Johann, Er geht jetzt in die Stadt, und Sie, Sophie, bleibt in der Küche. Ihr ze słowem w drugiej osobie liczby mnogiej należy do przestarzałego stylu: Mein König, Ihr verzeiht.

V. Zamiast welcher, welche, welches, znajdujemy w poezyi partykulę so: die Freuden, so ich gekostet.

VI. Jemand ktoś, kładzie się czasem z przymiotnikiem nijakim, lubo o mężczyźnie mowa: es ist jemand Fremdes hier gewesen.

VII. Uważajmy, że w następujących zdaniach, zaimek osobisty odnosi się raczej do rodzaju rzeczownika, który sobie w myśli wystawiamy, niż do rodzaju grammatycznego wyrazu, o którym mowa: Das Mädchen kenne ich, sie ist sehr brav.

§. 32.

Składnia słowa.

I. Słowa posłkowe haben i sein opuszczają się czasem, n. p.

Nachdem ich ihm geschrieben (hatte), daß ich dies gesagt (hätte) und daß ich dort gewesen (wäre). Ein Freund, der mir dies gesagt, versicherte mir, daß er dabei gewesen.

II. Jedno słowo posłkowe odnosi się czasem do kilku słów:

Wenn ich ihn gesehen, gesprochen und ermahnt haben werde.

Rząd słowa.

W ogólności słowa w niemieckim języku rządzą temiż przypadkami, co w polskim:

Ich sehe ihn, ich gebe das Buch dem Vater.

Wyjątków z czytania i z używania uczyć się należy.

§. 32.

O używaniu trybu oznajmującego i łączącego.

I. Tryb oznajmujący używa się mówiąc o pewnej czynności lub stanie pewnym:

Ich bin, ich war, ich werde sein. Ich liebe, ich lobte, ich werde loben.

II. Tryb łączący służy do oznaczenia czynności lub stanu niepewności, życzenia lub podległości pewnym warunkom. Zdanie: ich habe gehört, daß dein Oheim gestorben ist, znaczy: słyszeliśmy że twój stryj istotnie umarł. Lecz jeżeli to zdanie wyraża się trybem łączącym, zawiera niepewność o śmierci stryja. Ztąd się pokazuje, że tryb łączący używa się po słowach, oznaczających czynność, której skutek niepewny:

Bitten, befehlen, bedingen, ermahnen, raten, scheitern, wollen, hoffen, zweifeln. Er bat mich, daß ich es thäte; er ihm kommen möchte: er rief mir, daß ich es thäte; er ermahnt mich, daß ich es thun solle; ich wollte, daß er käme u. s. w.

Podobne wyobrażenie niepewności znajdziemy w zdaniach:

Ich nähme das Geld, wenn er es mir gäbe. Wenn er käme, ich würde mich freuen; o möchte er doch kommen. O hätte ich das gedacht!

III. Uważajmy, że przed trybem łączącym Niemcy częstokroć opuszczają spójnik daß i wenn:

Er wünschte, ich möchte kommen, życzył sobie, abym przyszedł; er sagte, ich wäre sein Freund, powiedział, że jestem jego przyjacielem. Er hat mir gesagt, es wäre gut, gdyby mi był powiedział. O gäbe es viel solche Menschen! gdyby było wiele takich ludzi.

O czasach.

I. Co się tyczy używania czasów, dość jest wiedzieć, że czas przeszły niedokonany w niemieckiem, odpowiada zawsze prawie temuż czasowi w polskim języku; przeciwnie zaś czas

przeszły dokonany służący do oznaczenia czynności, która już minęła, ma w niemieckiem rozleglejsze używanie:

Wir haben in dieser Woche viel getanzt, tańczyliśmy wiele w tym tygodniu. Im vorigen Jahre hat es viel geregnet, w przeszłym roku wiele padało.

II. Tryb bezokoliczny używa się zwyczajnie z *zu*:

Die Art zu schreiben, sposób pisania; er fängt an zu raisonniren, zaczyna rezonować. Ich bitte Sie, mir zu geben, proszę Pana dać mi to. Er bereitet sich vor, eine Reise zu machen, gotuje się do podróży.

III. Po następujących słowach kładzie się tryb bezokoliczny bez *zu*: heißen, rozkazać; helfen, pomódz; hören, słyszeć; lernen, uczyć się; lehren, uczyć; bleiben, zostać; sehen, widzieć; fahren, jechać; gehen, iść; sich legen, położyć się; reiten, jechać konno; können, móc; fühlen, czuć:

Heißen Sie ihn kommen. — Helfen Sie mir schreiben. — Mein Bruder lernt tanzen. — Wer lehrt ihn reiten? — Ich bleibe hängen. — Er fährt spazieren. — Wir legen uns schlafen. — Er ritt spazieren. — Sie gehen betteln.

IV. Infinitivus używa się często jako rzeczownik rodzaju nijakiego:

Das Schreien der Kinder. — Das Bemahlen der Wände. — Das Einschneiden in die Bänke.

§. 34.

O imiesłowie.

I. Imiesłowy przeszłe od słów dürfen, helfen, können, lassen, mögen, müssen, wollen, sollen poprzedzone od trybu bezokolicznego, same także w formie tegoż trybu następują:

Ich habe es nicht sagen dürfen (zam. gedurft). — Wir haben ihn machen helfen, zam. geholfen). — Sie hätten ihn sehen können (zam. gekonnt). — Das Kind hätte trinken mögen (zam. gemocht). — Man hat ihn sitzen lassen (gelassen). — Wir hätten kommen müssen (gemusst). — Du hast es nicht glauben wollen (gewollt). — Er hätte es verkaufen sollen (gesollt).

III.) Imiesłów czasu przeszłego, zastępuje czasem tryb rozkazujący, zwłaszcza nalegając, n. p.:

Auf! getanzt! dalje! tańczy, tańczcie! Nicht gesprochen! nie nie mówić! Das Maul gehalten! milcz.

IV. Po słowie kommen następuje częstokroć imiesłów czasu przeszłego, oznaczający sposób przyjścia:

Er kommt geritten, gegangen, gefahren, gestolpert, gestaumelt, jedzie konno, pieszo, powozem etc.

V. Pewien rodzaj gerundivum, formuje się z trybu bezokolicznego z przyimkiem zu, jak n. p.:

Ein nicht zu entschuldigender Fehler, błąd, którego niesprawiedliwieć nie można. — Diesen nicht zu verhehlenden Irrthum, błąd, którego ukryć nie można. — Diese zu nehmende Maafregel, środek, którego się chwycić trzeba.

§. 35.

O używaniu przysłówków.

I. Przysłówek kładzie się w ogólności przed wyrazem, którego okoliczność jaką wyraża:

Der sehr große Mann; es ist gänzlich verdorben zupełnie się zepsuło.

II. W zdaniach niezależnych, kładzie się zwykle przed trybem bezokolicznym a imiesłowem:

Ich kann ihn immer sehen, mogę go zawsze widzieć; er ist immer gelobt worden, zawsze był chwalony.

III. W zdaniach zależnych *) kładzie się przed czasem teraźniejszym i czasem przeszłym niedokonanym:

Daß ich ihn immer sehe, abym go zawsze widział.

§. 36.

O używaniu spojników
(zob. §. 24.)

§. 37.

O używaniu przyimków.

O używaniu przyimków z różnemi przypadkami §. 23. Tutaj wzmiankujemy tylko, że szczególniejszej potrzeba bacności, aby się nauczyć, jak przyimków ze słowami w całych zdaniach używać należy; ponieważ każdy język ma swe szczególne własności. Zobaczymy to w następujących przykładach:

Ich bin im Schauspiel gewesen, byłem w teatrze.

Ich trinke aus einem Glase, piję ze szklanki.

Ich gehe auf einen Ball, idę na bal.

Für etwas danken, dziękować za co.

Ein Tisch aus Holz gemacht, stół z drzewa zrobiony.

Sich um etwas bekümmern, troszczyć się o co.

Nach etwas zielen, celować do czego.

In einiger Entfernung, w niejakiem w oddaleniu.

Was haben Sie zum Mittagessen? co pan masz na obiad?

Aus dem Gesicht verlieren, stracić z oczu.

Sie können sich auf mich verlassen, możesz się pan na mnie spuścić.

*) Zob. §. 38.

Aus Verachtung, z pogardy.

In die Kirche gehen, iść do kościoła.

In die Hand nehmen, wziąć w rękę.

An einen Freund schreiben, pisać do przyjaciela.

Er war am Fenster, był przy oknie.

Einen Brief auf die Post tragen, zanieść list na pocztę.

Jemand auf den Degen fordern, wyzwąć kogo na szpadę.

Er wird gleich zu Pferde steigen, zaraz wsiądzie na konia.

Laßt uns auf seine Gesundheit trinken, pijmy za jego zdrowie.

Bei Lichte arbeiten, pracować przy świecy.

Er hat wenig Zeit für sich, mało ma czasu dla siebie.

Er hat nichts dagegen zu sagen, nie ma cò na to powiedzieć.

Man zeigt mit Fingern auf ihn, palcami go pokazują.

Ich hasse ihn auf den Tod, nienawidzę go na śmierć.

Gegen den Wind segeln, przeciw wiatru płynąć.

Gehen Sie nach dieser Seite, idź pan na tę stronę.

Er ist bei Nacht abgereist, w nocy odjechał.

In der Nähe, in der Ferne, w bliskości, w odległości.

In strengem Tone sprechen, w tonie surowym mówić.

Er ist vor Müdigkeit gefallen, upadł znużony.

Es ist an einem genug, na jednym dosyć.

Er ist mit seiner Klage abgewiesen, ze skargą oddalony
został.

Auf der Reise sein, być w podróży.

Eine Uhr von Gold, złoty zegarek.

Ich habe ihn auf einem Balle gesprochen, mówiłem z nim
na balu.

Es geschieht Ihnen zu Ehren, to na cześć panu.

Wohin gehen Sie bei diesem Wetter? gdzie pan idziesz
w tę niepogodę.

Zu Wasser fahren, wodą płynąć.

Zu Lande, lądem.

Er hat mich bei der Hand genommen, wziął mnie za rękę.

Er hat mich bei meinem Namen genannt, nazwał mnie
po imieniu.

Zum Glück, na szczęście.

Aus Einfalt, z prostoty.

Er reist nach Paris, jedzie do Paryża.

Wir haben zum Chef den General B., mamy szefem
generała B.

Er studirt zu seinem Vergnügen, uczy się dla zabawy.

Ich habe Lebensmittel auf ein Jahr, mam żywność na rok.

Im Profil malen, w profilu malować.

Frankfurt am Main, Frankfurt nad Menem.

Auf der Stelle, natychmiast.

Sich an Ort und Stelle begeben, udać się na miejsce.

Auf mein Wort, na słowo.

Ich habe kein Geld bei mir, nie mam pieniędzy przy sobie.

Machen Sie die Thüre hinter sich zu, zamknij pan
drzwi za sobą.

Unter hunderten, die sich Freunde nennen, giebt es nicht
zwei, między stu, którzy się przyjaciółmi
nazywają, nie masz dwóch.

Bei Todesstrafe, pod karą śmierci.

Nach ihrem Belieben, według twój woli.

Sie essen Butter zu ihrem Brote, jesz pan masło z
chlebem.

Sie können bei allem dem nichts machen, mimo tego
wszystkiego, nic pan nie wskórasz.

Ich werde zu Ihnen kommen, przyjdę do ciebie.

Ich habe Neigung zu Ihnen, mam skłonność do ciebie.

Er studirt zu (in) Königsberg, uczy się w Królewcu.

Er ist zum Guten geneigt, skłonny do dobrego.

Er fällt zu Boden, upada na ziemię.

Etwas zu Markte bringen, przywieść co na rynek.

§. 38.

Składnia szyku.

I. Dwojakie są zdania w mowie:

- a) zdania niezależne,
- b) zdania zależne, czyli względne.
Zdanie niezależne jest takie, które
zawiera subjekt i słowo tym sposobem
połączone, że tworzy sens zupełny, nie
zaczynając się od wyrazu, oznaczają-
cego stosunek względu, warunku, lub

lub przyczyny. Przeciwnie zaś zdanie jest zależne, jeżeli się łączy ściśle z innym zdaniem (niezależnem) zaczynając się od wyrazu, oznaczającego względ warunek, lub przyczynę: Ich war in Paris, als der König starb, byłem w Paryżu, gdy król umarł. Z tych dwóch zdań pierwsze jest niezależne, ponieważ samo zawiera sens zupełny; drugie zaś zależne, ponieważ się odnosi do pierwszego.

II. Zwykle zdania niezależne zaczynają się od subjektu, i w tym przypadku czas teraźniejszy i przeszły niedokonany wszelkiego rodzaju słów zaraz po nim następuje: Der Vater ist nicht zu Hause. Meine gute Mutter ist gestorben. Wir schreiben viele Briefe. Niekiedy jednak wydarza się, że dla sensu krasomowskiego, zdanie od innego wyrazu nie od subjektu zaczyna się, co się nazywa przerzutnią (inversio) i natenczas słowo kładzie się przed subjektem: Zu Hause ist der Vater nicht; gestorben ist meine gute Mutter; viele Briefe schreiben wir.

IV. Zdania zależne zaczynają się zwykle, od następujących spójników: als, bevor, gleich wie, indem, nachdem, ob, ob schon, obgleich, obwohl, seit, seitdem, seitmal, sobald als, so lange als, so weit, während, weil, wenn gleich, wie, wiewohl, wofern, wo nicht, je — desto; albo od zaimka względnego welcher, welche, welches, i wer. *)

*) Inne spójniki, zawierające raczej sens koor-dynacyi lub subordynacyi, nie mogą służyć do formowania zdań prawdziwie zależnych: sondern, aber, in dessen, jedoch.

V. W zdaniach niezależnych infinitywy i participia *) kładą się zwykle przy końcu, nawet wtedy, gdy należą do słów posiłkowych dla utworzenia czasów złożonych:

Ich kann ihn nicht mehr sehen, już go widzieć nie mogę. Wir können das Buch nicht finden, nie możemy książki znaleźć. Mein Vater und meine beiden Brüder werden mit ihren Schwestern nach Berlin gehen, mój ojciec i obaj bracia pojedą z siostrą do Berlina. Ich fand ihn ruhig im Grase liegen, znalazłem go spokojnie w trawie spoczywającego. Ich habe ihn seit drei Tagen nicht gesehen, nie widziałem go od trzech dni. Mein Vater hat ihm das Buch zurückgeschickt, mój ojciec odesłał mu książkę. Er ist lange Zeit mit seinem Oheim in Paris und London gewesen, był długi czas ze stryjem w Paryżu i w Londynie.

VI. W zdaniach zależnych (względnych) czasy teraźniejsze i przeszłe niedokonane wszelkiego rodzaju słów, kładą się na końcu zdania:

Als ich zum zweiten Male in Wien war, gdym był drugi raz w Wiedniu. — Obgleich er mir es alle Tage sagt, choć mi to co dzień powiada. — Damit Sie für die Zukunft sich nicht zu lange mit ihm unterhalten, abyś pan w przyszłości niedługo z nim rozmawiał. Er ist der Mann (indep.), welchen Sie das letzte Jahr in Deutschland sahen, jest to ten sam człowiek, którego pan w ostatnim roku w Niemczech widziałeś. — Wenn er mir es gegeben haben wird, jeżeli mi to da. — Ich weiß nicht (indep.), von wem Sie gesprochen haben, niewiem okim pan mówiłeś. — Ich finde, daß Sie seit der Zeit, wo Sie in Paris gewesen sind, und wo Sie mir von Ihrem Bruder so viel Schönes erzählten, sehr alt geworden sind, znajduję, że pan od tego czasu, jak byłeś w Paryżu, gdzie mi tyle dobrego o swym bracie powiadałeś, zestarzałeś się bardzo.

Uwaga. Styl poetycki nie trzyma się tak ściśle reguł pod Nr. V. i VI. wyrażonych.

*) Jeżeli te dwie formy razem się kładą, infinitivus poprzedza participium: ich habe ihn reiten gesehen, widziałem go jeżdżącego konno.

VII. W zdaniach niezależnych słowa złożone złączne, kładą prepozycye lub przysłówki na końcu (w czasie teraźniejszym lub w imperfectum):

Ich gehe alle Tage aus, wychodzę co dzień (ausgehen); — er spricht das Deutsche gut aus (ausprechen), dobrze po niemiecku wymawia; er sprach das Deutsche gut aus. — Mein Bruder stellt sich die Sache, welche in Wahrheit schwer ist, sehr leicht vor (vorstellen), brat mój wystawia sobie łatwo rzecz w istocie trudną. Die beiden jungen Leute, deren Hofmeister Sie kennen, kommen nächstes Jahr wieder: obydwaj młodzieńcy, których nauczyciela pan znasz, na przyszły rok znowu wroczą.

Atoli w zdaniach zależnych słowa złożone rozłączne, zatrzymają swe prepozycye na początku, podobne jak nierozłączne:

Daß er alle Tage ausgeht albo ausging. Obgleich er das Deutsche sehr gut ausspricht albo aussprach. — Da mein Bruder sich die Sache leicht vorstellte. — Wenn die beiden jungen Leute zurückkehren. — Der Mann, welcher das Deutsche sehr gut ausspricht etc.

VIII. Do zdań niezależnych należą także zdania następstwa i wniosku, zawierające to, co z poprzedzających wynika. Takie zdania mają częstokroć słowa przed subjektem i zaczynają się od so:

Wenn er nach Hause kommt, (so) sagen Sie ihm, gdy przyjdzie do domu, powiedz mu. — Als ich in Paris war, starb der König, gdym był w Paryżu, umarł król. — Obgleich er mein Freund ist, so muß ich ihn doch tadeln, chociaż jest mym przyjacielem, jednak go zganić muszę. — Welchen er mir vorschlägt, den nehme ich, którego mi przedstawi, tego wezmę. — Weil er mir nichts davon gesagt hat, so kann ich ihm nicht helfen, ponieważ mi nic nie powiedział, nie mogę mu poradzić. O przysłówkach zob. §. 35.

Tablica reguł poprzedzających.

I. Zdania niezależne.

- Praesens.** Ich liebe den Wein und den Gesang sehr,
lubię bardzo wino i śpiew.
- Imperfectum.** Ich liebte den Wein und den
 Gesang sehr.
- Perfectum.** Ich habe den Wein und den Gesang
 sehr geliebt.
- Plusquamperfectum.** Ich hatte den Wein und
 den Gesang sehr geliebt.
- Futurum act.** Ich werde den Wein und den Gesang
 sehr lieben.
- Conditional. act.** Ich würde den Wein und den
 Gesang sehr lieben.
- Futurum praeterit.** Ich werde den Wein und den Ge-
 sang sehr geliebt haben.
- Conditional. praeterit.** Ich würde den Wein und
 den Gesang sehr geliebt haben.

II. Zdania niezależne.

- Praes.** Den Wein und den Gesang liebe ich sehr,
wino i śpiew bardzo lubię.
- Imperf.** Den Wein und den Gesang liebte ich sehr.
- Perfect.** Den Wein und den Gesang habe ich sehr geliebt.
- Plusquamperfect.** Den Wein und den Gesang
 hatte ich sehr geliebt.
- Fut. act.** Den Wein und den Gesang werde ich sehr
 lieben.
- Condit. act.** Den Wein und den Gesang würde ich
 sehr lieben.
- Fut. praeterit.** Den Wein und den Gesang werde ich
 sehr geliebt haben.
- Condit. praeterit.** Den Wein und den Gesang würde
 ich sehr geliebt haben.

III. Zdania zależne.

- Praes.** Weil ich den Wein und den Gesang sehr liebe,
ponieważ wino i śpiew bardzo lubię.
- Imperfect.** Weil ich den Wein und den Gesang
 sehr liebte.

Perfect. Weil ich den Wein und den Gesang sehr geliebt habe.

Plusquamperfect. Weil ich den Wein und den Gesang sehr geliebt hatte.

Futur. act. Weil ich den Gesang und den Wein sehr lieben werde.

Condit. act. Weil ich den Wein und den Gesang sehr lieben würde.

Futur. praeterit. Weil ich den Wein und den Gesang sehr geliebt haben werde.

Condit. praeterit. Weil ich den Wein und den Gesang sehr geliebt haben würde.

IV. Zdania niezależne.

Praes. Ich nehme niemals den Hut ab.

Den Hut nehme ich niemals ab. (iaversio.)
nigdy nie zdejmuję kapelusza.

Imperfect. Ich nahm niemals den Hut ab.

Den Hut nahm ich niemals ab. (Invers-)

Perfect. Ich habe niemals den Hut abgenommen.

Den Hut habe ich niemals abgenommen. (Inv.)

Plusquamperfect. Ich hatte niemals den Hut abgenommen,

Den Hut hatte ich niemals abgenommen. (Inv.)

Fut. act. Ich werde niemals den Hut abnehmen.

Den Hut werde ich niemals abnehmen. (Inv.)

Condit. act. Ich würde niemals den Hut abnehmen.

Den Hut würde ich niemals abnehmen.
(Inv.)

Futur. praeterit. Ich werde niemals den Hut abgenommen haben,

Den Hut würde ich niemals abgenommen haben. (Inv.)

Condit. praeterit. Ich würde niemals den Hut abgenommen haben.

Den Hut würde ich niemals abgenommen haben. (Invers.)

V. Zdania zależne.

Praes. Weil ich niemals meinen Hut abnehme, ponieważ nigdy nie zdejmuję kapelusza.

- Imperf. Weil ich niemals meinen Hut abnahm.
 Perfect. Weil ich niemals meinen Hut abgenommen habe.
 Plusquamperf. Weil ich niemals meinen Hut abgenommen hatte.
 Fut. act. Weil ich niemals meinen Hut abnehmen werde.
 Condit. act. Weil ich niemals meinen Hut abnehmen würde.
 Fut. praeterit. Weil ich niemals meinen Hut abgenommen haben werde.
 Condit. praeterit. Weil ich niemals meinen Hut abgenommen haben würde.

Ćwiczenie.

Die Grenzen unserer Sinne sind nicht auch die Grenzen des Weltalls (independ) — obgleich aus weitesten Fernen ein Heer von Sonnen zu uns herüber schimmert (dep.) — Noch viele tausende leuchten unserm Blick unbemerkbar, (ind.) — und jede Sonne, wie jede sie umkreisende Erde, ist mit empfindenden Wesen und denkenden Seelen bevölkert (ind.) Wo nur Bahnen möglich waren, (dep.) da rollen Weltkörper (indep. z inversia), — und wo nur Wesen sich glücklich fühlen konnten (dep.), — da wallen Wesen (indep. z inversia). Nicht eine Spanne blieb in der ganzen Unermesslichkeit des Unendlichen (indep. z inversia), wo der mächtige Schöpfer nicht Wesen hinschuf (dep.), — und durch diese zahllose Mannigfaltigkeit von Wesen hindurch herrscht bis zum kleinsten Atom herab unverbrüchliche Ordnung (indep. z inversia). — Ewige Gesetze stimmen alles von Himmel zu Himmel, von Sonne zu Sonne und von Erde zu Erde in entzückende Harmonie (indep.) Unergründlich ist für den unsterblichen Weisen in die Ewigkeit der Ewigkeiten der Stoff zur Betrachtung, und unerschöpflich der Quell seiner Seligkeiten. (indep. z inversia). Engel,

§. 39.

O używaniu wyrazów w wierszach.

I.) Reguły prozody niemieckiej zasadzają się szczególnie na akcentowaniu lub nieakcentowaniu sylab (zob. §. 2.)

II. Syllaba pierwotna w słowie uważa się prozodycznie za długą:

Gott, gut, rechts, links, leben, lieben, treffen, fingen, Rathhaus, Schauspiel, lieblosen u. s. w.

III. Nieakcentowane sylaby (zob. §. 2. IV. i uwagę) uważają się za krótkie:

Wasser, sprechen, lobet, Rathsel,

IV. Syllaby akcentowane właściwie, ale które w związku mowy akcent swój na poprzedzające lub następujące sylaby przerzucają (encliticae i procliticae) uważają się w wierszach za długie, jeżeli w długiej części miary przypadają, przeciwnie za krótkie, jeżeli na krótką trafiają. Takimi sylabami:

a) Artykuł:

Willst Du die Geliebte schelten? — — — — —
 Laßt die Todten immer ruh'n. — — — — —

b) Jednozgłoskowe zaimki, przyimki i spojniki;

Kann ich Dich verlassen Freund — — — — —
 Von dem Dome schwer und bang — — — — —
 Singet von goldenen Tagen, — — — — —

c) Jednozgłoskowe formy słów posilkowych: bin, bist, set, wer, hat, hast, wird, wirst.

d) Jednoglaskowe wykrzykniki: ach! ei!
ha! o!

e) Końcowe sylaby: bar, haft, feit, heit,
icht, isch, inn, lein, lei, lich, ling, niß, sal, sam,
schaft, thum, uth, ung:
wunderbar, glaubhaft, Arbeit, dornicht, himmlisch.

Długość lub krótkość takich obojętnych sylab, zależy częstokroć od następujących reguł:

aa) Każda obojętna sylaba staje się długą, gdy po niej dwie istotnie krótkie następują:

Wie die Vergänglichkeith alles umfaßt.

— — — — —

bb) Pomiedzy długą a krótką położona, może każda obojętna sylaba być krótką:

Herrscher ist Gott — — — — Wer sich erhebt — — — —
Jüngling vernimm. — — — —

cc) Po dwóch istotnie krótkich, każda obojętna sylaba staje się długą:

— — — — —
Iwan zi ger lei. Bän di ge rinn.

Uwaga. W naśladowaniach starożytnych metrów Niemcy są skrupulatniejsi niżeli w swojskich miarach: w pierwszych używa się każdej sylaby długo, która nie jest istotnie krótką n. p.:

mein, dein, fein, wir, durch, war, auch, schon.

§. 40.

O stopach czyli członkach wiersza.

I. Składając długie i krótkie sylaby podług przepisów rytmu, powstają ztąd stopy (pedes) członki wiersza, czyli poetyczne takty, stopami

zwane: ponieważ podobnie jak w muzyce, uderzeniem ręki lub stopy oznaczonemi być mogą. Podział więc metrum na takie członki jest potrzebny, dla oznaczenia rytmu, czyli taktu w wierszu.

II. Każdy skład kilku sylab w stopę albo spada, jeżeli długa poprzedza a krótka następuje (n. p. schuldig, Friedrich), albo się podnosi (n. p. Gewalt, gesunt.)

Nawet dwie długie sylaby, jeżeli należą do jednej stopy, muszą mieć, stosownie do akcentu, z jakim się wymawiają, albo spadek, jeżeli akcent na pierwszej spoczywa (n. p. Hochmut) albo wzrost (n. p. Barbier.) Podnoszenie się i spadanie naprzemian w pewnym stosunku, stanowi właściwie rytm poetyczny.

III. Stopy są dwu- trzech- czterech- i więcej zgłoskowe, i mają wszystkie greckie nazwiska, odpowiadające ich rytmowi:

A. Dwuzgłoskowe stopy.

1.) — — Spondeus: Weinstock, auffstehn, Waldstrom, Festtag, fortzieh'n, goldgelb, eiskalt, steh' auf, schau' hin, greif an, halt still, lobsingt, frohlockt.

2.) — ∪ Trochäus: Menschen, Zugend, himmelisch; Stunde, leben, heiter, oben, giebt es.

3.) ∪ — Jambus: Geduld, vergnügt, empor, Verstand, gerecht, umringt, entzückt, Besitz, der Tag, die Nacht.

4. — — Pyrrhichius fehlt der deutschen Sprache in einem zweisylbigen Worte, findet sich aber in mehrsylbigen Wörtern neben einer Länge, z. B. freund|liche, ei|lende, Zu|genden.

Znajduje się w wielozgłoskowych wyrazach po dłużej n. p. freund liche, ei len de.

B. Trzech zgłoskowe stopy.

1. — — Daktylus: Könige, mächtiger, heiligen, Liebende, Bändiger, donnerte, tadelte, Mütterchen.

2. — — Anapaest: der Verlust, ich entfloh, Majestät, das Geschrei, die Vernunft, es vermag, du erschrafst.

3.) — — Amphimacer oder Creticus: Augenblick, Angesicht, Vaterland, Harfenton, wunderschön, liebevoll, gehet heim, ganz entzückt, voll Gefühl, unterdeß, Heuchelei.

4.) — — Amphibrachys oder Skolius: Geliebte, erfinden, er eilte, Gedanken, gegeben, beglücken, die Lieder, des Lebens, es fand sich.

5. — — Bacchius: Gebirgsland, er eilt schnell, das Schlachtfeld, Gemüthsart, emporwallt, bevorsteht, das Schiff sank.

6.) — — Antibacchius oder Palimbacchius: Sturmwinde, laut donnern, Unfälle, Heerschaaren, Einwohner, ausüben, umwenden, anbeten.

7. — — Molossus: Schauspielhaus, Hochzeitstisch, weit hallt's fort, Unglücksgrund, stieg hoch auf, sprach's laut aus.

8. — — — Tryb. nie znajduje się w niemieckim języku w jednym, trzechgłoskowym wyrazie; lecz w podzielonych słowach; n.p. freundlichere.

C. Czterozgłoskowe stopy
z rozmaitego poprzedzających stóp połączenia utworzone:

1. — — — — Dispondeus: Seesturmunglück, wild schwelgt Raubgier, Kriegswuth hört auf. Dankt preist laut Gott!

2. — — — — Choriambus (Choreus und Iambus) Jubelgesang, wonneberauscht, Trauergewand, Kettengeflirr, flammender Blick, hohes Verdienst.

Uwaga. Choriambus pomiędzy czterozgłoskowemi stopami jest miarą najnaturalniejszą i najlżejszą, równie jak następujący Antispast najcięższą.

3. — — — — Antispast: Triumphlieder, zurückschauen, das Meer tobte, Granitberge, hinaufsteigen, Gebirgsräuter, der Sturm brauste.

4. — — — — Dijambus: Gesundheitstrank, die Freude stärkt, Betrübniß schwächt, die Zeit vergeht, mit Ungestüm, er sang ein Lied, sie hörte zu.

5. — — — — Ditrochäus oder Dichoreus: Klagestimme, Sonnenstrahlen, schweig und glaube, Augenblicke, Wiedersehen, überzeugen, auferstehen, dunkelfarbig.

6. — — — — Ionicus a majori, der sinkende Ionicus: Ehrwürdiger, freundschaftlicher, Krieg wüthete, heim kehrte, schnellfließender, buntfarbig.

7. — — — — Ionicus a minori, der steigende Ionicus: Meteorstein, die Gebirgsluft, er begann Krieg, das Gewächreich, der Verlust schmerzt, die Gewalt herrscht, er gestand's laut.

Cztery Epitryty, złożone z trzech długich i jednej krótkiej, podług miejsca, gdzie krótka się znajduje nazwane, jako to:

8. — — — Pierwszy Epitryt (Jambus und Spondeus): Geduldprüfstein, der Vollmondschein, der Waldstrom rauscht, das Kirchweihfest, ein Vorurtheil, zu dir ruft laut, o Herr, Herr Gott.

9. — — — Drugi Epitryt (Troch. und Spond.): Sonnenaufgang, Meeresabgrund, holde Zukunft, Herr des Weltalls, Todesanblick, Friedensausicht, sanftes Mondlicht, seht den Feind flieh'n.

10. — — — Trzeci Epitryt (Spond. und Jamb.): Volksfreudenfest, Abschiedsgefang, Anfang der Nacht, laut heult der Sturm; ach! welche Klust.

11. — — — Czwarty Epitryt (Spond. und Troch.): Kriegerheerstraßen, Epheuranke, schweigt Seestürme! Erblandräuber, Blut floß strömend.

Cztery Peony, z trzech krótkich i jednej długiej złożone, podług miejsca téj długiej sylaby nazwane, to jest:

12) — — — Pierwszy Peon: eiligeres, freundlicheres, sättigender, glänzenderes, blühendere.

13. — — — Drugi Peon: Gewaltiger, vertheidigen, das Süßeste, das Herrlichste, beseligend, gefällige, genehmigen, veredelter, bewaffnete, entfliehende.

14. — — — Trzeci Peon: Alabaster, der Besieger, er begab sich, die Gewohnheit, der Beglückte, die Gefahren, zu vergessen) er zermalnte.

15.) — — — — Czwarty Peon: Religion, der General.

16.) — — — — Proceleusmaticus nie może być w niemieckim złożony z jednego słowa, lecz z kilku przedzielonych wyrazów n. p.; gütigeres Geschick, freudigeres Gefühl, herrlicherer Gestalt, freundlicherer Besuch.

Najczęściej między dwuzgłoskowemi stopami są: — — der Spondeus; — — Trochäus; — — Jambus; między trzechzgłoskowemi: — — — der Daktylus; — — — Anapäst; — — — Amphimacer oder Creticus; — — — Amphibrachys; między czterezgłoskowemi: — — — — der Choriambus; die beiden Joniker — — — —, — — — —, i Peony — — — — etc.

Wszystkie inne rzadko się używają w niemieckiej metryce. Każda stopa (wyjawszy Pyrrhichius, Tribrachys i Proceleusmaticus) może być osobnem słowem oddaną, jakśmy to widzieli w powyższych przykładach, albo też za pomocą dwóch lub kilku ściśle z sobą połączonych słów (n. p. Artykułu z rzeczownikiem, zaimka ze słowem). Taka stopa zowie się stopa słowna. Stopy słowne są n. p.:

Heiter, hört es, (Trochäen.) — Verlust, der Tag, er sprach, (Jamben). — Mondhell, komm her, (Spondeen). — Kämpfende, bringet es, (Daktylen). — Verhängniß, er sprach es, (Amphibrachen). — Das Gefühl, er versank (Anapästen). — Jubelfest, lebe wohl (Cretiker). — Glückliches Kind, sich es erwacht, (Choriamben). — Der Gesang scholl (Jonikus a minori).

Atoli metrum nie wymaga tego, aby każda stopa, oddana była stopą słowną; owszem jest to główną ozdobą wiersza, gdy niekiedy stopy nie kończą się razem z wyrazami, lecz w środku nich; zkład powstaje mile połączenie rytmu; n. p. wyrazy: theurer Vater dwa Trocheje, oddane dwiema osobnymi słowami; wyrazy zaś: fromm Geliebter są podobnie trocheje, ale inaczej wpadają w słowa. W następującym wierszu (jest to hexameter Daktyliczny) stopy wiersza wcale się ze słowami nie kończą, lecz w środku nich:

Liebe, ver | webt in das | Herz, ver | tilgt nicht das |
strengste Ver | hängniß;

Zamiast:

Liebe | verwebt | in das Herz, | vertilgt nicht | das
strengste | Verhängniß.

Także następujący trocheiczny wiersz:

Sieh der Mond erhebt sich klar am Himmel.

Uwaga. Jak jednostajnie, i jak gdyby porozrywane brzmią wiersze, w których stopy wierszowe razem z wyrazami się kończą n. p. w tym wierszu;

Seeliges, göttlich entsprossenes, heiliges, herrliches, Heil dir.
(Conz. in der Hymne an das Licht.)

Kiedy więc stopa wiersza przecina słowo, to się nazywa incyzyą. Nie wszystkie incyzye w wierszu są konieczne, lecz tylko niektóre, i te zowiemy Cezurami, znajdujące się pospolicie w środku wiersza. Cezura jest męzka, kiedy przypada na długą syllabę; przeciwnie żeńska, kiedy przypada na krótką syllabę. Takową cezurę, oprócz innych mniej koniecznych incyzyi, każdy Hexameter mieć powinien, jak n. p.:

Schön ist | Heldenver | dienst, || noch | schöner Ent |
 sagen des | Preises.
 Dringt mit Gewalt in den Feind, || wo der Vorbeer lohnet
 dem Sieger.

Niemcy używają wszystkich prawie nowych gatunków wierszy Europejskich narodów: lecz prócz tego bardzo szczęśliwie naśladowają starożytne wiersza rodzaje. Podajemy poniżej kilka rodzajów ostatnich.

Hexameter i Pentameter.

Als der Hexameter einst, in unendlichen Räumen des Epos
 Ernst hinwandelnd, umsonst innigen Liebesverein
 Suchte, da schuf aus eigne'm Geblüt ihm ein weibliches
 Abbild

Pentametrea, und ward selber Appoll Paranymphe
 Ihres unsterblichen Bundes. Ihr sanft anschniegend Um-
 armen

Brachte dem Heldengemahl spielender Genienschaa'r
 Aehnlich so manch anmuthiges Kind; elegische Lieder.
 Er sah lächelnd darin sein Mäoniden-Geschlecht.
 So freiwillig beschränkt, nachlässigen Gangs in der Rhythmen
 Wellenverschlingungen, voll lieblicher Disharmonie,
 Welche sich halb auflösend von neuem das Ohr dann fesselnd
 Sinnigen Zwist ausgleicht, bildeten dich, Elegie,
 Viel der hellenischen Männer, und mancher in Latium, jedes
 Liebebewegten Gemüth's linde Bewältigerin.

A. W. Schlegel.

Jambus.

Wie rasche Pfeile sandte mich Archilochos
 Vermischt mit fremden Zeilen, doch im reinsten Maas
 Im Rhythmenwechsel meldend seines Muthes Sturm.
 Hoch trat und fest auf dein Kothurngang Aeschylos;
 Großart'gen Nachdruck schafften Doppellängen mir,
 Sammt angeschwellten Wörtepomps Erhöhungen.
 Fröhlichem Festtanz lehrte mich Aristophanes,
 Labyrinthischen: die verlarvte Schaar anführend ihm,
 Hin gaukl' ich zierlich in der geflügelten Füßchen Eil.

A. W. Schlegel.

Choliamb albo Skazon.

Der Choliambe scheint ein Vers für Kunsttrichter
 Die immerfort voll Naseweisheit mitsprechen.
 Und eins nur wissen sollten daß sie nichts wissen;
 Wo die Kritik hinkt, muß ja auch der Vers lahm sein, etc.
 A. W. Schlegel.

Scolion.

— — — — —
 Nicht einheimischen Wein bietet mir an, welcher die
 Lippen nur
 Herb' anziehet; beim Mahl rühm ich mich nicht so Patriot
 zu sein. —
 Brutus sagte: Wo frei leben ich kann, acht' ich, daß
 Roma sei;
 Ich, wo süßerer Saft Neben entquilt, find' ich mein
 Vaterland.
 A. W. Schlegel.

— — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —

Zween gute Geister hatten Mäonides
 Und Maros Sprachen, Wohlklang und Sylbenmaaß;
 Die Dichter wallten in der Obhut
 Sich'rer den Weg bis zu uns hinunter.

Die spätern Sprachen haben des Klangs noch wohl;
 Doch auch des Sylbenmaaßes? Statt dessen ist
 In sie ein böser Geist mit plumpen
 Wörtergepolter, der Reim, gefahren.

Klopstock.

— — — — — (—) — —
 — — — — — (—) — — —
 — — — — —
 — — — — — (—) — — —

Des Gedankens Zwilling, das Wort scheint Hall nur,
 Der in die Luft hinfließt: heiliges Band

Des Sterblichen ist es, erhebt
Die Vernunft ihm, und das Herz ihm!

Und er weiß es: denn er erfand, durch Zeichen,
Fest wie den Fels, hinzuzaubern den Hall!
Da ruht er; doch kaum, daß der Blick
Sich ihm senket, so erwacht er.

Klopstock.

Ćwiczenia

do tłumaczenia z Niemieckiego na Polskie.

Rzeczowniki.

1.

Der Hahn 1) ist das Sinnbild 2) der Wachsamkeit. 3)
— Die Liebe 4) zur Arbeit ist ein Schatz. — Gott ist
der Vater der Menschen. — Der Reiz 5) ist der Schatz-
ten 6) des Ruhmes. — Die Inseln 7) sind die Berge
des Meeres. — Persien ist das Vaterland des Citronen-
baumes. 8) — Die Jugend ist die Zeit der Hoffnung. 9)

1) kogut. 2) godło. 3) czujność. 4) miłość.
5) zazdrość. 6) cień. 7) wyspa. 8) drzewo cytryniowe.
9) nadzieja.

2.

Die Trunkenheit 1) ist eine Art 2) von Wahnsinn. 3)
Italien 4) war von jeher 5) das Vaterland der schönen
Künste. — Die Menschen, sagt 6) Pindar, sind nur
der Traum 7) eines Schattens. — Der Ackerbau 8) war
das erste Handwerk 9) der Menschen. — Man liest 10)

auf dem Grabmale von Rousseau zu Ermenonville: Hier ruht 11) der Mann der Natur und der Wahrheit 12)

1) pijaństwo. 2) rodzaj. 3) szaleństwo. 4) Włochy. 5) oddawna. 6) rzekł. 7) sen. 8) rolnictwo. 9) rzemiosło. 10) czytamy. 11) spoczywa. 12) prawda.

3.

Die Genssen 1) wohnen 2) auf den Spitzen 3) der höchsten Berge. — Die Alten 4) verhüllten sich 5) das Haupt vor 6) dem Tode. — Die Priester der Gallier hießen 7) Druiden. — Die Geographie und Chronologie sind die Augen der Geschichte. 8) — Die Stadt 9) Smyrna liegt 10) am 11) Fuße eines Berges. — Die Musik im Freien 12) verleiht 13) den Schönheiten der Natur einen neuen 14) Reiz. 15)

1) gemza. 2) mieszkąć. 3) wierzchołek. 4) starożytny. 5) zasłonić. 6) przed. 7) nazywać się. 8) historia. 9) miasto. 10) leżeć. 11) u. 12) na wolnem powietrzu. 13) udzielać. 14) powy. 15) wdzięk.

4.

Der Name 1) Nelson wird in den Annalen des englischen 2) Volkes immer glänzen. 3) — Die Thorheit, 4) sagt ein alter 5) Dichter, 6) ist die Mutter und Amme 7) der Menschen. — Man nennt 8) das Königreich 9) Neapel 10) das Paradies 11) der Advokaten. — Die Affasinen, eine Völkerschaft 12) in Syrien, waren ihrem Herrn ganz 13) ergeben. 14) — Die Karnevalsfeste 15) von Rom und Venedig sind sehr berühmt. — Der Nießwurz diente 16) bei den Alten zur Heilung 17) der Narren. — Die Alten sagten von einem Manne von niedriger 18) Geburt, 19) daß er keine Ahnen habe. 20)

1) imię. 2) angielski. 3) błyszczeć. 4) głupstwo. 5) stary. 6) wierszopis. 7) mamka. 8) na-

zywać. 9) królestwo. 10) Neapol. 11) raj, 12) na-
ród. 13) zupełnie. 14) podległy. 15) karnawał.
16) służyć. 17) leczyć. 18) niski. 19) urodzenie.
20) mieć.

Imiona własne.

5.

Fortuna hatte einen Tempel zu Antium. — Der Phi-
losoph Demokrit war aus Abdera gebürtig. 1) — Apollo
zog dem Marphas die Haut ab. 2) — Scipio besuchte 3)
oft den Ennius. — Italien wird der Garten Europa's ge-
nannt. — Der Weg von Paris nach 4) Longchamps geht
5) durch 6) die elysäischen Felder. 7) — Hyperides hat
den Demosthenes nachgeahmt. 8) — Man hat Florenz das
Athen der neuern Zeit genannt.

1) rodem. 2) zdjąć. 3) odwiedzić. 4) do. 5)
idzie. 6) przez. 7) pole. 8) naśladować.

6.

Athen war der Minerva, Argos der Juno, Theben
dem Bacchus geweiht. 1) — Kanaris, der berühmte An-
führer 2) der griechischen Brander 3) ist zu Ipsara gebo-
ren. 4) — Louise, Königin von Preußen, Tochter des
Herzogs von Mecklenburg-Strelitz, wurde am 10ten März
1776 geboren. 5) — Kanut, der Große genannt, 6) war
König von Dänemark und England. — Diogenes, der be-
rühmteste unter den Schülern 7) des Antisthenes, war aus
Sinope, einer Stadt in Paphlogonien gebürtig.

1) poświęcony. 2) dowódzca. 3) statek palny.
4) urodzony. 5) urodzić się. 6) nazwany. 7) uczeń.

Przymiotniki i Przysłówki.

7.

Der Schild 1) der Gallier war klein. — Die Reiterei
war bei den ersten Römern nicht zahlreich. 2) — Das

Leben ist kurz 3) die Kunst ist lang. — Ein wahrer Freund ist ein großer Schatz. — Epaminondas war einer der größten Feldherren Griechenlands. 4) — Ein gutes Gewissen 5) ist ein sanftes Kopfkissen. 6) Ludwig der 11te, König von Frankreich, war immer argwöhnisch 7) und ängstlich. 8)

1) tarcz. 2) liczny. 3) krotki. 4) Grecya. 5) sumienie. 6) poduszka. 7) podejrzliwy. 8) niespokojny.

8.

Die Inschriften 1) sollen einfach und kurz 2) sein. — Die Grönländer 3) sind im Allgemeinen klein und unterseht. — Der Herzog von Noquelaure, ein Zeitgenosse 4) Ludwigs des 14ten, war sehr häßlich. 5) — Eine schöne Seele verschönert 6) ein häßliches Gesicht. — Die Geistesgegenwart 7) ist eine seltene 8) Eigenschaft. — Der Strauß 9) ist der größte aller Vögel; er hat hohe Beine 10), einen langen Hals und einen kleinen Kopf.

1) napis. 2) krótki. 3) Grenlandczyk. 4) współczesny. 5) brzydki. 6) zdo bi. 7) przytomność umyśłu. 8) rzadki. 9) strus. 10) noga.

9.

Zwei Dinge giebt es, 1) welche, fest 2) anzusehen schwer ist die Sonne und den Tod. — Weisheit 3) ist besser 4) als körperliche Kraft. — Die Fahne Mohameds 5) ist grün und mit seidenen Fransen besetzt. 6) — In 7) Rom, in Athen, in Laedamon belohnte die Ehre 8) allein die ausgezeichnetsten 9) Dienste. — Die einfache Natur ist liebenswürdiger als die Kunst. — Der Mond ist kleiner als die Erde. — Wer 10) mit 11) dreißig Jahren nicht stark und mit vierzig nicht weise ist, wird nie 12) weder stark noch 13) weise werden. — Nichts ist süßer als das Vaterland. —

1 są. 2 śmiało. 3 mądrość. 4 lepszy. 5 Mahomet. 6 obszty. 7 w. 8 honor. 9 najznakomitszy. 10 kto. 11 z. 12 nigdy. 13 jeszcze.

10.

In den Freistaaten 1) ist das Gesetz 2) mächtiger als die Menschen. — Der König Artur war der Anführer 3) der Ritter 4) der runden 5) Tafel. — Die Fahnen 6) der Kreuz-Griechen 7) sind blau mit einem weißen Kreuze. — Das Älteste 8) der Wesen 9) ist Gott, denn er ist nicht geboren; 10) das Schönste die Welt, denn sie ist das Werk 11) Gottes; das Größte der Raum, 12) denn er faßt 13) Alles; das Schnellste 14) der Verstand, denn in einem Augenblicke durchläuft 15) er das Weltall; 16) das Weiseste die Zeit, denn sie erfindet 17) Alles. — Sokrates, der 18) einen weichen und ungebildeten 19) Jüngling sah 20), sagte: Seht einen goldenen 21) Sklaven.

1 rzeczpospolita. 2 prawo. 3 dowodzca. 4 ry-cerz. 5 okrągły. 6 chorągiew. 7 Grek. 8 dawny. 9 istota. 10 urodzić się. 11 dzieło. 12 miejsce. 13 obejmuje. 14 szybki. 15 przebiegać. 16 świat cały. 17 wynaleść. 18 który. 19 niewykształcony. 20 widzieć. 21 złoty.

11.

Unabhängig von der Schönheit der Form, sagt Buffon, hat der Hund viele vorzügliche 1) Eigenschaften. — Heinrich IV. war beständig mit dem Glücke seiner Unterthanen beschäftigt. — Sprechet vernünftig und handelt besonnen. 2) — Das Alter sammelt 3) unaufhörlich. — Derjenige, welcher zu sterben weiß, 4) wird selten besiegt. 5)

1 pięknych. 2 rozważnie. 3 zbierać. 4 umie. 5 zwyciężyć.

Liczbownicy.

15.

Berthold Schwarz erfand 1) das Schießpulver 2) im Jahre 1322. — Die Peterskirche zu Rom ist 730 Fuß lang, 520 breit, und 142 hoch. — Die Könige von Schwe-

den, Karl XI. und Karl XII. waren große Liebhaber 3) von der Bärenjagd. 4) — Die Stadt Paris war im 12ten Jahrhundert noch nicht gepflastert. 5) — Das Papier ist gegen 6) das Ende des 14ten Jahrhunderts erfunden worden. —

1 wynaleść. 2 proch. 3 amator. 4 polowanie. na niedźwiedzie. 5 brukowany. 6 około.

16.

Karl der Große 1) wurde zu Rom im Jahr 800 zum Kaiser des westlichen Reiches 3) gekrönt. — Pyrrhus führte 3) in Italien zwei Jahre und vier Monate Krieg. — Friedrich II. wurde den 24ten Januar 1712 geboren. Er starb 4) den 17ten August 1786. — Alle vier Jahre feierten 5) die Griechen Spiele 6) zu Olympia. — In Neapel gibt es auf den Straßen 30 bis 40000 Müßiggänger. 7) — Ludwig XIV. starb im Jahre 1715; Ludwig XV. im Jahre 1774; Ludwig XVI. im Jahre 1793. —

1 wielki. 2 państwo. 3 prowadzić wojnę. 4 umrzeć. 5 ochodzić. 6 igrzyska. 7 próżniak.

Zaimki i zaimkowe przy- miotniki.

17.

Sedaine schrieb 1) eine Epistel 2) an seinen Rock. — Kenne dich selbst, war der Lieblingspruch 3) der Philosophen. — Jedes Alter hat seine Vergnügungen. — Auf dem Giebel 4) eines Tempels zu Memphis war folgende Inschrift eingegraben: 5) Ich bin Alles, was gewesen ist, oder sein wird; niemand hat noch den Schleier durchdrungen, 6) der mich bedeckt. 7) — Der Selbstsüchtige liebt Niemand und wird von Niemanden geliebt. — Das Pantheon ist der einzige alte Tempel zu Rom, der ganz 8) erhalten 9) ist. Man nennt ihn heut zu Tage Maria della Rotunda.

1 pisac. 2 list poetycki. 3 zdanie. 4 facyata.
5 wyrzyty. 6 przeniknac. 7 okryc. 8 zupełny. 9
zachowac.

18.

Gewisse Menschen verachten 1) die guten Eigenschaf-
ten. die sie nicht haben — Der Stupide ist ein Dummer
2) der nicht redet. — Man hat oft einen Geringern 3)
als sich nöthig. 4) — Was vermögen 5) gegen Gott alle
die Könige der Erde? — Das Kind, sagt Rousseau, soll
6) nicht erhalten, 7) was er begehrt, 8) sondern was es
nöthig hat. — Die Langeweile 9) ist denjenigen unbe-
kannt, 10) die sich mit irgend einer Lektüre zu beschäftigen
wissen. 11)

1 gardzić. 2 głupi. 3 podlejszy. 4 potrzebować.
5 zdołać. 6 ma. 7 dostać. 8 żądać. 9 nudy. 10 nie-
znajomy. 11 umieć.

19.

Die Römer bewahrten 1) die Asche ihrer Voräl-
tern 2) in Urnen. — Jeder Anfang ist schwer. — Man
sagt, daß die Bienen 3) ihre Königin nie verlassen. 4)
— Pythagoras war der erste, der sich einen Philosophen
nannte. — Gott ist die Quelle 5) aller Güter. — Woher
entsteht, 6) die Schwäche des Menschen? Von der Un-
gleichheit, welche statt findet, 7) zwischen 8) seiner Stärke
und seinen Begierden. 9)

1 chować. 2 przodek. 3 pszczoły. 4 opuszczać.
5 źródło. 6 powstać. 7 zachodzić. 8 między. 9 żądza.

20.

Es geschieht 1) oft, daß Andere ernten, 2) was wir
gesät 3) haben. — Wer im Glücke seine Freunde vergift
4) ist nicht werth im Unglück von ihnen unterstützt 5) zu
werden. — Wer ist der Reichste? der die wenigsten Be-
dürfnisse 6) hat. — Was ist angenehmer als der Früh-

ling? — Die Höhe der Wolken 7) ist nicht immer dieselbe, aber sie übersteigt selten eine Viertelmeile. 8) — Ein Römer hatte sein Haus so eingerichtet, 9) daß man von der Straße her 10) alles sehen konnte, was man darin that. —

1 wydarza się. 2 zbierać. 3 siać. 4 zapomnieć. 5 wspierać. 6 potrzeba. 7 obłok. 8 ćwierć mili. 9 urządzić. 10 z.

21.

Liebt ihr die Musen, so werden die Musen euch lieben. — Es giebt keine größere Unverschämtheit, 1) als sich selbst zu loben. — Nur Diejenigen, welche verächtlich sind, fürchten verachtet zu werden. — Der Krieg war beinahe 2) immer dem Römischen Volke angenehm, weil 3) man durch die Vertheilung 4) der Beute 5) ein Mittel gefunden hatte, denselben ihm nützlich zu machen. — Die Erde ist die Mutter und Wohlthäterinn 6) alles dessen, was athmet. 7) — Die Eigenliebe 8) verhindert 9) uns, uns selbst zu kennen. — Die Edelsteine 10) werden rautenförmig geschliffen; 11) dies macht sie durchsichtig 12) und glänzend. —

1 bezczelność. 2 prawie. 3 ponieważ. 4 podział. 5 łup. 6 żywicielka. 7 oddychać. 8 miłość własna. 9 przeszkadzać. 10 klejnot. 11 szlifowane. 12 przeczyszty.

Słowa.

22..

Der Mensch denkt, 1) Gott lenkt. 2) — Das Schwert 3) verwundet 4) den Körper, das Wort 5) die Seele. — Die Egyptianer balsamirten ihre Todten ein, die Römer verbrannten 6) sie. — Ein beträchtlicher 7) Theil von Ostindien 8) gehört 9) den Engländern zu. — Die Römer wollten herrschen, 10) die Carthaginer erwerben. 11) — Hannibal verdankte 12) seine Hauptsiege den Ru-

miden. — Das eine halbe Stunde von Eisenach gelegene 13) Schloß Wartburg wurde am Anfsage des 12ten Jahrhunderts erbaut. 14) — Fräulein Scudery hat die Geschichte eines Louisd'or geschrieben.

1 sądzić. 2 rządzić. 3 mieć. 4 ranić. 5 słowo. 6 palić. 7 znaczny. 8 Indyc wschodnie. 9 należeć. 10 panować. 11 nabywać. 12 winien. 13 położony. 14 zbudować.

23.

Die Boromäischen Inseln in dem Lago-Maggiore sind von Tasso und Ariost beschrieben worden. — Die ersten Familien, die sich in dem Freistaate Venedig 1) auszeichneten 2) waren die F-skari und Dandoli. — Das Schachspiel 3) ist in Persien erfunden 4) worden. — Mithridates vertheidigte 5) sich mit vielem Muthe gegen 6) die Römer. — Ein Römischer General verdamnte 7) seinen Sohn zum Tode, weil dieser ohne seinen Befehl 8) gesiegt hatte. 9) Man hat Rom die Siebenhügel- 10) Stadt genannt. —

1 Wenecya. 2 odznaczyć się. 3 szachy. 4 wynaleść. 5 bronić. 6 przeciw. 7 potępić. 8 rozkaz. 9 zwyciężyć. 10 siedm pagorków.

24.

Cäsar verwandte 1) zehn Jahre auf die Eroberung Galliens. — Die Leonore von Bürger war, als sie erschien, 2) im Munde aller Deutschen. 3) — Liebt ihr das Leben, so verschwendet 4) die Zeit nicht; denn aus ihr 5) besteht 6) es. — Eher 7) leiden als sterben, das ist der Wahlspruch 8) der Menschen. — Rom wurde durch Romulus gebaut. — Juvenal hat von den Egyptern gesagt: heilige 9) Nation, der die Götter in den Gärten wachsen. — Das Edikt von Nantes wurde im Oktober 1685 widerrufen. 10)

1 strawić. 2 wyjść. 3 niemiec. 4 marnować. 5 z niego. 6 składać się. 7 prędzéj. 8 godło. 9 święty. 10 odwołać.

25.

Caracalla begann 1) seine Regierung damit, daß er den Geta, seinen Bruder, mit eigener Hand tödtete. — Es ist besser Reid, 2) als Mitleid 3) zu erregen, 4) — Die Wahrheit erzeugt 5) oft Haß. 6) — Kamillus rettete Rom, und befreite es von Brennus dem Anführer der Gallier. — Wenn ich nicht Alexander wäre, sagte der Sohn des Philippus, so möchte ich Diogenes sein. — Hungers behauptete, 7) daß es Einwohner in dem Monde gäbe. — Ein freier Mann muß immer die Wahrheit sagen. — Pindarus sagte, daß die Hoffnung der Traum eines Wachenden 8) sei.

1 zacząć. 2 zazdrość. 3 litość. 4 wzbudzić. 5 rodzić. 6 nienawisć. 7 utrzymywać. 8 czuwający.

26.

Denke und dann 1) handle. 2) — Sei unaufhörlich 3) eingedenk, 4) daß die Unwissenheit nie geschadet hat, daß der Irrthum allein verderblich 5) ist, und daß man nicht irre geht, 6) weil man nicht weiß, sondern weil man zu wissen glaubt. — Voltaire hat mit mehr Leichtsinne 7) als Wahrheit gesagt: wenn Homer den Virgil zum Dichter gemacht hat, so ist es sein schönstes Werk. — Patkul vertheidigte sein Vaterland gegen Karl XII. mit dem Schwerte in der Hand, nachdem er dasselbe mit der Feder und mit Lebensgefahr 8) gegen Karl X. vertheidigt hatte. Die menschlichen Einrichtungen 9) dürfen 10) wohl wechseln, 11) allein die göttlichen müssen, wie die Götter selbst, unveränderlich 12) sein.

1 potem. 2 działać. 3 bezustannie. 4 pomny. 5 szkodliwy. 6 błędzić. 7 lekomyślność. 8 niebezpieczeństwo życia. 9 urządzenie. 10 mogą. 11 zmieniać. 12 zmienny.

Partykuły.

27.

Alles unter der Sonne ist der Veränderung unterworfen. 1) — Die Römer schlossen 2) immer nur als Sieger den Frieden. — Die Stellen, 3) welche die Nachkommenschaft 4) giebt, sind wie andere den Launen 5) des Glückes unterworfen. — Die Schätze des Herzens und des Verstandes, können kein Raub 6) des Schiffbruchs noch des Feuers werden. — Seit der Erfindung des 7) Schießpulvers 8) sind die Schlachten weniger blutig, als sie es waren. — Durch eine Frau gewann Rom die Freiheit; durch eine Frau erhielten 9) die Plebejer das Konsulat; durch eine Frau hörte die Tyrannei der Dejemviren auf; 10) durch Frauen wurde das belagerte Rom aus den Händen eines Geächteten 11) gerettet.

1 podległy. 2 zawarzyć. 3 miejsce. 4 potomność. 5 humor. 6 łup. 7 wynalazek. 8 proch. 9 otrzy-
mać. 10 ustać. 11 wygnaniec.

28.

Eine Lacedämonierinn sagte zu ihrem Sohne, indem sie ihm seinen Schild reichte: 1) mit oder drauf. — Um 2) das Jahr 1200 fing man an, sich des Kompasses 3) zu bedienen. — Die Griechen verboten den Frauen bei Todesstrafe, den Olympischen Spielen beizuwohnen. 4) — Cäsar wußte eben so gut mit der Feder als mit dem Schwerte umzugehen. 5) — Das Andenken an Heinrich den IV. wird den Franzosen immer theuer sein, weil er sein Glück und seinen Ruhm darein setzte, das Volk glücklich zu machen. — Man darf nicht alles, was die Könige gethan haben, sondern nur das, was sie schönes und großes gethan haben, aufzeichnen. — Wenn man lägen will, muß man ein gutes Gedächtniß haben. —

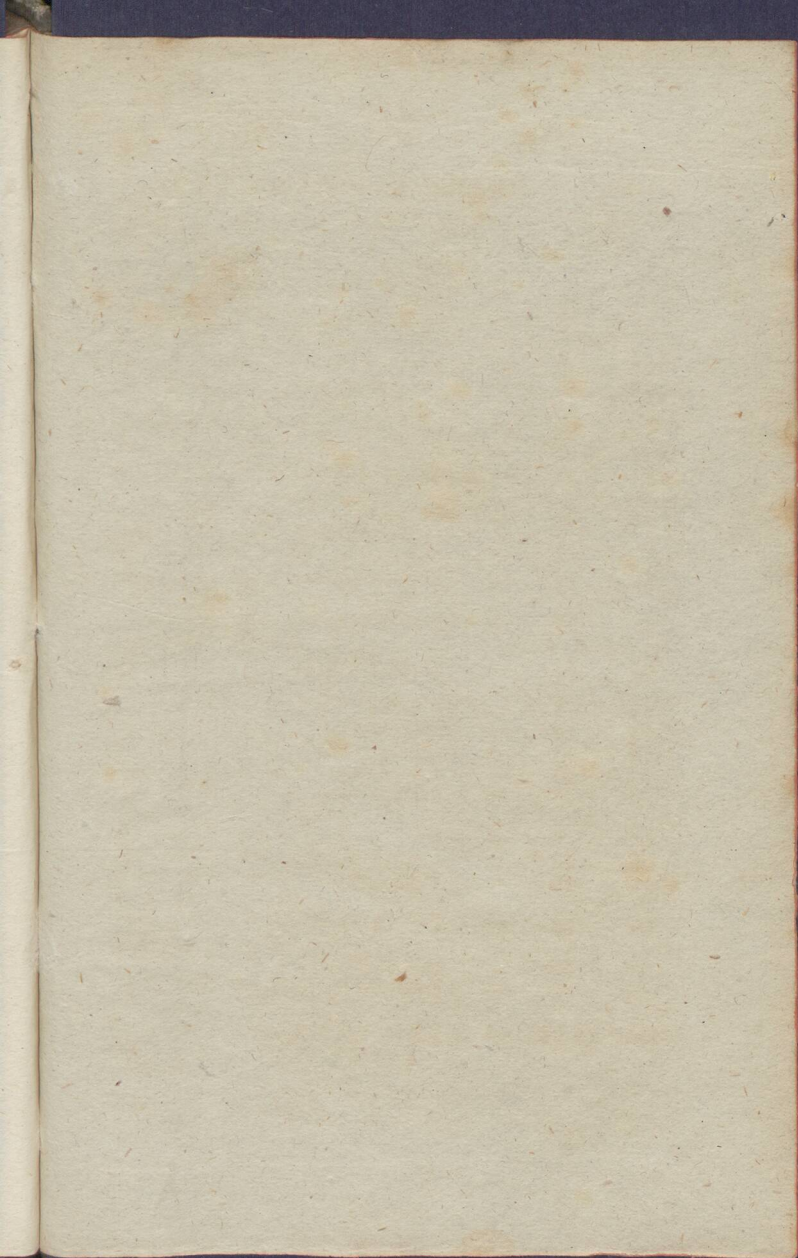
1 podawać. 2 około. 3 kompas. 4 być przy-
tomnym. 5 władać.

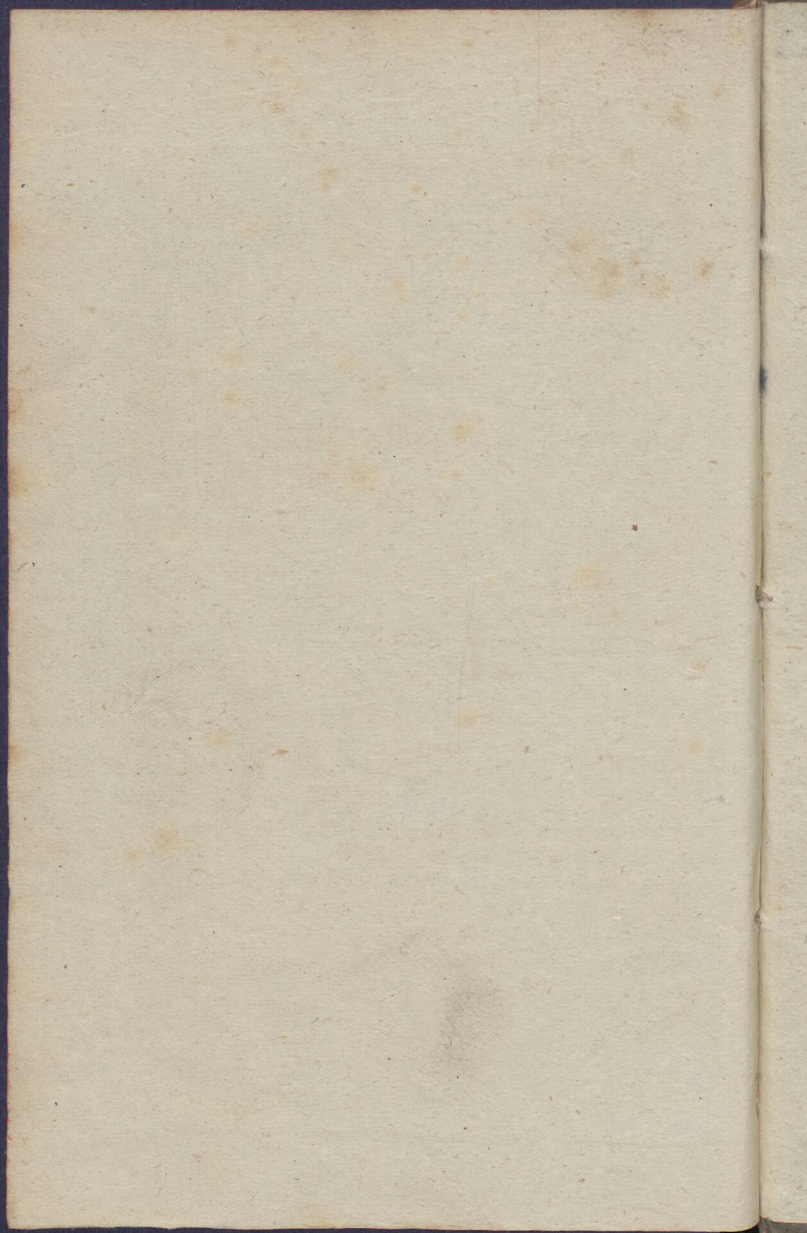
Omyłki drukarskie.

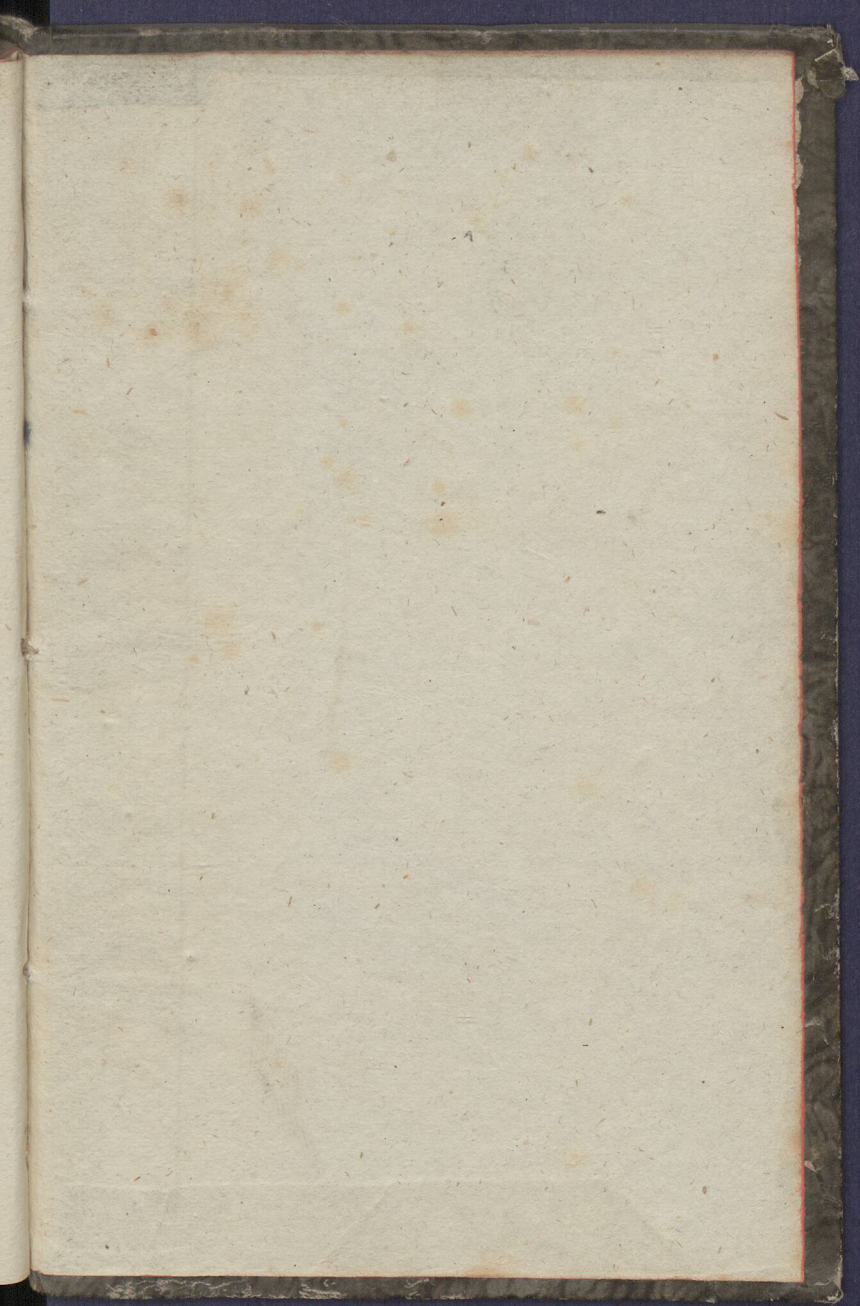
Strona. Wiersz.

7	5	zamiast brmi,	czytaj brzmi.
19	15	— lut	— łut.
20	36	— przebierając,	— przybie- rając.
23	27	— przybierają,	— przybiera.
24	22	— das Schild, (tarcz)	— der Schild.
26	29	— den Funken,	— dem Funken.
26	30	— der Friede, (pokój)	— den Frieden.
28	24	— matkę,	— matkę.
29	31	— Schatz, (skarb)	— Spatz (wróbel).
44	31	— diejenigen,	— diejenige.
57	12	— chwalibyśmy,	— chwalili- byśmy,
57	13	— chwalibyscie,	— chwalili- byście.
57	36	— bezokoliczne,	— bezoko- liczny,
61	81	— początkowach,	— początko- wych.
65	1	— z rany,	— z nosa.
73	12	— niektóra,	— niektóre.
76	3	— zleknać się,	— zleknać się.
79	20	— znaczeniem,	— znaczeniu.
80	23	— drzeźpierce,	— drzeć pie- rze.
86	2	— Din,	— Ding.
88	19	— Mowią się,	— Mowi się.
95	10	— Wykrzykni,	— Wykrzy- kniki.
99	28	— Dla oznaczenie,	— dla ozna- czenia.
99	30	— wywyrabia,	— wyrabia.
105	9	— feiner, feine, feines,	— fein, feine, fein.
109	(7 i 8)	— gdyby mi był powiedział,	— Powiedział mi, iż tak dobrze.

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU

265221

Wypożycza się
tylko do czytelní